

Onsdagen den 8 november

Kl. 09.00–15.00
16.00–16.12

---

§ 1 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer

Följande skrivelser hade kommit in:

Interpellation 2017/18:101

Till riksdagen

Interpellation 2017/18:101 Planerna på en nationell antidopningsorganisation

av Saila Quicklund (M)

Interpellationen 2017/18:101 *Planerna på en nationell antidopningsorganisation* av Saila Quicklund (M) bevaras den 28 november 2017.

Skälet till dröjsmålet är sedan tidigare inbokat arrangemang.

Socialdepartementet

Annika Strandhäll (S)

Enligt uppdrag

Marianne Jenryd

Expeditionschef

Interpellation 2017/18:102

Till riksdagen

Interpellation 2017/18:102 Utvärderingen av statens idrottspolitiska mål

av Saila Quicklund (M)

Interpellationen 2017/18:102 *Utvärderingen av statens idrottspolitiska mål* av Saila Quicklund (M) bevaras den 28 november 2017.

Skälet till dröjsmålet är sedan tidigare inbokat arrangemang.

Socialdepartementet

Annika Strandhäll (S)

Enligt uppdrag

Marianne Jenryd

Expeditionschef

§ 2 Ärenden för hänvisning till utskott

Följande dokument hänvisades till utskott:

Propositioner

2017/18:22 till finansutskottet

2017/18:36 till justitieutskottet

2017/18:38 till konstitutionsutskottet

Motioner

2017/18:3912 och 3914 till skatteutskottet

2017/18:3913 och 3915 till utbildningsutskottet

2017/18:3916 och 3917 till justitieutskottet

2017/18:3919 till skatteutskottet

2017/18:3918 till konstitutionsutskottet

EU-dokument

KOM(2017) 637 till civilutskottet

Åttaveckorsfristen för att avge ett motiverat yttrande skulle gå ut *den 26 december*.

KOM(2017) 650 till utrikesutskottet

*Effektivare lagstiftning
mot vuxnas kontakter
med barn i sexuellt
syfte*

§ 3 Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte

Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU2

Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte
(prop. 2016/17:214)

föredrogs.

Anf. 1 GUSTAF LANTZ (S):

Herr talman! Jag vill inledningsvis yrka bifall till förslaget i betänkandet.

Den lagstiftning vi ska diskutera i dag handlar om hur vi ska komma åt dem som ger sig på våra barn. Internet har inga gränser. Kontakt kan tas dygnet alla timmar. Kontakt kan tas när våra barn är på sina rum och gör läxor, när de är på väg till fotbollsträningen eller när de sitter på skolbussen.

Förövarna av dessa brott har inga gränser. De kan slå till när som helst. De kan utnyttja barn som från början mår dåligt, som skär sig och som har självmordstankar. De sniffar upp dessa barn, för de vet att där är sannolikheten störst att de kan få utlopp för sina egna böjelser på barnens bekostnad.

Men samhället har gränser. Det visar vi nu genom en skärpt lagstiftning. Det ska kosta att ge sig på våra barn. De som försöker ska inte känna sig trygga. De som ger sig på våra barn ska känna att vi nu ger oss på dem med full kraft. Vi har sett brister i nuvarande lagstiftning. Vuxna ska inte längre kunna gömma sig bakom att de inte menade allvar med en fråga till barnen om att man ska ses för sex. De ska inte komma undan med att de inte har köpt en biljett eller bokat ett hotellrum. De ska inte kunna fråga barn efter barn efter barn tills de får ett tillfälle att fullborda sina avsikter.

Att frågan ställs till ett barn, om att träffas för att ha sex, ska vara brottsligt i sig. Vad barnet svarar ska inte vara avgörande. De som åker fast ska också få kännbara straff. Vi fördubblar maxstraffet från ett år till två år. Vuxna som söker kontakt med barn för sex har känt sig alldeles för trygga. De som försöker ska lagföras och straffas. Barnen ska vara trygga, inte de som vill göra barnen illa.
(Applåder)

Anf. 2 ELLEN JUNTTI (M):

Herr talman! I dag debatterar vi förslaget om effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte.

Alliansregeringen införde denna brottsrubricering 2009. Då handlade det om att en vuxen skulle komma överens med ett barn under 15 år om att träffas i sexuellt syfte. Utöver det skulle man vidta ytterligare en åtgärd, till exempel boka ett hotellrum eller köpa en tågbiljett. Syftet var naturligtvis att försöka förhindra att den vuxne träffade barnet och kunde förgripa sig på barnet.

Brottsförebyggande rådet gjorde en utvärdering 2013 och kom fram till att lagen inte fungerade som det var tänkt. I de flesta fall hade den vuxne och barnet redan hunnit träffas. I 50 procent av fallen hade barnet hunnit utsättas för sexuellt brott.

År 2012 och 2013 var det 269 polisanmälda brott gällande detta. Endast 15 procent ledde till fällande dom.

Barn som utsätts för sexualbrott mår väldigt dåligt. De sover dåligt. De presterar dåligt i skolan. De kan inte koncentrera sig på skolan. De har svårt att lita på människor. De mår psykiskt dåligt. Ibland kan hela livet påverkas. Därför måste vi göra allt vad vi kan för att skydda barn. Det är vår skyldighet. År 2015 fick Alliansen igenom ett tillkännagivande. Det stöddes även av Sverigedemokraterna. Vi ville ha en mer ändamålsenlig utformning och att straffet skulle skärpas.

Herr talman! Innan jag kom in i riksdagen 2010 jobbade jag som barnutredare i Göteborg. I början av 2010 fick jag och en kollega det som jag tror var det första ärendet gällande grooming i Göteborg – det var i alla fall ett av de första. Det var en pedofil som satt i fängelse för våldtäkt mot barn, men under hans permissioner hade han börjat ta kontakt med massor av flickor. Det gjorde han genom sms, fysiska brev och internet. Vi beslagtogs materialet. Det var otroligt mycket material. Vi kände: Herregud, var ska vi börja någonstans? Det var så mycket. Han hade kontaktat hundratals flickor.

Vi fick börja gå igenom materialet. Det var till exempel en tjej som hette Julia. Vem är Julia? Var bor Julia? Hur gammal är hon? Är hon under 15 år, eller är hon över 15 år? Har de kommit överens om att träffas? Har pedofilen köpt tågbiljett eller bokat hotellrum? Det var ju det som krävdes för detta brott.

När jag läste breven var det väldigt lätt att förstå att flickorna hade blivit kära, för han var en mästare på att skriva kärleksfulla brev. Jag kände att han nästan gromade in till och med mig. Han var tyvärr jätteduktig på detta. Utöver det hade han skickat en bild på en snygg ung kille som skulle föreställa honom – det gjorde den naturligtvis inte. Vad man ska komma ihåg är att de flickor som nappar på detta många gånger är väldigt sköra.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----

*Effektivare lagstiftning
mot vuxnas kontakter
med barn i sexuellt
syfte*

De har dåligt självförtroende och har kanske aldrig någonsin fått en komplimang. Jag förstår att de dras till detta.

Vi lyckades i alla fall identifiera ett tiotal flickor mellan 9 och 13 år. De var utspridda över hela Sverige. Jag och min kollega åkte för att förhöra flickorna. Jag måste säga att det var förfärligt. Jag visste på förhand att flickornas hjärtan skulle krossas när jag var tvungen att berätta sanningen. Jag minns särskilt en flicka. Ni skulle ha sett hennes ansikte när jag var tvungen att säga: Nej, det är inte den snygga killen, utan det är en 35 år gammal man som är dömd för våldtäkt mot barn. Ni skulle ha sett hennes ansikte. Jag kommer fortfarande ihåg det. Det var som att hela livet rann ur ansiktet på henne. Det var hemskt, och det måste ha varit ännu hemskare för henne.

Därför blir jag väldigt bekymrad när jag läser till exempel remissvaret från Norrköpings tingsrätt. De skriver att straffet blir för högt med detta förslag eftersom barnet ännu inte har farit illa, då de inte har träffats. Då undrar jag: Har de inte förstått någonting? En gromare kan ju hålla på i månader och pressa barnet till att träffas. Tror de verkligen att barnet inte har farit illa när gromaren har hållit på i månader? Barnet känner en otrolig press. Det gör mig bekymrad att en tingsrätt kan skriva så här. Det har faktiskt hänt att barn till och med har tagit livet av sig för att de har känt en otrolig press att göra både det ena och det andra.

Herr talman! Jag och min kollega fick inte slutföra utredningen. Pedofilerna flyttade nämligen till ett annat distrikt – då fick vi överlämna ärendet dit. Jag satt några månader senare i kammarfoajén och läste Expressen. Då såg jag att han hade lyckats våldta en flicka till. Allting stämde, så jag fattade att det var samma man. Rättsväsendet hade inte kunnat skydda flickan.

I vilket fall som helst fick vi igenom tillkännagivandet, och regeringen har kommit med detta förslag. Det har visserligen tagit två och ett halvt år, vilket jag tycker är en alldeles för lång tid, men bättre sent än aldrig. Nu ska straffansvaret inträda redan när den vuxne ger förslag om att de ska träffas – den vuxne behöver inte komma överens med barnet. Sedan tar man bort detta med en ytterligare åtgärd. Detta görs för att man i ett tidigare läge ska kunna stoppa pedofilerna. Maxstraffet höjs också från ett år till två år. Då förlängs även preskriptionstiden från två år till fem år, vilket är väldigt bra.

Syftet är naturligtvis att fler ska kunna fällas, men det är ju också så att det behövs resurser inom polisen som inte finns i dag. Till och med utredningar gällande fullbordade våldtäkter mot barn läggs på hög, och det är riktigt, riktigt illa. Rättsväsendet kan alltså inte skydda barnen.

Därför är jag bekymrad över att det har gått åt fel håll när det gäller brott mot barn. För åtta år sedan när jag jobbade lades inte våldtäktsutredningar på hög. Det gör man nu, eftersom det saknas resurser inom polisen. Det måste bli bättre, och då undrar jag: Hur ska regeringen göra för att se till att brott mot barn och våldtäkter mot barn utreds i tid?

(Applåder)

Anf. 3 ADAM MARTTINEN (SD):

Herr talman! Till att börja med kan vi konstatera att det inte finns några följdmotioner till det här betänkandet.

Som tidigare talare har sagt bygger det delvis också på ett tillkännagivande, där oppositionen har flyttat fram positionerna för det sakliga innehållet i själva slutprodukten. Det handlar, som har nämnts tidigare, om att man höjer maximistraffet från ett års till två års fängelse och att man ändrar rekvisitet för brottet så att själva kontakten med barnet i sig blir en brottslig handling som kan leda till åtal och fällande dom. I en rapport från Brå 2013 har vi kunnat se att det har funnits ett problem när det gäller många vuxna människor som tar kontakt med barn i sexuellt syfte men där rekvisiten inte uppfylls för att man ska kunna gå vidare med åtal och fällande dom.

Sverigedemokraterna har också tidigare drivit många frågor när det gäller sexualbrott mot barn, och det kanske inte enbart är därför som vi väljer att ta debatten i det här fallet. Sexualbrott mot barn är någonting som berör många människor på djupet, och det finns väldigt många beklagliga fall där barn har hamnat snett i rättsväsendet, får man säga. Rättsväsendet har inte kunnat uppfylla de förväntningar som har funnits på upprättelse när man har utsatts för olika sexualbrott. Vi har tidigare föreslagit att man ska ta bort bötesstraff från många olika sexualbrott som i dag inkluderar böter, vilket går att likställa med exempelvis ett brott som nedskräpning när det gäller straffvärdet.

Sverigedemokraterna har alltså i flera sammanhang försökt flytta fram positionerna för upprättelsen och för höjda straff när det gäller sexualbrott mot barn. Vi är därför väldigt nöjda med att regeringen har lyssnat på den position som oppositionen genom Sverigedemokraterna och Alliansen har tydliggjort om att maximistraffet bör ändras liksom rekvisitet för brottet.

Jag har inte så mycket mer att tillägga utan vill slutligen säga att vi ställer oss bakom utskottets förslag till beslut.

(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 4 En utvidgad möjlighet till uteslutning av advokater

Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU3

En utvidgad möjlighet till uteslutning av advokater (prop. 2016/17:209)
föredrogs.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 5 Nya regler om bevisinhämtning inom EU

Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU4

Nya regler om bevisinhämtning inom EU (prop. 2016/17:218)
föredrogs.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 6 Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2017/18:AU3
Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet
(prop. 2016/17:220)
föredrogs.

Anf. 4 ERIK ANDERSSON (M):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till Moderaternas och Centerpartiets reservation 1 i betänkandet.

Diskrimineringslagen kom till under alliansregeringens år. Efter ett antal år av diskussioner hade inte någon socialdemokratisk regering haft orken att lägga fram ett förslag till riksdagen. Men det gjorde Alliansen. Det kan vara bra att påminnas om det i dagens debatt.

Det vi ska diskutera i dag är ändringen i diskrimineringslagen, där undantaget om diskriminering för bristande tillgänglighet tas bort för företag som sysselsätter färre än tio arbetstagare om företaget tillhandahåller varor och tjänster till allmänheten.

Vi moderater tror på friheten för alla människor. Kön, klass eller om du har en funktionsnedsättning ska inte ha någon betydelse eller vara ett hinder för vad du vill bli eller vad du ska göra. I Sverige ska alla ha möjlighet att delta i samhället utifrån sina förutsättningar.

En funktionsnedsättning ska inte begränsa möjligheterna för den som kan och vill jobba att bidra utifrån sin förmåga. För dem som på grund av en funktionsnedsättning inte har möjlighet att delta i arbetslivet över huvud taget vill vi givetvis öka möjligheterna till en meningsfull daglig sysselsättning utformad utifrån egna önskemål och förutsättningar.

Innan man ens diskuterar frågan om att ta bort ett undantag i diskrimineringslagen anser vi att man ska ta fram fakta om vad det kommer att innebära för de små företagen. Kommer det att leda till ökade kostnader och en större administrativ börda för småföretagarna?

Därför anser vi från Moderaterna att man ska avslå lagförslaget som det ser ut nu och först göra en konsekvensanalys av vad ett borttagande innebär. Man bör även utvärdera diskrimineringslagen innan man gör några förändringar i den. Kommer det här att leda till ökad tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning? Det saknas även en diskussion om alternativa lösningar som kan leda till bättre tillgänglighet.

Skälighetsrekvisitet ger förutsättningar för att de krav som ska ställas ska vara relevanta och befogade. Det gör även att det innebär en osäkerhet var gränsen ska dras. Vilka anpassningar kommer att krävas? Framtida rättegångskostnader kan även det bli en tung utgift för våra småföretag. Det är osäkerheten, herr talman, som är en småföretagares största mardröm.

I dag finns det ungefär 1,2 miljoner företag i Sverige. Av dem är 97 procent småföretag. Givetvis tillhandahåller inte alla dessa varor och tjänster till allmänheten, men vi talar om den lilla tobaksaffären, närbutikerna och hårfrisörerna.

I den här talarstolen i Sveriges riksdag brukar alla partier, vågar jag påstå, säga att man ska minska regelbördan för de små företagen. Det är dock väldigt lite som görs i praktiken. Vi vet inte om även detta lagförslag

kommer att göra det mer komplicerat att bli företagare eller att fortsätta vara företagare.
(Applåder)

Anf. 5 PAULA BIELER (SD):

Herr talman! Jag ska inte rappa, trots Grotescos senaste musikal. Där-
emot ska jag börja med att yrka bifall till reservationerna 2 och 3 från Sve-
rigedemokraterna.

Vi behandlar, precis som vi nyss fick höra här, ett förslag om utvidgat
skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet. Man kan in-
ledningsvis konstatera att de som tittar lite närmare på de här frågorna bru-
kar säga att det varken finns några funktionshinder eller några funktions-
nedsättningar förrän samhället skapar dem. Det är hur vi utformar vårt
samhälle som gör att det i vissa situationer är svårare att ta fullvärdig del
av samhället.

Med detta sagt är det givetvis så att man bör sträva efter att undvika
alla former av begränsningar som är omotiverade och som följer av att man
inte har tagit hänsyn till vilka förutsättningar varje enskild individ har.

Därmed är det också Sverigedemokraternas mening att samtliga före-
tag bör omfattas av det aktuella diskrimineringsförbudet. Men så som det
är just här och nu i dag delar vi den analys som Moderaterna precis fram-
förde, nämligen att man inte har utrett konsekvenserna tillräckligt. Undan-
taget som finns för företag med färre än tio anställda kom till av en anled-
ning, och även om man nu har testat lagen i praktiken har det bara omfattat
de större företag som inte drabbas av de potentiellt svåra tolkningsfrågor
och rättegångskostnader som slår betydligt hårdare mot mindre företag.

Däremot har Sverigedemokraterna en egen reservation i stället för att
dela den gemensamma reservationen från Moderaterna och Centerpartiet,
och det bottnar i att vi egentligen vill gå ytterligare något steg längre när
man utreder frågan.

I stället för att bara göra en konsekvensanalys över hur förslaget kan
drabba de mindre företagen vill vi också att det ska vara tydligt att man
redan i utredningen ser över vilka eventuella åtgärder som kan vidtas för
att underlätta för de mindre företagen att anpassa sig för att förbättra till-
gängligheten. Jag är övertygad om att en sådan utredning som leder till ett
lagförslag där sådana möjligheter finns inbakade faktiskt skulle nå längre
än det lagförslag som i dag ligger på bordet. Nu gömmer man sig bakom
en skälighetsbedömning, nämligen att de små företagen inte kommer att
drabbas så hårt eftersom de inte behöver ändra det som är för svårt att
ändra. Med vårt förslag kan man på riktigt göra skillnad för dem som i dag
stängs ute.

Herr talman! Jag vill också säga ett par ord om vår andra reservation,
som handlar om ett varaktighetsrekvisit. När diskrimineringslagen senast
behandlades och antog nuvarande form hade vi tillsammans med bland
annat Vänsterpartiet lyft fram att kravet på en varaktig relation med de
företag som anmäls för diskriminering bör tas bort. Det blir märkligt att
kräva en varaktig relation med någon som man per definition inte kan ha
en ordentlig relation med, på grund av att denne inte har uppfyllt kraven
på tillgänglighet. Därför har vi valt att ta med att om man ändå ska se över
och utreda hur lagen ska utvecklas för att bättre uppfylla sitt syfte bör man

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

också passa på att se på hur varaktighetsrekvisitet har slagit och hur det kan tas bort.

Jag passar på att ge en passning till Vänsterpartiets och Ali Esbatis särskilda yttrande, där det framgår att man inte har väckt en motion i detta syfte och därför inte stöder ett sådant förslag här och nu. Det finns en reservation om just varaktighetsrekvisitet. Ni är välkomna att stödja den. (Applåder)

Anf. 6 ANNIKA QARLSSON (C):

Herr talman! Åtgärder som syftar till att förebygga och motverka diskriminering är grundläggande i en demokrati, och en förbättrad tillgänglighet för personer med funktionsvariationer är en förutsättning för att uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället. Det finns vinster att göra både på individnivå och för samhället i stort. Centerpartiet vill se en lagstiftning som bidrar till ett tillgängligt samhälle för alla. Det innefattar tillgänglighet till myndigheter, institutioner, företag och andra delar av samhället. Tillgängligheten behöver kontinuerligt ses över hos företag och myndigheter, och brister behöver åtgärdas. Vi ser tillgängligheten som något som ska omfatta även mindre företag på sikt, men utan en konsekvensbeskrivning eller utvecklad praxis som grund för regeringens förslag blir åtagandet för de små företagen inte överblickbart. Därför föreslår vi avslag på regeringens proposition i dag och ett tillkännagivande om att konsekvenserna måste analyseras för att få till stånd en lagstiftning som har bättre förutsättningar att bli skarp. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Som den aktuella regeln är utformad i diskrimineringslagen är det bedömningar i varje enskilt fall som måste göras innan ett företag kan fatta ett beslut om en åtgärd måste vidtas eller inte. Vägledande praxis saknas, och förarbetena innehåller endast allmänt hållna referenser till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna hos verksamhetsutövaren samt varaktigheten och omfattningen av förhållandet mellan den enskilde och verksamhetsutövaren. Exakt samma svårighet kommer även personer med funktionsvariationer att ställas inför, det vill säga att bedöma om ett hinder håller sig inom skälighetsrekvisitet eller ej innan anmälan kan göras och drivas vidare.

Det nuvarande undantaget för små företag i diskrimineringslagen speglar också att det är en komplicerad bedömning som måste göras. Undantaget motiveras av att de små företagens administrativa börda inte ska öka, och Centerpartiet anser att detta argument även i fortsättningen ska väga tungt och ligga kvar. Skälighetsrekvisitet ger förutsättningar för att de krav som ställs ska vara relevanta och befogade, vilket på ena sidan är en bra ingång. Men på den andra sidan innebär samma rekvisit en ovisshet och svårighet att förutse var gränsen kommer att dras för vilka anpassningar som kommer att krävas eller vilka anpassningar personer med funktionsvariationer kan komma att kräva. Små företag är mycket känsliga för den här typen av svårbedömda skyldigheter att vidta åtgärder och de kostnader som de kan medföra om det sedan visar sig att ett beslut var felaktigt.

Det bör också framhållas att det finns ett stort antal funktionsvariationer som kan kräva olika typer av åtgärder och att det inte går att överblicka de kostnader som lagstiftningen kan medföra. Likaså kan olika typer av funktionsvariationer och de anpassningar de kräver gå emot varandra, det vill säga att en anpassning för en grupp sedan blir en försämring

för en annan grupp. Centerpartiet anser att bedömningen huruvida företagaren ska vidta åtgärder är så svår att den inte uppfyller grundläggande krav på förutsebarhet och tydlighet. Det saknas helt enkelt tillräckliga möjligheter att på förhand med säkerhet avgöra vad som är diskriminerande. Den frågan måste i stället avgöras av domstol i efterhand. Sveriges advokatsamfund lyfter i sitt remissvar fram frågan att de kostnader som kan uppkomma för att anpassa sig till förslaget är mer betungande för mindre företag än för större.

Herr talman! Vad är det då som jag och ett flertal remissinstanser inte anser vara förutsebart eller tydligt? Jag läser från propositionen:

”En första förutsättning är att någon enskild person med en funktionsnedsättning missgynnas. En ytterligare förutsättning är att verksamhetsutövaren inte har vidtagit tillgänglighetsskapande åtgärder. Vidare krävs att kriteriet jämförbar situation är uppfyllt. Det innebär att en jämförelse ska göras mellan situationen för en person med en funktionsnedsättning och situationen för andra som saknar den aktuella funktionsnedsättningen. För att en rättvisande jämförelse ska kunna göras måste de personer som jämförs befinna sig i en jämförbar situation. Om det i det enskilda fallet kan anses rimligt och naturligt att olika individer behandlas lika befinner sig dessa i en jämförbar situation.”

Propositionen fortsätter:

”De åtgärder för tillgänglighet som krävs är alltså de som är skäligen utifrån krav på tillgänglighet i lag och annan författning och med hänsyn till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna, varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde samt andra omständigheter av betydelse.”

Som en extra knorr läggs följande till:

”Vilka åtgärder som är skäligen får avgöras genom en helhetsbedömning i varje enskilt fall.”

Jag anser att det inte är helt enkelt att förstå vilka insatser som en företagare måste eller bör göra.

Utskottets majoritet svarar i sin vishet följande på mina farhågor: ”Där framförs att det är svårt att kvantifiera och beräkna de kostnader som kan uppstå eftersom de beror på faktorer såsom förkunskap, kreativitet när det gäller att lösa uppkomna situationer samt omfattningen av kontakter med personer med olika funktionsnedsättningar. Enligt regeringen innebär skälighetsbedömningen att åtgärderna som kan komma i fråga för småföretag är av enkel karaktär. Regeringen anför vidare att det inte har framkommit att förbudet har haft några betungande konsekvenser för de aktörer som omfattas i dag. De administrativa kostnader som kan uppstå kan enligt regeringen främst förväntas uppstå initialt då rutiner och arbetssätt ses över i förhållande till förbudet.

Regeringen anför vidare att åtgärderna som kan komma i fråga redan till stor del omhändertags genom den service som företag generellt och i eget intresse ger sina kunder, vilket enligt regeringen talar för att förändringarna kan väntas bli marginella.”

Herr talman! På den ena sidan slår regeringen på stora trumman för att det nu minsann händer grejer. På den andra sidan är man mycket vag om vad det innebär och för övrigt rätt rak med att det egentligen inte innebär något alls. Och hela ansvaret läggs på någon annan.

Skyldigheten att anpassa lokaler och verksamheter kan komma att leda till höga kostnader för den enskilde näringsidkaren som riskerar verksamheten i små företag. Troligtvis kommer risken för kostnader att vara den största hämskon. Det skapar heller inte en bra förutsättning för lagen att göra praktisk skillnad i vardagen för personer med funktionsvariationer. När kraven och konsekvenserna inte är belysta innan lagen antas är det svårt för den som har funktionsvariationen att veta vad som faller under begreppen jämförbarhet, skälighet och rimlighet.

Centerpartiet saknar således en analys där det framgår vilka konsekvenser ett utvidgat skydd mot diskriminering skulle få för företag med färre än tio anställda. Innan en förändring av den här typen genomförs måste vi känna till vilka konsekvenser den får för företag, anställda och människor med funktionsvariationer – om man verkligen vill att lagen ska göra skillnad!

Anf. 7 EVA-LENA JANSSON (S):

Herr talman! Vi debatterar i dag betänkandet *Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet*. Jag yrkar bifall till förslaget och avslag på reservationerna.

Jag vill påminna Erik Andersson om att riksdagen gjorde ett tillkännagivande i den här frågan riksdagsåret 2011/12 som ni röstade emot. Det är det som ligger bakom den här lagen.

Annika Qarlssoon kritiserar den nuvarande lagstiftningen och säger att det inte är tillräckligt utrett vad ändringen får för konsekvenser för företag med färre än tio anställda. Men den nuvarande lagstiftningen, som hennes parti har varit med och tagit fram, påverkar ju företag med elva och tolv anställda i dag. Det är inte så stor skillnad.

I dag finns det ett undantag i diskrimineringslagen för företag med färre än tio anställda. När riksdagen fattade beslut om lagen 2014 reserverade vi oss mot detta undantag, som vi menade gjorde lagen tandlös. Enligt statistik utgör inom varu- och tjänstesektorn företag med färre än tio anställda över 90 procent av samtliga företag inom dessa branscher. Det kan handla om butiker, frisörer och restauranger.

Regeringen lade i augusti i år fram förslag som innebär att även företag med färre än tio anställda ska omfattas av kraven på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Det är företag som många möter i sin vardag, och utskottet anser därför att denna lagändring är viktig för att öka jämlikheten och delaktigheten i samhället. Lagändringen föreslås börja gälla den 1 maj 2018.

Jag vill också påminna om att Lagrådet inte hade någonting att erinra – detta om det skulle riktas kritik mot lagstiftningen.

Ändringen innebär att personer med funktionsnedsättning får ett ökat skydd mot diskriminering. Man kan säga att funktionsvariationsrörelsen inte är helt nöjd. Man önskar mer. Jag kan till viss del förstå det, men jag tycker att det här är ett bra steg på vägen.

Vi möter också kritik från Svenskt Näringsliv. Den senaste veckan har ju visat att solidaritet inte är Svenskt Näringslivs starkaste sida och att man bara tänker på vinsten för egen del, inte vad vinsten skulle kunna bli för andra människor i samhället.

Målen för funktionshinderspolitiken är en samhällsgemenskap med mångfald som grund, att samhället utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet samt jämlikhet i levnadsvillkor för flickor, pojkar, kvinnor och män med funktionsnedsättning. Arbetet ska inriktas på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för alla människor med funktionsnedsättning, förebygga och bekämpa diskriminering och skapa förutsättningar för självständighet och självbestämmande.

Poängen med diskrimineringslagen är att värna principen om alla människors lika värde och att alla ska ha rätt att bli behandlade som individer på lika villkor. I debatten 2014 poängterade Ann-Christin Ahlberg från Socialdemokraterna vikten av att kunna leva sitt liv fullt ut. Jag tycker att det fortfarande gäller. Nu säger vi att det här ska gälla företag med färre än tio anställda för att det är dem man möter i vardagen.

Ett samhälle som slår vakt om alla människors lika värde är ett samhälle som ger alla möjligheter att utvecklas utifrån sina individuella egenskaper och förutsättningar och efter sin egen förmåga och sina egna val.

Att ta bort undantaget för företag med färre än tio arbetstagare bidrar till ett mer heltäckande skydd mot diskriminering än vad som är fallet om undantaget består.

Det arbete som sker för att förbättra tillgänglighet på frivillig väg är naturligtvis bra. Men det är viktigt att komma ihåg att enskilda genom denna lagstiftning får möjlighet till upprättelse vid ett missgynnande.

Vi anser det är viktigt att den föreslagna ändringen utvärderas för att se hur den fungerar, både för företagen och för personer med funktionsnedsättning. Utskottet har därför uppmanat regeringen att utvärdera lagändringen.

(Applåder)

Anf. 8 ANNIKA QARLSSON (C) replik:

Herr talman! Eva-Lena Jansson tog upp min kritik. Ja, vi har kritik mot att man genomför ändringen utan att ha ett underlag som ger förutsättningar för de små företagen att vidta de åtgärder som behöver vidtas och även gör det tydligt för människor med funktionsvariationer vad man kan kräva och när man kan begära att det vidtas åtgärder. Otydligheten som finns i det vi går till beslut om i eftermiddag är alltså dubbelriktad. Kritiken jag har är riktad åt båda hållen.

När vi införde den lag som har undantag för företag med upp till tio anställda var det utifrån att de stora företagen har större möjligheter att vidta åtgärder, och de har tid på sig att bygga upp en praxis. När vi väl inför det för de små företagen ska de veta vad det är för krav som kan komma att ställas på deras verksamheter.

Nu har det inte vuxit fram någon praxis. När vi fattade beslutet fanns det krav från oppositionen på att jobba fram det så att man visste vad det fick för konsekvenser för företagen. Det finns inte heller som underlag till den här lagstiftningen, och det är det vi kritiserar – vi ger inte de små företagen förutsättningar att vidta de åtgärder som man vet behöver göras.

Det skapar också otydlighet mot dem som vill kunna komma in i butiker eller ta del av tjänsterna eller servicen. Vad är det vi kan kräva? Kommer man att behöva ta det hela vägen till domstol för att få den rätten i stället för att det finns uttalat vilka krav man kan ställa?

Därför är risken stor, särskilt med tanke på utskottets ställningstagande. Där tonar man ned detta och säger att det inte kommer att krävas så mycket, hända så mycket eller bli så mycket. Ska vi anta en lag i dag som för många känns kostsam men sedan inte får några effekter?

Anf. 9 EVA-LENA JANSSON (S) replik:

Herr talman! Den retoriska fråga som infinner sig är om de med funktionsvariationer vet vad de kan ställa för krav på företag med tolv anställda. Annika Qarllsson säger ju att det blir svårare för personer med funktionsvariationer att veta vad man kan ställa för krav på företag med färre än tio anställda men inte på företag med fler än tio anställda.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Annika Qarllsson. I debatten 2014 sa hon så här: Självklart ser vi inte något annat på sikt än att det ska gälla utan undantag. Vad betyder ”på sikt”?

Anf. 10 ANNIKA QARLSSON (C) replik:

Herr talman! Det var det jag försökte beskriva i mitt anförande, och det är det vi beskriver i vår motion: att vi tar fram en konsekvensbeskrivning som ger tydliga riktlinjer och tydligare ramar för vad man kan ställa krav på och vilka förväntningar man kan ha på företagen.

Är det lättare för ett företag som har tolv anställda än för ett som har tio anställda? Nej, det är klart att det inte är. Men många gånger har man en organisation med sig som får hjälpa till i de delarna, och vad gäller företaget har man betydligt större förutsättningar att möta kraven och göra de omställningar som i så fall behövs. Det var därför vi såg det som en väg framåt för att se till att praxis kunde växa fram. Nu har vi sett att det inte sker, och då tror jag att innan vi inför att det ska gälla också de andra företagen behöver vi ta fram ytterligare riktlinjer för vad det faktiskt innebär.

Jag återkommer till att man från majoritetens sida menar att det här ska vara en lagstiftning som betyder någonting och gärna saluför det så mot funktionsvariationsrörelsen – som ett stort steg framåt. Men i svaret tonar man ned det hela och säger att det inte kommer att spela så himla stor roll. Det kommer inte att bli så kostsamt, det kommer inte att vara så farligt, det kommer inte att ställas så stora krav och så vidare.

Vad är det egentligen lagen innebär? Det är lite motstridiga saker i den ena delen och i den andra delen. Vad är det egentligen som ligger bakom förslaget? Hur skarpt är det?

Anf. 11 EVA-LENA JANSSON (S) replik:

Herr talman! Anledningen till att vi i dag fattar beslut om det här är att det finns en bred majoritet i riksdagen. Jag är glad att både Kristdemokraterna och Liberalerna också står bakom den här lagstiftningen. Det här visar ju att vi vill ta steg framåt när det gäller att människor med funktionsvariationer ska ha tillgänglighet och ett bra liv. Vad är det egentligen som ligger bakom? Jo, det är synen på alla människors lika rätt och lika värde.

Jag tänker att det vi nu fattar beslut om också är att uppdra åt regeringen att utvärdera lagen. Det tycker jag är bra, och jag tycker att det är viktigt att vi fattar det här beslutet i dag utifrån det vi har sagt.

Men det som växer i debatten är en diskussion om att ni i Centerpartiet och Moderaterna säger att det blir så dyrt för företagen. Samtidigt säger

Annika Carlsson att det nog egentligen inte spelar någon roll att vi genomför det här. Jag tror att det på sikt kommer att visa sig att företagen förstår att människor med funktionsvariationer också är välkomna konsumenter, kunder och gäster på restauranger, hos frisörer och i butiker och att företagen inser att god tillgänglighet för alla är bra för alla. Därför välkomnar jag den här lagstiftningen.

Anf. 12 ERIK ANDERSSON (M) replik:

Herr talman! Jag var nödgad att begära replik med anledning av att diskrimineringslagen ju kom till under en alliansregering. Det har under säkert 20 års tid diskuterats att samla alla olika lagstiftningar i en diskrimineringslag, men de som lyckades med detta var en alliansregering. Det var inte efter ett långt maktinnehav av socialdemokratiska regeringar som en diskrimineringslag lades fram och ökade rättigheterna.

För en företagare är det värsta som finns den osäkerhet som skapas: Vad ska man göra och inte göra? Det är därför vi menar att man ska utreda, göra en konsekvensbeskrivning och se vad diskrimineringslagen har givit. Det är det som är grunden.

Sveriges advokatsamfund säger till och med att detta kan leda till fler anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen, vilket kan innebära ökade rättegångskostnader. Det är svårt för näringslivet att veta vad som krävs för att leva upp till lagens krav.

Men jag har en fråga till Eva-Lena Jansson från Socialdemokraterna: Om man följer gällande lagar och regler i Sverige och betalar sin skatt, är det då omoraliskt? Du tog ju upp frågan om Svenskt Näringsliv. Jag tycker att det är fel av dig att ta upp den frågan i denna debatt, och jag vill bara markera det.

Det finns andra personer, närstående till Eva-Lena Jansson, som exempelvis lever på statsrådspension och ser till att intäkterna kommer till ett bolag. Det anser jag är moraliskt fel.

Anf. 13 EVA-LENA JANSSON (S) replik:

Herr talman! Jag tror att vi ska hålla oss till den här debatten. Skattedebatten tror jag inte att Erik Andersson har ett dugg att tjäna på. Vi kan titta på vad förre statsministern gör i dag, och även tidigare finansministern. Så den diskussionen ska vi inte ta.

Men om vi ska diskutera det som Erik Andersson ändå lyfter, om kostnaden för företag, tänker jag så här: I den förra debatten hade de borgerliga partierna också en reservation. Jag vet inte om ni har glömt bort det. Då sa ni att det skulle gå åt pipsvängen för privata vårdcentraler om man inte undantog dem. Det kanske Erik Andersson har glömt bort – han satt inte i riksdagen då, förlåt!

Det är samma spöke som ni skräms med: Det kommer att gå åt pipsvängen för företagen! Kristdemokraterna och Liberalerna har insett att det inte kommer att göra det. Så jag vet inte riktigt varför Erik Andersson är så rädd för att ge personer med funktionsvariation en möjlighet att faktiskt få tillgänglighet i samhället.

Anf. 14 ERIK ANDERSSON (M) replik:

Herr talman! Det var en väldigt tur att jag inte satt i riksdagen då, för jag anser inte att man ska sitta alltför länge i riksdagen.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----

*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Men om vi säger så här: Svenskt Näringsliv, Visita, Svensk Handel, Näringslivets Regelnämnd, Småföretagarnas Riksförbund – alla de avstyrker detta lagförslag på grund av osäkerheten. När det gäller vårdcentraler har de nog klarat sig för att de oftast hyr av en annan fastighetsägare, som ser till att tillgänglighetskraven uppfylls. Sedan har vi en plan- och bygglag, och vid nybyggnation måste de tillgänglighetsregler som finns i den följas.

Det vi är oroliga över är främst osäkerheten för företagen. Man vet inte om man kan bli stämd och får olika rättegångskostnader. Samtidigt har den här lagen inte utvärderats, och vi har ingen konsekvensbeskrivning. Man säger bara att man tror att antalet anmälningar kanske kan komma att öka. I betänkandet står det att det hittills har kommit ungefär 230 anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen, men man vet inte.

De allra flesta företagare vill ju att så många som möjligt ska komma till deras butik och försöker givetvis göra det så tillgängligt som möjligt. Men det är osäkerheten som är väldigt svår att hantera.

Anf. 15 EVA-LENA JANSSON (S) replik:

Herr talman! Ja, det finns en osäkerhet, också för människor med funktionsvariation: Ska de kunna äta lunch ute på stan eller komma in i butiken? Om vi har satt upp mål för funktionshinderspolitiken och har en samhällsgemenskap med mångfald som grund menar jag att det är viktigt att samhället utformas så att människor med funktionsvariation också har en tillgänglighet. Detta är faktiskt överordnat i denna fråga. Det är därför vi fattar beslut. Vi har en bred politisk majoritet bakom detta förslag.

Jag är stolt över att vi har det här förslaget på bordet nu och kan fatta beslut om det i dag, och att vi gör det över blockgränser. Det visar också att det finns en stor majoritet för dessa frågor och att vi tycker att det är viktigt. Med det, herr talman, tackar jag för debatten.

(Applåder)

Anf. 16 ALI ESBATI (V):

Herr talman! Det är glädjande och fint att i dag kunna stå här och yrka bifall till utskottets förslag i betänkande AU3 och därmed till regeringens proposition för att utvidga skyddet mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet.

Som vi ju har varit inne på i debatten är det som föreslås i propositionen alltså att avskaffa ett av de undantag som nu finns från förbudet mot diskriminering på nämnda grund – det undantag som funnits på området varor och tjänster för företag med färre än tio anställda.

Från Vänsterpartiets sida välkomnar vi som sagt denna utvidgning. Vi menar att det undantag som finns i dag, som gör att de allra flesta av de företag som människor till vardags har att göra med inte träffas av diskrimineringsbestämmelserna gällande bristande tillgänglighet, är ologiskt och olyckligt. De krav som ställs även på mindre verksamheter ska naturligtvis också vara skäliga, så det finns inget som talar för att detta ska få absurda eller orimliga konsekvenser eller betungande effekter för de berörda företagen. Det är inbyggt i lagens själva konstruktion att det ska ske en skälighetsbedömning.

Detta var något som vi i Vänsterpartiet påpekade och motionerade om redan vid behandlingen av grundpropositionen, *Bristande tillgänglighet som en form av diskriminering*, som behandlades av riksdagen före valet 2014. Vi påpekade då att det utöver det principiellt problematiska, att från lagstiftarens sida säga att vissa får diskriminera oavsett förutsättningarna i övrigt, också fanns en annan problematisk signaleffekt, nämligen att ökad tillgänglighet entydigt betraktas som en kostnad och ett besvär.

Men att ha tillgänglighet som utgångspunkt är ett viktigt perspektiv i alla våra samhällliga relationer. Då behöver alla vara med och dra sitt strå till stacken, fundera över hur man själv organiserar sin verksamhet och påminnas om att det som utestänger faktiskt kan vara just diskriminerande. Ökad tillgänglighet kan ju faktiskt ge fler kunder och vara en möjlighet, inte ett hot, också för mindre företag.

Den tidigare regeringen, som lade fram propositionen 2014, hade likväl med detta och andra undantag. Vi har också hört i debatten att två av de tidigare regeringspartierna, Moderaterna och Centerpartiet, fortfarande inte vill förstärka lagen och alltså föreslår att propositionen avslås i sin helhet. Det tycker jag är trist.

Sverigedemokraterna intar förstås samma ståndpunkt, och argumentationen är, som vi har hört, ganska tunn och svag. Man ställer en idé om regelbörda mot det faktiska behovet av att öka tillgängligheten och ha en lag som är principiellt logisk och sammanhängande. Det kommer en del krystade argument om att det är klurigt och svårt och att vi ska utvärdera lagen innan vi har antagit den, fastän vi har en lag som har gällt för över tio anställda och inte har gett några orimliga konsekvenser.

Om man väldigt hårt vidhåller att det blir osäkerhet om man inte i lagstiftningen preciserar alla situationer som kan uppkomma i den myriad av relationer mellan personer och företag som kan finnas är det naturligtvis ett argument mot nästan all lagstiftning av detta slag. Det är klart att det till syvende och sist många gånger är en bedömningsfråga; det kommer man inte ifrån. Men det finns inget som tyder på att det blir väldigt märkligt om man tar bort undantaget för just företag som har mellan en och tio anställda.

Sverigedemokraterna vill avslå propositionen och vill inte gå i en mer progressiv riktning.

I den proposition som man vill avstyrka finns ett behandlat och presenterat skarpt lagförslag om undantaget. I detta har Sverigedemokraterna slängt in ett yrkande om att ta bort ett annat undantag som inte behandlas i lagförslaget. Det gäller frågan om varaktighet som en del av skälighetsbedömningen. Som många i denna kammare känner till är detta ganska typiskt för Sverigedemokraternas sätt att hantera dessa frågor och sätta det politiska spelet före sakinnehåll.

Jag vill säga något om varaktighet. Vänsterpartiet hade vid behandlingen av propositionen 2014 ett motionsyrkande om att detta rekvisit skulle utgå vid skälighetsbedömning. Vi menade då och vi menar nu att det är viktigt att näringsidkare försöker tänka sig in i situationen för människor med olika typer av funktionsvariationer och gör vad de kan och vad som är skäligt för att deras verksamhet ska vara tillgänglig.

Det grundläggande i arbetet för att skapa ett tillgängligt samhälle är att man inte bara åtgärdar problem när de har uppstått och eventuellt uppmärksammas utan också hela tiden försöker agera medvetet och förebyggande. Men detta är inte temat för den aktuella propositionen, och vi har därför valt att inte skriva någon följdmotion. Vi kommer att återkomma till frågan i ett annat lämpligt sammanhang liksom till andra skärpningar som vi tog upp och förklarade i samband med att lagen kom på plats samt eventuellt nya krav som aktualiseras av den löpande tillämpningen.

I dag yrkar jag med glädje bifall till förslaget.

Anf. 17 PAULA BIELER (SD) replik:

Herr talman! Det fanns en hel del där. Jag kan inledningsvis påpeka att vi inte har samma reservation som Moderaterna och Centerpartiet. Vi slår fast att samtliga företag självklart bör omfattas, men vi hugger också på det faktum att man bör se över hur man kan hjälpa de mindre företagen och utreda vad man kan göra för att de ska kunna göra nödvändiga förändringar så att det blir en effekt.

Det har sagts i tidigare replikskiften, och jag lyfte upp det i talarstolen: Som det är just nu gömmer man sig bakom ”med skälighetsrekvisitet kommer detta inte att få några större konsekvenser för företagen”. Men då är det i princip inte någon långtgående lagstiftning, och den kommer inte att få så många effekter. Om man vill ha effekter bör man snarare fokusera på hur vi gör samhället bättre och möter problematiken, inte på hur vi kriminaliserar dem som kanske vill väl men som inte lyckas.

Det var dock inte därför jag begärde replik, utan det gäller såklart varaktighetsrekvisitet, där vi egentligen har samma inställning. I sitt anförande sa Ali Esbati att Sverigedemokraterna ägnar sig åt politiskt spel i stället för sakinnehåll. Men, herr talman, vad är politiskt spel om inte att neka att stödja en politik som man egentligen håller med om bara för att det inte är man själv som har väckt motionen utan ett annat parti?

Anf. 18 ALI ESBATI (V) replik:

Herr talman! Jag har läst Sverigedemokraternas reservation. Just i detta fall är det något som gör att vi bägge har läst den. Det är inte alltid fallet med Sverigedemokraternas reservationer att man själv har läst dem.

Jag vill påpeka att Sverigedemokraternas reservation går ut på att man ska avstyrka propositionen i likhet med vad Moderaterna och Centerpartiet föreslår. Sedan har man, av skäl som kanske är svåra att förklara, valt att inte ha samma reservation som Centerpartiet och Moderaterna i det fallet. Jag kan förstå detta, men likväl är det så att ni vill avstyrka det skarpa och utredda lagförslaget, Paula Bieler. Ni säger att man ska hjälpa folk på olika sätt. Det kan man säkert göra, men om lagen inte finns där kan man i alla fall inte hjälpa dem med den. Detta är vad ni föreslår.

När det gäller varaktighetsrekvisitet är det en fråga som vi föreslog när propositionen lades fram före valet 2014. Det var jag som var med i den debatten, och Sverigedemokraterna anslöt sig då till reservationen. Man är fri att göra som man vill i riksdagens kammare.

I det här fallet har vi gjort den tydliga bedömningen att det finns en proposition som handlar om en viss sak, och då har vi väckt motioner som handlar om den saken. Om Sverigedemokraterna väljer att väcka motioner om någon annan sak är det fritt fram för dem att göra det. Jag känner inget

som helst tvång att ansluta mig till en politik som läggs fram av Sverigedemokraterna, och det kommer jag att stå för.

Anf. 19 PAULA BIELER (SD) replik:

Herr talman! Mig veterligen är det inte de enskilda partierna utan kammarkansliet och riksdagen som avgör om en motion faller inom ärendets ram eller inte. Uppenbarligen har vi fått lägga fram ett förslag om att se över just detta rekvisit och ta bort undantaget. Alltså faller det inom ärendets ram.

Jag vill påpeka att jag tycker att det är ytterst märkligt att anklaga mig för att syssla med politiskt spel när det inte är jag som väljer att fokusera på vem som lägger fram förslag i stället för på vad förslagen innehåller. Uppenbarligen vill vi samma sak här.

Jag ser inga problem med att Vänsterpartiet, i det här fallet, hade kunnat stödja propositionen i dess helhet och få den att gå igenom och samtidigt vilja rikta ett tillkännagivande om att man snarast bör ta bort det undantag som finns. Det är fullt naturligt att göra så i min värld, men inte i Vänsterpartiets.

Ja, vi tycker att lagen, så som den är just nu, inte bör utvecklas på det sätt som föreslås i propositionen. Vi anser att det inte är tillräckligt utrett vad detta får för konsekvenser och hur det faktiskt kommer att slå både mot de mindre företagen, eftersom man hänvisar till de erfarenheter som knappt finns för de större företag som har större möjligheter, och mot dem som vill ha en relation till de mindre företagen. Precis som vi har hört i tidigare debatter är det oklart vad detta innebär.

Min åsikt är att det är bättre att fokusera på hur vi bygger ett bättre samhälle och åtgärdar problemen i sak än på hur vi ska skylla ifrån oss på andra, peka finger och säga att de inte har fullföljt detta, om vi inte ens ska tala om hur de ska fullfölja det och vad det kommer att innebära för dem.

Det är därför vår mening att man bör utreda både vilka konsekvenser detta kan få för företag och hur vi kan hjälpa dem att genomföra nödvändiga förändringar i sin verksamhet, sina lokaler eller vad det vara månne så att en faktisk tillgänglighetsförbättring kan uppnås i stället för plakatpolitik där man skyller på andra, pekar finger och säger att de inte har gjort sitt, när vi inte ens säger åt dem vad de ska göra ordentligt.

Anf. 20 ALI ESBATI (V) replik:

Herr talman! Jag pekade på det som var tydligt också i inlägget, nämligen det ganska omfattande hyckleriet i Sverigedemokraternas ställningstaganden i denna fråga.

Här finns ett konkret förslag om att skärpa lagen, men det vill man inte göra, med samma svaga och märkliga argument som Moderaterna och Centerpartiet. I stället vill man så att säga blurra bort ställningstagandet genom att slänga in ett annat yrkande.

Jag vill inte vara med och spela detta spel för att hjälpa Sverigedemokraterna att framstå i bättre dager i denna fråga. Jag tror i och för sig att det är svårt för Sverigedemokraterna att göra detta, då de kommer från ett parti vars själva grundväsen står i motsättning till det som man försöker lösa med denna lag och som handikappprörelsen driver, nämligen alla människors lika värde.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Anf. 21 FREDRIK MALM (L):

Herr talman! Jag vill från Liberalernas sida yrka bifall till förslaget.

Vi anser i vårt parti – vi har kämpat för detta länge – att tillgängligheten i vårt samhälle måste öka för alla invånare. Människor som har en funktionsnedsättning eller funktionsvariation ska kunna leva ett liv som är precis likadant som allas våra liv. Det handlar om människors lika värde och om värdighet. Det är en sorts temperaturmätare för hur vårt samhälle betraktar människor som inte riktigt har samma möjligheter i sin vardag som de flesta har.

Detta betyder att vi i vårt parti tycker att denna lagstiftning är rimlig. Det finns givetvis en rad olika avvägningar man måste göra, speciellt när det handlar om mindre företag som inte alltid har så stora resurser till sitt förfogande.

Man kan säga att denna lagstiftning i grund och botten bygger på tre delar. Det ska vara skäligen åtgärder. Det ska finnas en varaktighet. Man kan inte bara gå in i en butik som man aldrig besökt tidigare i en helt annan stad än den man bor i och hävda någon sorts varaktighetsargument för att butiken ska installera en ramp, till exempel, utan det handlar om varaktighet av ett annat slag.

Den tredje delen är att detta sedan ska utvärderas. Det måste vara skäligen åtgärder, det måste finnas en varaktighet och man ska utvärdera lagen för att se vilken påverkan den ger, inte bara på mindre näringsidkare, utan givetvis också på personer som upplever bristande tillgänglighet. Har man till exempel lyckats få upprättelse om man borde ha rätt till det?

Vi anser från vår sida att det här är rimliga avvägningar. Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet. Det har också att göra med att företag med färre än tio anställda ofta är företag som människor möter i sin vardag. Det kan handla om butiker, en liten tandläkarklinik eller andra mindre verksamheter som man möter i sin vardag. Det är givetvis så att problemen med bristande tillgänglighet måste uppmärksammas även i de verksamheterna.

En rimlig och välavvägd lagstiftning innebär att kostnaderna och de åtgärder som behöver vidtas för en liten näringsidkare ska vara skäligen. Givetvis kan inte ett litet företag åläggas fullständigt drakoniskt ökade kostnader som är omotiverade. Alla förstår väl att vi inte kan göra så. Om det ändå skulle bli fallet får det i så fall uppmärksammas vid prövning i domstol samt vid utvärderingen av lagstiftningen.

Anf. 22 PAULA BIELER (SD) replik:

Herr talman! Jag trodde att jag skulle prata varaktighet bara med Vänsterpartiet, men nu tog Fredrik Malm själv upp detta i sitt anförande, och jag känner att jag måste reagera.

Fredrik Malm säger att man inte ska kunna hävda att man har bristande tillgänglighet när man är på resande fot och inte kan besöka vissa butiker. Det är en väldigt märklig argumentation för mig. Ska man vara låst till att bo på en och samma plats hela sitt liv och inte kunna resa?

Om det gäller den egna bostadsorten krävs det ändå att man kan komma in i butiken i fråga för att få en varaktig relation med den. Jag och mitt partis andra företrädare har oerhört svårt att förstå hur den här lagen ska kunna få någon som helst effekt om det krävs att man har en varaktig relation för att man sedan ska kunna säga: Nu diskriminerar ni mig, för jag

har inte tillgänglighet till era varor och tjänster. I så fall *kan* man ju inte få en varaktig relation över huvud taget.

Uppenbarligen tycker Fredrik Malm inte ens att det är ett rimligt krav att ställa att man ska kunna ha tillgänglighet runt om i samhället, utan det ska vara fråga om att man återkommande besöker en specifik plats, handlar i en specifik butik eller nyttjar en specifik tjänst. Jag måste få fråga hur man resonerar kring detta.

Anf. 23 FREDRIK MALM (L) replik:

Herr talman! Jag ber om ursäkt om jag möjligen uttryckte mig lite slentrianmässigt i mitt anförande. Givetvis kan ett besök någonstans innebära att man utsätts för bristande tillgänglighet som kan vara diskriminering enligt vår gällande lagstiftning eller enligt vår nya lagstiftning. Men det är viktigt att frågan om varaktighet ändå är en del av helhetsbedömningen av vad som är bristande tillgänglighet, tycker jag. Jag kan ge några exempel. Ett anställningsförfarande innebär en annan grad av varaktighet. Om man går till en klinik regelbundet och är inskriven där är det klart att man kan ställa högre krav på den näringsidkaren. Detsamma gäller en butik som ligger i den fastighet där man bor. Då är det väl rimligt att det ger en ännu större tyngd i en helhetsbedömning av om en person utsätts för bristande tillgänglighet. Min uppfattning är att det inte är orimligt att resonera så.

Anf. 24 PAULA BIELER (SD) replik:

Herr talman! Men även om det gäller en butik i samma fastighet eller en blivande arbetsgivare har man inte en varaktig relation till dem, utan man kanske hoppas kunna få det. Som lagen är skriven just nu är det väl ändå så att man redan ska ha en varaktig relation. Jag tycker fortfarande att detta är väldigt märkligt. Men det är bra att Fredrik Malm åtminstone tycker att det ska finnas tillgänglighet överallt i landet, inte bara där personen bor, och att det ska kunna ses som diskriminering även om det bara är fråga om ett enstaka besök någon gång. Jag hoppas att man framöver återkommer för att se över, utvidga och förbättra lagstiftningen.

Med det sagt vill jag passa på att även till Fredrik Malm ställa frågan vad man egentligen tror att lagändringen kommer att åtgärda och förändra. I förarbetena och propositionstexterna lägger man väldigt stor vikt vid skälighetsbedömningen och att det här inte kommer att betyda några större förändringar för de små företagen. Jag tror att de allra flesta här inser att företagare vill ha kunder och relationer. Det de kan göra har de antagligen redan gjort. Om man dessutom lägger på en skälighetsbedömning kommer lagstiftningen inte att få några större effekter. Det är i alla fall min bedömning, och jag tolkar även förarbetena och propositionstexterna som att detta är konsekvensen.

Det är därför jag föreslår att man inte bara ska utreda konsekvenserna av lagen för företagen utan också underlätta för faktiska förändringar som det kanske inte är skäligen att kräva enligt dagens bedömningar, eftersom det är för svårt för ett litet företag att ensamt genomföra dessa. Det vi skulle kunna göra är att styra upp, underlätta, hjälpa till och skapa normer, kanske genom riktade bidrag eller något annat, för att öka den riktiga tillgängligheten – i stället för den plakatpolitik som jag vill hävda att övriga partier sysslar med.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Anf. 25 FREDRIK MALM (L) replik:

Herr talman! Nu blir det aningen oklart. Paula Bieler står här och säger att hon önskar att man kan återkomma till riksdagen med ett förslag om en utvidgad lagstiftning. Men nu yrkar ni ju avslag på alltihop, Paula Bieler. Ändå vill ni alltså ha ännu mer. Å ena sidan vill ni avslå den här förändringen, å andra sidan vill ni i nästa led ha en utvidgad lagstiftning. Nu har inte Paula Bieler någon mer replik, men för mig framstår detta som lite märkligt.

Dessutom blir det, herr talman, lite förvånande när man beskyller oss andra för plakatpolitik. Paula Bieler stod i talarstolen och sa: Vi vill inte ha någon lagstiftning – i stället tycker vi att det är viktigt att vi kan bygga ett bättre samhälle. Men, Paula Bieler, ett bättre samhälle bygger man genom att trycka på knappar i den här salen. Vi bygger samhället genom lag. Land ska med lag byggas. Land ska med votering byggas, kan vi också säga. Jag tror att det är svårt att bygga ett bättre samhälle om man inte kan använda lagstiftningsverktyget. Den plakatpolitik och den fluffighet som Paula Bieler kritiserar står hon för själv.

Liberalerna vill ha en välavvägd och rimlig lagstiftning. Åtgärder ska vara skäliga. Man ska givetvis inte ålägga mindre näringsidkare fullständigt orimliga och drakoniska kostnader. Men rimliga åtgärder ska vidtas för att tillgängligheten ska finnas för alla människor i vårt samhälle, även människor med funktionsnedsättningar. I ett anständigt, modernt och välutvecklat samhälle som Sverige är det rimligt att vi har den ambitionen och att vi ser till att människor som inte har tillgängligheten kan få upprättelse i vissa fall.

(Applåder)

Anf. 26 DÉSIRÉE PETHRUS (KD):

Herr talman! Vi kristdemokrater har ställt oss bakom förslaget om en ändring i diskrimineringslagen. Ändringen innebär ett utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet. Tidigare undantag för företag med färre än tio arbetstagare tas bort.

Det är viktigt att bristande tillgänglighet tas på allvar. Kristdemokraterna menar att graden av funktionsnedsättning inte är statisk utan delvis är en följd av samhällets beredvillighet och förmåga att gå människor med funktionsnedsättning till mötes. En funktionsnedsättning blir i själva verket ett handikapp först när samhället inte kompenserar den enskilde för bristerna.

Jag har redan under tidigare mandatperioder väckt motioner här i riksdagen om behovet av lagstiftning som säger att bristande tillgänglighet ska ses som diskriminering. 1,8 miljoner personer i Sverige lever med funktionsnedsättning. Då är det väldigt viktigt att bristande tillgänglighet som utestänger personer med funktionsnedsättning förändras. Man ska inte vara utestängd från olika samhällsområden.

Vid något tillfälle kunde inte personer med funktionsnedsättning ens ta sig till vissa vallokaler. Detta, herr talman, är naturligtvis inte värdigt ett modernt samhälle.

Det var därför glädjande att Alliansen ändrade diskrimineringslagen 2009. Därefter kom ytterligare en lag, om tillgänglighetskrav på företag, som trädde i kraft 2015. Men eftersom många såg den senare lagen som väldigt omfattande gjordes ett undantag för mindre företag. Företagare

trodde att de skulle kunna få orimliga kostnader för ombyggnation i syfte att öka tillgängligheten.

Nu har denna lag varit i kraft under några år, och vi tycker att det är rimligt att nu pröva att även små företag ska omfattas av kravet på tillgänglighet.

Enligt Diskrimineringsombudsmannen kom det under 2015 in 280 anmälningar med anledning av den nya lagen. Flera handlade om svårigheter att ta del av allmänna handlingar. Det verkar inte som att lagen har påverkat företagen i någon större utsträckning.

När det gäller risken att småföretagare inte ska ha råd att göra lokaler mer tillgängliga finns det, som tidigare har nämnts här i debatten, ett skälighetsrekvisit i lagen med hänsyn till ekonomiska och praktiska förutsättningar. Det bör räcka för att inget företag ska drabbas alltför hårt på grund av de åtgärder som kan behöva vidtas för ökad tillgänglighet.

I Storbritannien, USA, Irland, Australien och Norge finns liknande lagstiftning, som till viss del är än mer långtgående, varför jag inte tror att det kommer att bli några större problem för företagen att följa den nya lagen.

Många företagare ser det snarare som en tillgång att visa på att de tar sitt samhällsansvar. De vill också ha fler kunder, och tillgänglighet är därför en tillgång i deras marknadsföring.

När remissinstanserna har fått bedöma möjliga konsekvenser av den nu föreslagna lagen har det framkommit svårigheter att utifrån nuvarande lagstiftning uttolka vad som är rimligt att göra i syfte att vidta skäligen tillgänglighetsåtgärder. Det finns ingen utvecklad praxis, och eftersom 90 procent av alla företag i dag inte omfattas av lagstiftningen är det svårt att överblicka konsekvenserna av den nu föreslagna lagen.

Någon utvärdering av hur den nuvarande lagen har fungerat har inte kommit till stånd, trots att Socialdemokraterna krävde detta tidigare, när Alliansen lade fram sitt förslag. Men nu lägger man ändå fram förslag till en lag, och vi kristdemokrater har valt att bejaka denna förstärkning av lagen.

Jag är glad, herr talman, att utskottsmajoriteten har valt att delvis bifalla min motion om att utvärdera denna lag, även om man inte uttalar när detta ska ske. Jag har sagt att jag tycker att det borde ske inom tre år. Utvärderingen bör utvisa hur såväl företag som personer med funktionsnedsättning påverkas av lagen.

Ministern är ju här i dag, och jag hoppas att hon kan säga att även hon ser fram emot en utvärdering inom en inte alltför avlägsen framtid.

Anf. 27 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH
KUHNIKE (MP):

Herr talman! Jag tackar för möjligheten att vara här i kammaren i dag och debattera ett förslag på politisk förändring som regeringen har kämpat för.

Sverige ska vara ett land fritt från diskriminering. Det är vårt mål och vår högt ställda men självklara ambition. I Sverige ska du inte dömas utifrån vem du älskar, vilken hudfärg du har eller om du har en funktionsvariation. Sverige ska hålla ihop, och det ska finnas plats för alla.

En heltäckande och effektiv diskrimineringslagstiftning, med få undantag, är ett verktyg för att bygga Sverige så som vi vill att det ska vara.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Herr talman! Det var den borgerliga regeringen som under den förra mandatperioden lade fram förslaget att otillgänglighet skulle vara en diskrimineringsform. Denna reform trädde i kraft 2015, och sedan dess har näringsidkare med fler än tio anställda enligt lag behövt vidta skäliga tillgänglighetsåtgärder.

Att den förra regeringen tog steget att införa denna lagstiftning är en bra sak. I dag bygger vi vidare på det steget.

Att regeringen nu föreslår att undantaget i lagstiftningen tas bort innebär att vi skärper diskrimineringslagstiftningens effektivitet. Det blir tydligare för alla vad som gäller. Fler aktörer kommer att vidta tillgänglighetsåtgärder, och Sverige blir ett mer tillgängligt land. Personer med funktionsvariationer får något bättre möjligheter att leva sina liv i frihet. Jag är stolt över att detta förslag har lagts fram till Sveriges riksdag och att fler partier i riksdagen sluter upp bakom det.

Herr talman! På kort tid har vi sett att den nu gällande lagstiftningen har bidragit till att nå målet om ett samhälle fritt från diskriminering. Diskrimineringsombudsmannen, som har tillsyn över lagstiftningen, pekar på att lagstiftningen har haft en tydlig effekt. Enligt DO har den befintliga lagstiftningen inneburit ett ökat intresse för att vidta tillgänglighetsåtgärder hos de företag som i dag berörs.

Bland de anmälningar som kom in under 2015 finns två fall som jag vill uppmärksamma.

I maj kom den första domen om bristande tillgänglighet. Domstolen ansåg att en elev i årskurs 4 blivit utsatt för diskriminering då skolan inte vidtagit skäliga åtgärder för att öka tillgängligheten på skolan. Det handlade om brister gällande ramper, vilplan och dörröppnare.

För att få tillgång till skolans lokaler behövde eleven få hjälp från kamrater eller personal. Eleven var beroende av detta och var därmed inte i en situation som är jämförbar med den som råder för elever utan funktionsnedsättning.

I oktober kom den andra domen. Domstolen fann att det inte var diskriminering när en högskola avbröt en pågående rekrytering med hänvisning till de anpassningsåtgärder som skulle krävas för att kunna anställa en sökande som är döv. Man fann att de åtgärder som skulle krävas inte kunde anses skäliga, bland annat eftersom det skulle krävas tolkstöd.

Domstolen konstaterade att även om högskolan är en stor arbetsgivare med en stor personalbudget skulle inte anpassningsåtgärderna vara skäliga.

Dessa två rättsfall pekar på en viktig del i lagstiftningen, nämligen att åtgärderna ska vara skäliga. När det ska avgöras vilka åtgärder som är skäliga ska en mängd aspekter tas in i bedömningen, till exempel verksamhetens ekonomiska förutsättningar och hur varaktig relationen mellan parterna är.

Åtgärderna som ska vidtas är av enklare slag. Vad betyder det? Det betyder till exempel att taxichauffören hjälper till att sätta in väskan i bilen för den som inte kan det själv eller att personalen på restaurangen hjälper till att läsa upp menyn för den som har svårt att se. Dessa åtgärder är var för sig enkla, men de kan som helhet spela en viktig roll, framför allt för personer med funktionsvariationer och för deras möjligheter att delta i samhällslivet.

Herr talman! Runt om i Sverige finns det många näringsidkare som vet att ett inkluderande och tillgängligt samhälle är något som vi alla tjänar på. När Konsumentverket gjorde en undersökning om butikschefers syn på tillgänglighet fann man mycket positiva resultat.

Konsumentverket gjorde intervjuer med butikschefer, där 90 procent av de tillfrågade hade färre än tio anställda. Slutsatserna är att butikscheferna har en positiv inställning till tillgänglighetsfrågor och att de överlag anser att deras butik är tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar.

Vi är förbi den tid när företag ignorerade sociala eller ekologiska effekter av sin verksamhet. Många företag går i bränschen för omställning till ett mer hållbart samhälle. Det ser vi i Sverige, men vi ser det också runt om i världen. Det finns mycket kvar att göra, men bilden är tydlig. Enskilda företagare inser såklart också att de tjänar på ett Sverige som håller ihop, ett Sverige där personer med funktionsvariationer kan leva och verka på så lika och så många sätt som vi andra som möjligt.

Personer med funktionsvariationer är såklart också kunder med pengar att spendera. Dessutom gynnar en tillgänglig offentlig miljö långt många fler än personer i till exempel rullstol. Personer som har barnvagn, mannen i lycra som har gjort illa sitt knä, äldre som har svårigheter att läsa eller ta sig fram, den som glömde glasögonen på nattduksbordet på morgonen – alla tjänar på att offentliga miljöer blir mer tillgängliga. Ett mer tillgängligt Sverige är en styrka för alla oss och för hela Sverige.

Herr talman! Regeringen har en mycket ambitiös politik mot diskriminering. I budgetpropositionen för 2018 föreslår regeringen 10 nya miljoner till DO och 15 nya miljoner till lokala antidiskrimineringsbyråer. Så sent som i januari trädde den nya lagstiftningen om aktiva åtgärder i kraft. Och nu debatterar vi ytterligare ett steg i rätt riktning, att ta bort undantaget i diskrimineringslagen.

I grund och botten handlar den här debatten om vilket Sverige vi vill ha. Jag är övertygad om att majoriteten av Sveriges företagare står med regeringen i frågan att vilja ha ett Sverige som håller ihop, ett Sverige där vi inte bedöms utifrån några särskilda attribut utan utifrån vår helhet och rättighet som människor och individer. Det är detta samhällsbygge som regeringen driver med kraft.

(Applåder)

Anf. 28 ERIK ANDERSSON (M) replik:

Herr talman! Det är stort av fru ministern att berömma den tidigare alliansregeringen och de åtgärder som den lyckades genomföra när det gäller tillgängligheten i samhället. Jag uppskattar det verkligen, herr talman.

Undantaget i lagen för mindre företag, som nu föreslås tas bort, tillkom för att säkerställa förutsättningarna för näringslivets utveckling och minska småföretagens administrativa bördor. Samtidigt säger regeringen att på grund av den skälighetsbedömning som ska göras bedömer man att konsekvenserna för mindre företag inte kommer att bli betungande.

I grund och botten handlar det inte om vilket samhälle eller vilket Sverige vi vill ha, för vi är överens om att vi vill ha ett så tillgängligt samhälle som möjligt och att de allra flesta företag vidtar åtgärder. Problematiken här är osäkerheten för företagarna vad de exakt ska göra. Därför anser vi

att man bör utreda nuvarande lagstiftning, göra en ordentlig konsekvensanalys och återkomma med ett lagförslag som gör verklig skillnad.

Sveriges Advokatsamfund anser givetvis att det är bra att man förstärker tillgängligheten men att det kan bli svårt för enskilda näringsidkare att veta vad som krävs för att leva upp till lagens krav. Man påpekar även att det kan uppkomma kostnader för att anpassa sig till lagförslaget och att antalet anmälningar till Diskrimineringsombudsmannen kan öka.

Då är min fråga, herr talman, till fru ministern: Vad ska en småföretagare vidta för åtgärder?

Anf. 29 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH

KUHNKE (MP) replik:

Herr talman! Tack, Erik Andersson, för utbytet av repliker! För mig är det självklart att berömma den och dem som gör något som är bra. Det är ingen stor sak, utan jag hoppas att vi alla tar för självklart att vi ser bortom partipolitik och taktik och i stället försöker förändra Sverige till ett än bättre Sverige.

Som tidigare talare har sagt i debatten är underlaget vad gäller dem som redan har genomfört åtgärder inte stort, med tanke på att majoriteten har varit undantagna. Men det finns ett underlag från Diskrimineringsombudsmannen och en utredning från Konsumentverket som visar på positiva reaktioner från stora delar av de näringsidkare som kommer att beröras och att det med sannolikhet inte kommer att bli omfattande störningar i deras sätt att hantera och ta sig an den nya lagen med tanke på till exempel skälighetsbedömningen.

Erik Andersson frågar efter exempel. Ja, det kan vara en rad olika exempel på vad som behövs eftersom man gör en skälighetsbedömning som är situationsanpassad eller näringsidkaranpassad, beroende på typen av verksamhet. Men det kommer inte att handla om att korvkioskägaren längs 27:an mellan Värnamo och Hårda – det finns ingen korvkiosk där men någon annanstans – behöver bygga om hela sin korvkiosk för att människor ska kunna komma upp på en avsats. Men korvkioskägaren kanske kan gå ut med korven, och jag är övertygad om att man vill det, därför att man vill sälja sin korv.

Exemplen kan vara många och olika, men de kommer att vara situationsanpassade. Våra näringsidkare är ambitiösa och kreativa och kommer att hitta ett sätt att möta sina kunder.

Anf. 30 ERIK ANDERSSON (M) replik:

Herr talman! Jag vill berömma fru ministern. Det är alltid trevligt att ha debatt med dig i kammaren.

När det gäller korvar tycker jag att det är väldigt tråkigt att de flesta korvkiosker i Sverige ser ut att försvinna. Det gillar inte jag, måste jag säga. Men för att återgå till ärendet vidtar de allra flesta företagare redan de här åtgärderna, eftersom de har en servicekänsla och helt enkelt vill få fler kunder. Det är bra, och det bejakar vi. Men det som är problemet är osäkerheten, att de kan bli stämnda. De kanske gör något som blir fel och blir stämnda, och sedan blir det en rättegång. Det är just denna osäkerhet för småföretagare som vi är oroliga för, och en mardröm för en företagare är just osäkerhet. Därför anser vi att man ska göra en ordentlig conse-

kvensbeskrivning av nuvarande lagstiftning, utreda den och sedan återkomma till riksdagen med ett förslag som möjligen gör riktig skillnad och utan att denna osäkerhet skapar sådana problem.

I grunden görs allt detta i dag. Blir det då någon skillnad med lagförslaget, fru minister?

Anf. 31 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH
KUNKE (MP) replik:

Herr talman! Ja, för den enskilde individen, som i dag riskerar att utsättas för diskriminering, gör det stor skillnad att veta att man är säkrad av lag. Tidigare talare – jag minns inte vem det var – använde ett av mina favorituttryck: Land ska med lag byggas. Och det är väl värdigt vårt land att vi har en diskrimineringslagstiftning som inte gör undantag som speciellt drabbar dem som riskerar att utsättas. Det är där vårt fokus ska ligga.

Jag kan till viss del förstå osäkerheten inför en ny lagstiftning och vilka åtgärder som behöver vidtas, beroende på vilken sorts verksamhet man har som näringsidkare. Man behöver tänka till på vilket sätt man är så tillgänglig som möjligt och vad man behöver förbättra. Ska man läsa upp menyn, ska man ha någon skylt och så vidare?

Många näringsidkare har redan anpassat sig och har en positiv tilltro. Det vet vi till exempel av Konsumentverkets rapport. Men vi har nu gett DO extra anslag för att de ska vara behjälpliga och stötta. Vi har också haft en dialog med näringslivet kring de här frågorna.

Jag känner många småföretagare – jag kommer från Småland där vi är bra på sådant, liksom man är på många håll runt om i landet – och vet att de kommer att hitta vägar för att göra Sverige än bättre.

Anf. 32 PAULA BIELER (SD) replik:

Herr talman! Jag vill också börja med att tacka ministern för bra inlägg och alltid trevlig ton i debatterna. Jag ska inte prata korv eller korvkiosker.

Jag reagerade lite grann på de exempel på domar som lyftes fram som ett tecken på att lagstiftningen är bra och tillfyllest som den är skriven. Vad jag framför allt reagerade på var den friande domen, där det inte ansågs att det hade varit något slags diskriminering att man inte hade anställt en döv person eftersom man saknade resurser till tolkar.

Det är förvisso bra att företagen inte drabbas orimligt. Men det är här hålen finns med nuvarande lagstiftning, och de kommer att finnas kvar även om man utvidgar lagen.

Som man påpekar har de flesta redan anpassat sig. Vi lever i ett samhälle där man, både för att det är rätt och för att man av ekonomiska skäl vill ha kunder, anpassar sig för att tillgängliggöra sin verksamhet så mycket som möjligt.

Eftersom man hela tiden hänvisar till skälighetsbedömningen betyder det att inga större förändringar ska behöva göras. Därför efterfrågar jag en tydligare konsekvensanalys av vad det är man vill komma åt och tydligare satsningar på vad som kan göras för att den faktiska tillgängligheten ska förbättras.

Sverigedemokraterna har drivit frågan att lönebidrag ska kopplas till en enskild individ. Har man haft det med sig redan vid anställningsförfarandet hade man kanske kunnat vara anställd, för då hade arbetsgivaren kanske haft råd att anlita tolkar.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

Jag har personligen motionerat om att man ska se över frångänglighet, inte bara tillgänglighet, så att man ska kunna ha en varaktig relation och våga befinna sig på en plats och veta att man säkert kan ta sig därifrån lika lätt som man kan ta sig dit om olyckan skulle vara framme.

Man säger att detta inte kommer att få så stora konsekvenser. Varför gör man i så fall denna förändring? Varför utreder man inte tydligare vad vi faktiskt kan göra för att förbättra tillgängligheten?

Anf. 33 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH
KUNKE (MP) replik:

Herr talman! Jag tackar Paula Bieler för repliken.

Detta kommer att få stora konsekvenser för de människor som riskerar att drabbas av diskriminering. Förvissningen om att vi med lag gör samhället mer tillgängligt är en stor positiv konsekvens för människor med funktionsvariationer. Det tål att betonas och understrykas om och om igen. Här har vi i majoriteten ett stort ansvar. Vi skapar större frihet, i alla fall i tanken, i vissheten.

Vad gäller företagen finns det lika många varianter på att ta sig an den nya lagstiftningen som det finns näringsidkare. Ingen konsekvensanalys kan sammanfatta konsekvenserna för alla. Men det vi vet av de underlag vi har är att det med sannolikhet inte kommer att krävas några revolutionerande förändringar. Det är en liten grupp eftersom majoriteten i dag undantas, men många säger sig vara positiva och vill möta alla sorters kunder med sin näringsverksamhet.

Självklart kommer vi så småningom att utvärdera detta för att se konsekvenserna både för företagen och, framför allt, för de människor som tidigare drabbades av diskriminering. Vi kanske behöver göra mer, vem vet? Det får den kommande utvärderingen av den nya lagen visa.

Anf. 34 PAULA BIELER (SD) replik:

Herr talman! Det är just denna osäkerhet vi inte kommer ifrån. Å ena sidan blir det bättre för dem som har drabbats eftersom de nu får ett lagstadgat skydd. Samtidigt tydliggörs att det inte kommer att ske särskilt stora förändringar. Det är märkligt, och det håller inte ihop.

Jag står fast vid detta även om man i tidigare repliker sagt att vi hoppar och är orimliga eftersom vi vill avslå propositionen samtidigt som vi vill gå längre. Vi vill ha denna förändring och vi vill gå längre, men vi tycker att man först bör utreda ordentligt. Hur slår detta? Vad får det för konsekvenser? Vad kan vi göra för att det ska få önskvärda konsekvenser? Vad kan vi göra för att underlätta anpassning i de företag som i dag inte klarar av att ha tillräcklig tillgänglighet?

Det är framför allt här det brister. Dessa företag känner att de inte har tillräckligt stöd för att till exempel kunna anlita tolkar och därmed anställa någon som är döv. Man oroar sig till exempel för att ha en anställd som behöver blinkande larm i stället för ljudlarm och för att inte kunna utrymma på ett säkert sätt.

Här behöver vi satsa först. Vad kan vi göra? Hur kommer detta att slå? Vilka kommer att drabbas? Vilka kommer att omfattas? Kan vi göra något för att ge fler en bättre tillgänglighet och frångänglighet på riktigt?

Bara för att det klubbas igenom en lag betyder det inte att lagen får önskad och tillräcklig effekt. Jag anser att man har ett ansvar att bereda

lagförslag och konsekvenserna därav ordentligt så att man faktiskt når de effekter man vill ha.

Anf. 35 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH
KUHKE (MP) replik:

Herr talman! Det finns underlag till detta lagförslag. Det finns underlag från Diskrimineringsombudsmannen och Konsumentverket. Det finns också en rad underlag och vittnesmål från funktionsvariationsrörelsen i vårt land. Det finns alltså verkligen fog för att denna skärpning i diskrimineringslagstiftningen läggs fram.

Det är ingen märklig konsekvens. Det är inte märkligt att vi vill att land ska med lag byggas. Det är inte märkligt att vi vill ha en diskrimineringslag som är så heltäckande som möjligt.

Att det kommer att göras skälighetsprövningar och finnas många möjligheter för olika former av verksamheter och näringsidkare att anpassa sin verksamhet till lagstiftningen är för att dessa ser olika ut. Det går inte att till punkt och pricka skriva fast med vartenda ord och komma exakt hur detta ska se ut för alla, för företag är en sådan brokig skara. De ser ut på olika sätt och finns på olika platser. Det finns till exempel toppstugor uppe på höga berg. Det finns så många variationer att vi inte ens kan beskriva dem alla.

Just därför måste vi dels så småningom utvärdera, dels ha de olika skälighetsbedömningarna.

Det är det här som gör denna lagstiftning bra. Det är det som gör den flexibel och anpassad till verkligheten.

Anf. 36 ANNIKA QARLSSON (C) replik:

Herr talman och kära minister! Jag önskar av hela mitt hjärta att lagstiftningen blir precis så här bra och att det kommer att fungera precis så här bra, inte bara i tanken och vissheten, för personer med funktionsvariationer och för alla små företag som kommer att få möjlighet att göra dessa förändringar på ett bra sätt utan att de behöver stänga igen eller känna hotet om det.

Men här någonstans skiljer vi oss åt. Jag var med i hela processen då vi drev fram att göra tillgänglighet till en diskrimineringsgrund. Jag var också med och införde undantagen på grund av den osäkerhet som påverkar företagen. För den som ska starta företag eller redan har ett företag och vill utveckla handlar det hela tiden om att ta alla konsekvenser och kalkyler med i beräkningen om man ska våga ta steget att utveckla, växa eller annat.

Jag delar ministerns uppfattning att de flesta företag gör allt som står i deras makt för att vara tillgängliga, för annars får de inga kunder och inget levebröd.

Lagstiftningen är inte helt tydlig och konkret, och det kan den inte vara, men den kan vara tydligare och konkretare. Det blir ett bekymmer, för man vet inte vad man ska förvänta sig. Vad ska man räkna in i sina kalkyler innan man tar beslut? Detta finns inte med som ett underlag.

De två exempel som ministern tog upp visar på bredden. Det är vitt skilda saker som kan krävas, som man ska ta ställning till och som man ska ha förutsättningar för att räkna in. I slutänden landar det i vad som är

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

rimligt för företagen. Vad anser ministern är rimligt för en företagare att vidta vad gäller åtgärder?

Anf. 37 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH
KUHNIKE (MP) replik:

Herr talman! När jag förstod att Centerpartiet inte skulle ställa sig bakom den skärpning av diskrimineringslagen som vi nu gör och som Centerpartiets allianskollegor Liberalerna och Kristdemokraterna ställer sig bakom blev jag besviken. Jag har sett Centerpartiet som ett socialliberalt parti som står upp för alla människors lika värde och kämpar för att människor med funktionsvariationer ska få fler och större möjligheter att delta i vårt samhälle.

Att Centerpartiet lägger fram en massa vackra ord om att Sverige ska vara öppet och tillgängligt för alla och sedan i det tidigare anförandet gömmer sig bakom att det skulle bli så krångligt och radar upp lagtexternas ordval gör mig också beklämd. Lagtext är ju alltid skriven på juridiskt språk.

Denna lag, som öppnar upp Sverige för fler, har skälighetskriteriet i sin uppbyggnad just för att verkligheten ser så olika ut. Hade vi, som jag tidigare sa, till punkt och pricka beskrivit hur detta ska se ut för vart och ett enskilt företag hade det blivit en helt omöjlig lagstiftning. Nu har vi öppningar och skälighetsbedömningar.

Annika Qarlssoon frågar vad som är rimligt. Det kommer domstolar att bedöma. Det ska inte jag som politiker och statsråd säga, utan det får vi se. Men företagen och näringsidkarna, inte minst de små, ska få hjälp längs vägen. Vi förstärker DO:s uppdrag och resurser för att DO ska kunna guida. Vi har dialog med näringslivet för att man där ska veta vad detta innebär. Vi vet av de underlag som redan finns att många välkomnar detta, ser positivt på det och anser sig vara tillgängliga. Det finns en osäkerhet, men man menar ändå att man kommer att kunna anpassa sin verksamhet till detta.

(Applåder)

Anf. 38 ANNIKA QARLSSON (C) replik:

Herr talman! Ministerns svar kokar ju ned till det som är anledningen till att vi vill ha mer underlag, mer praxis och mer utarbetat innan vi inkluderar de små företagen. Vi var med och drev att detta skulle genomföras, men vi sa att vi ville undanta de minsta företagen i det första skedet eftersom de inte har resurser att stå i domstol. De kommer att vika sig undan – antingen viker de ned sig, förändras eller drar sig undan den typen av krav, för de har inte möjlighet driva dessa ärenden i domstol.

Därför menade vi också att vi skulle låta de stora företagen gå före, så att det växer fram en praxis. Väljer man att göra det tidigare behöver det ändå finnas ett mer genomarbetat underlag. Det handlar både om att de små företagen ska känna en trygghet i den verksamhet de bedriver, som ju är viktig för oss alla, och att de under sina förutsättningar och i sitt tempo ska kunna göra de anpassningar som behövs.

Men det handlar också om dem med funktionsvariationer. Vad kan vi förvänta oss? Vi har fått höra en mängd olika exempel här, och det har kanske kommit en del exempel som inte var så bra – handlar det om att man en gång varit på en viss lunchrestaurang, har man varit där flera

gångar och så vidare? Här i debatten råder det olika personliga uppfattningar om vad som är rimligt eller skäligt. Det är detta som gör att vi tycker att vi behöver ha mer på fötterna innan vi fattar beslut.

Vi är absolut inte emot att ta detta steg. Vi har också sagt, både i förra vändan och i denna vända, att vi vill se att det även ska omfatta de små företagen, men vi vill ge dem bättre förutsättningar att kunna ta steget.

Anf. 39 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH
KUHNIKE (MP) replik:

Herr talman! Vi vill se att Sverige inte gör undantag i diskrimineringslagstiftningen. Regeringen menar att det är ovärdigt vårt land. Vi kan bättre, och vi kan mer. Vi är oerhört glada för att Liberalerna och Kristdemokraterna delar den uppfattningen.

Undantaget i dag – och detta tål att upprepas – innebär att 90 procent är undantagna. Det är en absurd siffra! När vi nu gör dessa förändringar blir lagen heltäckande, så att människor med funktionsvariationer, som inte är en majoritet i vårt land, enligt lag har rätten att inte bli diskriminerade.

Jag vill också betona detta med varaktighetskriteriet, som det har funnits olika synpunkter på eller tolkningar av. Det innebär att i relationer av mer varaktig karaktär, till exempel i ett anställningsförhållande, kan det krävas mer i fråga om åtgärder än om det handlar om en kortvarig eller begränsad relation. Det ska inte förstås som att det vid låg varaktighet krävs mindre. Det är vid hög varaktighet som det krävs mer. Detta tål att betonas.

Lagen kommer alltid att gälla när den väl blir beslutad senare i dag.
(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 7 Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2016

Socialutskottets betänkande 2017/18:SoU6
Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2016 (skr. 2016/17:211)
föredrogs.

Anf. 40 CHRISTINA ÖSTBERG (SD):

Herr talman! Vi har lämnat in en följdmotion med anledning av skrivelsen *Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2016*. I följdmotionen framför vi att det är viktigt att de medel som Allmänna arvsfonden delar ut används i enlighet med de riktlinjer som finns för arvsfonden.

Då det är många organisationer som uppstår från fonden och har kopplingar såväl till olika trosyttringar som till andra länder är det mycket viktigt att man aktivt arbetar för att säkerställa att de medel som utdelas inte riskerar att på något sätt gynna någon form av terrorism eller annan

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Utvidgat skydd mot
diskriminering i form
av bristande tillgäng-
lighet*

*Redovisning av fördel-
ning av medel från
Allmänna arvsfonden
under budgetåret 2016*

extrem verksamhet som skulle kunna skada Sverige. Då det är tämligen stora summor som årligen delas ut från fonden kan dessa medel potentiellt sett komma att göra stor skada om de skulle riskera att användas för att på något sätt bidra till eller gynna terrorism. Därför yrkar jag bifall till vår reservation.

Anf. 41 CATHARINA BRÅKENHJELM (S):

Herr talman! Detta betänkande handlar om den årliga redovisningen av hur medel ur Allmänna arvsfonden fördelats under det gångna året. Medel där det saknas arvsberättigade släktingar går ju till Allmänna arvsfonden, och under 2016 kom det in hela 630 miljoner kronor.

Med dessa pengar stöttas projekt som finns hos föreningar och organisationer med ideell karaktär och som är nyskapande och utvecklande. Grupper som är prioriterade är barn, ungdomar och personer med funktionsvariationer. Ungefär hälften av medlen går just till personer med funktionsvariationer.

Det är närmare 10 000 projekt som har fått stöd av Allmänna arvsfonden sedan 1970. Projekten är i alla storlekar, och de är spridda över hela landet. Ungefär 70 procent av medlen går till lokala och regionala projekt. Resten av projekten är nationella.

Alla projekt som kan komma i fråga tas det referenser på. För att överhuvudtaget komma i fråga för några pengar måste de stämma överens med värdegrunden inom fonden, som är alla människors lika värde.

Vilka projekt som har beviljats medel redovisas varje år för riksdagen i en rapport, så också här i dag. Projekten granskas också årligen av en auktoriserad revisor. Det finns också ett flertal kontrollfunktioner som kontrollerar projekten både före, under och efter projekttiden. Projektägarna måste också lämna löpande redovisning. Man kan följa alla projekt på webbplatsen.

Under 2016 granskades samtliga budgetar för nya projekt, och man genomförde också ett stort antal kontrollbesök på plats runt om i landet. Syftet med detta var att granska att de utbetalade medlen har använts på ett riktigt och effektivt sätt.

Ett antal forskare är också knutna till detta. De ska utvärdera projekten och se vilka resultat det har blivit och vad pengarna i verkligheten har gett. Handläggare reser också runt i landet för att berätta om möjligheten att söka pengar ur Allmänna arvsfonden. Numera finns man också på både Facebook och Twitter, vilket har ökat besöksstatistiken markant.

Herr talman! Det finns tre motioner i ärendet och en reservation.

Det finns en moderat motion från allmänna motionstiden där man rätt och slätt anser att Allmänna arvsfonden ska skrotas och att pengarna ska gå någon annanstans. Man tycker inte att fonden är bra. Den motionen är inte mycket att kommentera, tycker jag, annat än att den är ganska tokig.

Sedan finns det en centerpartistisk motion, också från allmänna motionstiden, där man vill att reglerna ändras så att minst 20 procent av donatorns pengar ska gå till dennes hemkommun eller grannkommuner. I dag finns ingen statistik på hur donatorernas pengar fördelas rent geografiskt, men de flesta människor bor ju i våra stora tätorter. Det kan ju hända att det blir dit pengarna går i stället för till glesbygd, som Centern brukar vurma för. Det skulle öka administrationen rejält att göra på det sätt som Centern föreslår.

Motionen och reservationen från Sverigedemokraterna är precis densamma som förra året. Den handlar om att medel inte får gå till terrororganisationer. För dagens regering är det en självklarhet att inga medel beviljas till några sådana organisationer. Det finns också ett tydligt regelverk på området. Dessutom pågår en översyn av regelverket. Det känns betydligt mer populistiskt att man står här och läser upp att dessa medel inte får gå till terrororganisationer. Det är någonting som man förväntas säga.

Jag hoppas att Christina Östberg berättar vilka projekt som har terroranknytning och som pengar från Allmänna arvsfonden har gått till och vad det är i regelverket som gör att det går att söka pengar som terroranknuten organisation.

Regeringen arbetar aktivt med frågan, och det framgår helt klart i regeringens skrivelse som återfinns i våra handlingar.

Regeringen har dessutom beslutat att ge särskilda utredare i uppdrag att göra en översyn av vissa frågor som rör Allmänna arvsfonden, just för att säkerställa att medlen används för den verksamhet som de är avsedda för och att pengarna hanteras och redovisas på ett transparent, rättssäkert och opartiskt sätt. Dessa båda separata uppdrag ska redovisas. Det första uppdraget ska redovisas den 30 november, alltså denna månad, i år. Det andra uppdraget ska redovisas i september nästa år.

Herr talman! Sammantaget anser regeringen att medlen för 2016 har fördelats på ett väl genomfört sätt i enlighet med målen. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag och avslag på motionerna.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 8 Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet – ILUC

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2017/18:MJU6
Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet – ILUC (prop. 2016/17:217)
föredrogs.

Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet – ILUC

Anf. 42 JOHAN BÜSER (S):

Herr talman! En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov. Så definierade Brundtlandkommissionen begreppet hållbar utveckling.

I Sverige ska vi ta vårt ansvar för klimatet. I regeringsförklaringen har statsminister Stefan Löfven uttalat ambitionen att Sverige ska bli en fossiloberoende välfärdsnation. Sverige ska vara ett ledande land i det globala arbetet med att förverkliga Parisavtalets ambitiösa målsättningar, och vi ska ta ansvar för våra utsläpp. Sverige ska fortsätta att vara en internationell förebild genom vårt nationella klimatarbete och genom att bidra till utsläppsminskningar och finansiering av dem i andra länder. Som ett exempel på det är Sverige i dag den största givaren till Green Climate Fund per capita räknat.

Under denna mandatperiod har flera viktiga steg tagits. Historiskt stora budgetsatsningar på miljö och klimat har gjorts tack vare nuvarande regering. Ett ambitiöst klimatpolitiskt ramverk, som de flesta av riksdagens partier står bakom, har antagits. Och det har skapats ökade möjligheter för kommuner och företag att finansiera egna effektiva klimatåtgärder på lokal nivå.

När det gäller fordonssektorn har riksdagen fastslagit målet att växthusgasutsläppen från inrikes transporter ska minska med 70 procent till 2030 jämfört med 2010. Fossila bränslen måste då bytas ut mot hållbara drivmedel. För att klara den nödvändiga omställningen behöver vi flera olika styrmedel. Regeringen har redan presenterat ett förslag om bonus-malus som ger bonus vid köp av mer bränslesnåla bilar.

Det förslag som presenteras i budgetpropositionen för 2018 om reduktionsplikten syftar till att reducera den befintliga fordonsflottans utsläpp. Och den befintliga fordonsflottan är naturligtvis central i genomförandet för att uppnå våra gemensamt uppsatta mål. Genom reduktionsplikten minskas växthusgasutsläppen från bensen och dieselbränsle genom att vi blandar in hållbara drivmedel. Dessutom genomförs satsningar på elektrifiering, stadsmiljöavtal och laddinfrastruktur.

De åtgärder som vidtas bidrar alltså till transportsystemets elektrifiering och fossiloberoende i personbilsflottan, i infrastrukturen, i kollektivtrafiken, i godstransporterna och i arbetsmaskinerna. Det är viktiga steg framåt.

I den proposition som vi diskuterar här i dag och som handlar om genomförandet av ändringar i förnybartdirektivet, ILUC, föreslås ändringar i lagen om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen samt ett mål för avancerade biodrivmedel.

Energimyndigheten har haft i uppdrag att utreda systemet med hållbarhetskriterier och föreslå förbättringar inför det förslag som nu ligger på bordet och som också har remissbehandlats. De ändringar som föreslås innebär anpassningar till ILUC-direktivet. Genom förslagen i propositionen ändras definitionerna av avfall och restprodukter och kraven på minskning av växthusgasutsläpp för att biodrivmedel och flytande biobränslen ska anses vara hållbara. Dessutom sätts, som nämnts tidigare, ett mål för andelen avancerade biodrivmedel.

Herr talman! Förnybartdirektivets hållbarhetskriterier kan översiktligt delas upp i två delar, nämligen krav på minsta växthusgasminskning och markkriterier.

För att biodrivmedel eller flytande biobränslen ska anses hållbara ska, enligt förslaget i propositionen, användningen av dessa bränslen medföra en minskning av utsläppen av växthusgaser, jämfört med de utsläpp som användning av fossila bränslen hade gett, med minst 50 procent om biodrivmedlet eller det flytande biobränslet har producerats i en anläggning som har tagits i drift senast i oktober 2015. Minskningen ska vara minst 60 procent om biodrivmedlet har producerats i en anläggning som har tagits i drift därefter.

Dessa utsläpp följer alltså hela produktionskedjan, och de ska räknas från den produktionsprocess som börjar med odling av biomassa, inbegripet den framställning av gödsel som krävs för odlingen, och som pågår fram till och med användningen av biodrivmedlet eller det flytande biobränslet.

När det gäller markkriterierna får den råvara som används för att producera biobränslet inte komma från mark med högt kolinnehåll eller mark som har stor biologisk mångfald.

I detta förslag har det via remissrundan uttryckts en del farhågor om att tillgången till drivmedel begränsas när de nya definitionerna för avfall och restprodukter kan innebära att till exempel palmolja inte längre kommer att kunna betraktas som en restprodukt och att det därmed också kan påverka måluppfyllelsen för den reduktionsplikt som jag tidigare har talat om och som regeringen har föreslagit.

Då är det viktigt att säga att själva tillgången på biodrivmedel är beroende av utvecklingen på de globala biodrivmedelsmarknaderna och därmed också blir svår att kvantifiera. Det är klart att ökad efterfrågan från andra länder kan minska tillgången kortsiktigt. Men det leder också samtidigt till förutsättningar för ökad produktion. På samma sätt kan införandet av reduktionsplikten i Sverige på längre sikt skapa förutsättningar för ökad produktion. Vi är dessutom ett land med goda förutsättningar för just denna produktion med vår tillgång till skogliga restprodukter och restprodukter från pappers- och massabruk. Därmed har vi goda förutsättningar för att skapa långsiktiga villkor för biodrivmedelsmarknaden.

Regeringen framhåller dessutom i denna proposition att de föreslagna ändringarna inte bedöms medföra risk för att vi inte ska kunna nå vårt övergripande mål för transportsektorn till år 2030.

Herr talman! Jag bedömer alltså att förslaget om nya definitioner, som vi diskuterar här i dag, inte bör försvåra omställningen till biodrivmedel i det stora hela och att det därför saknas skäl till ytterligare analyser och utredningar, som har föreslagits av oppositionen.

Bestämmelserna i propositionen föreslås träda i kraft under 2018. De borgerliga partierna föreslår att regeringen bör överväga att skjuta upp delar av ikraftträdandet till 2019. Men enligt ILUC-direktivet är medlemsstaterna i EU skyldiga att genomföra de nya bestämmelserna i nationell lagstiftning senast i september 2017. Just därför anser vi att det är angeläget att ändringarna i hållbarhetslagen träder i kraft så snart det är möjligt och att de vidare anpassningarna i vanlig ordning får fortsätta i den takt som regeringen har tänkt, för direktivets skull men framför allt för klimatets skull.

Herr talman! Att ställa om fordonsflottan är en viktig del av vårt miljö- och klimatarbete. Vi socialdemokrater fortsätter vår stolta tradition när det gäller att arbeta med miljö- och klimatfrågor. Den svenska modellen har visat att det går att förena välfärd, ekonomisk tillväxt och miljötänkande tidigare. Det handlar om miljövänlig teknisk utveckling, som skapar arbetstillfällen, ekonomisk tillväxt och en välfärd värd namnet.

Jag vill avsluta med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkande MJU6 om genomförande av ändringar i förnybartdirektivet med tillhörande reservationer 1 och 2 från S, MP och V.
(Applåder)

Anf. 43 MARIA MALMER STENERGARD (M):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet under punkterna 1 till 3 samt till reservation 3.

Sverige har antagit ambitiösa klimatmål. Transporter inom landet står i dag för cirka en tredjedel av utsläppen. Om vi ska nå klimatmålen måste

utsläppen från transportsektorn minska. För det krävs teknisk utveckling, men det krävs också bättre drivmedel. Och den här propositionen tar sikte på just drivmedlen och deras hållbarhet.

Fru talman! Tänk om politik var enkelt! Tänk om man till exempel kunde säga att ämne A är skadligt, och därför förbjuder vi ämne A. Sedan försvinner ämne A, och allt går på som vanligt, i helt rätt riktning. Men det är sällan så enkelt. Det kan vara på det sättet att om ämne A förbjuds kan ett annat, kanske ämne B, ersätta det. Och om ämne B är ännu farligare eller skadligt på ett annat sätt har vi egentligen inte uppnått någonting genom att förbjuda ämne A.

Mindre ambitiösa politiker kan dock slå sig för bröstet och säga: Nu har vi i alla fall förbjudit ämne A, och det är bra eftersom det ämnet är farligt – utan att tänka på vad som händer sedan.

Vad som händer sedan är precis det man försöker skissa på i konsekvensanalyser. Och konsekvensanalyser är nödvändiga för att vi ska kunna fatta väl avvägda beslut. I det här betänkandet kan man kanske mer än man tror se skillnaden i svensk politik.

På den ena sidan har vi rödgröna politiker som nöjer sig med att tala om vart de vill och som låter ändamålen helga medlen, oavsett om medlen tar oss närmare målet eller inte – ambitioner framför faktiskt resultat. På den andra sidan står Alliansen. Vi instämmer i målen – det är viktigt – men vi inser att vägen dit inte är spikrak och att vi faktiskt måste förhålla oss till verkligheten. Goda intentioner är inte värda särskilt mycket om man inte når verkligt resultat.

Och bredvid, med betydligt lägre ambitioner, står SD, som inte ens förmår skriva under på målen.

Låt mig översätta det här resonemanget till det här betänkandet om biodrivmedel. På den ena sidan står S, V och MP. Deras ambition är att det ska bli mer hållbara drivmedel och att man ska sätta stopp för icke spårbar PFAD i biodrivmedel genom en omklassificering. PFAD uppstår som bekant vid palmoljaproduktion och klassas som restprodukt. Det är väl känt att det finns stora hållbarhetsutmaningar med palmoljaproduktion.

Alliansen instämmer helt i farhågorna vad gäller palmoljaproduktion. Men vi konstaterar ganska snabbt att det saknas en konsekvensanalys som visar vilka effekter förslaget får på klimatet, på transportkostnader, på tillgängliga volymer biodrivmedel och på förmågan att nå uppsatta krav till en rimlig kostnad inom den reduktionsplikt som regeringen har aviserat.

Regeringens proposition läggs dessutom fram vid ett tillfälle då flera parallella, både nationella och internationella, processer pågår som påverkar biodrivmedelsmarknaden på ett eller annat sätt.

Vi lyssnar på remissinstanserna, för att bilda oss en uppfattning om möjliga konsekvenser. De påpekar bland annat att minskad tillgång till HVO i sin tur riskerar att leda till kraftigt höjda priser och riskerar att hota omställningen till en fossilfri fordonsflotta. Sveriges Bussföretag framför att omklassning av PFAD i Norge, som alltså har gjorts tidigare, ledde till att priset på HVO ökade med 3 norska kronor per liter. Det ledde till att bussbolag övergick till att köra på fossil diesel samt att HVO från PFAD ersattes med certifierad palmolja.

Vi vet samtidigt att PFAD-baserad HVO utgör hela 23 procent av den totala HVO-användningen på den svenska marknaden. Certifierad palmolja minskade till noll under 2016. Det var bra, men det är alltså troligt att

denna andel kan komma att öka om användningen av PFAD-baserad HVO begränsas snabbt.

Om vi genomför förändringarna på fel sätt finns det alltså risk att vi för det första driver fram en användning av palmolja i stället för restprodukter från palmoljan och att vi för det andra driver tillbaka utvecklingen och går mot en användning av mer fossila bränslen.

Om det skulle bli fallet, skulle det då hjälpa klimatet och öka hållbarheten? Det måste väl ändå vara det som räknas och inte de vackra orden? Svaret är förstås självklart, men problemet är att vi, eftersom regeringen inte har gjort en konsekvensanalys av sitt eget förslag, omöjligen kan veta hur förslaget kommer att slå.

Moderaterna och Alliansen anser att det är bra med höga krav på spårbarhet av de råvaror som används till biodrivmedel. Regeringens förslag kommer att leda till att PFAD-baserad HVO behöver uppfylla mer långtgående spårbarhetskrav än i dag. Missförstå oss inte här! Vi tycker att det är bra. Problemet är bara att det sker med väldigt kort framförhållning, vilket sannolikt kommer att leda till att berörda aktörer inte kommer att hinna uppfylla de utökade kraven innan reglerna träder i kraft.

För att begränsa de effekter som kan befaras, för att skapa större förutsägbarhet på biodrivmedelsmarknaden och ge marknaden möjlighet att ställa om på ett hållbart sätt menar vi att det är nödvändigt att utreda konsekvenserna för branschen och möjligheten att uppnå Sveriges klimatmål innan ytterligare föreskrifter meddelas. Vi anser att regeringen bör överväga att skjuta ikraftträdandet av förordningen ett år framåt i tiden, så att vi vet vad vi egentligen gör.

Det räcker inte att sätta upp mål. Vi måste också staka ut en rimlig väg mot målet.

(Applåder)

Anf. 44 JOHAN BÜSER (S) replik:

Fru talman! Maria Malmer Stenergard och jag är överens om en del i alla fall. Det har vi båda konstaterat i våra anföranden, inte minst när det gäller målet att minska fordonsflottans utsläpp med 70 procent.

Jag är glad över att företräda ett parti som ingår i ett regeringsunderlag som har tagit flera viktiga beslut under den här mandatperioden. Alliansregeringen lyckades inte på samma sätt. Bonus–malus ligger på bordet, och reduktionspolitiken är på gång. Nu ska vi också titta på hur vi ska uppdatera våra biodrivmedel och hur de ska klassificeras.

Maria Malmer Stenergard får det att låta som att det inte har gjorts några konsekvensbeskrivningar. Det är inte på det sättet. Energimyndigheten har gjort ett förberedande arbete. Det har föregått förslaget i propositionen, som senare ska mynna ut i en förordning.

Ni har föreslagit att regeringen bör överväga att skjuta upp förordningen till 2019. Men ni säger samtidigt ja till att det som föreslås i propositionen ska träda i kraft den 1 januari 2018. När riksdagen antar en proposition är det normalt upp till regeringen att bemyndiga hur förordningsarbetet ska utformas i praktiken. Det är viktigt att påpeka det, Maria Malmer Stenergard. Därför ser jag inget behov av att senarelägga det arbetet.

Varför är det viktigt att senarelägga det, Maria Malmer Stenergard?

Prot. 2017/18:27

8 november

-----

*Genomförande av
ändringar i förnybart-
direktivet – ILUC*

Anf. 45 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Fru talman! Den stora enighet som råder om klimatmålen är väldigt positiv. Nu har vi ett gemensamt mål att sträva mot. Men det är vår absoluta skyldighet att se till att klimatmaxa, det vill säga att vi på snabbast möjliga väg och på det mest effektiva sättet också når de målen. Det är kanske här vi skiljer oss åt, inte när det gäller bonus–malus, som Johan Büser lyfter upp – det är vi helt överens om, och inte heller när det gäller reduktionsplikten, som Johan Büser också lyfter upp – det är vi helt överens om.

När det gäller just det här betänkandet inser vi dock att regeringen har dragit det i långbänk. Energimyndigheten var klar redan i slutet av 2015. Sedan dess har det hänt väldigt lite. Och nu står vi här, i sista stund, och ska implementera det.

Vi säger ja till förslagen i propositionen. Det är viktiga förslag. Men vi gör ett medskick till regeringen och vädjar att man verkligen ska lyssna på marknaden. Det har man nämligen inte gjort. Vi vill inte riskera att det landar i att mer fossila bränslen och ren palmolja används. Det tar oss nämligen inte närmare klimatmålen och bättre hållbarhet.

Anf. 46 JOHAN BÜSER (S) replik:

Fru talman! Jag kan bara konstatera att regeringen och mitt parti inte har för avsikt att dra det här i långbänk mer. Vi vill fatta beslut om propositionen och om att få förordningen på plats så att alla förändringar genomförs under 2018 efter den remissrunda som har genomförts och efter det arbete som har föregåtts av Energimyndigheten och de konsekvenser som man där har tittat på.

Anf. 47 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Fru talman! För bara någon vecka sedan debatterade jag med en partikamrat till Johan Büser. Då var vi från politiskt håll eniga om att man måste skapa långsiktiga spelregler för företagen. Vi måste ha med oss företagen på omställningen om vi ska lyckas nå målen.

När jag nu lyssnar till Johan Büser, som företräder regeringspartierna, tycker jag att det är förvånansvärt att man anser att spelreglerna helt kan förändras över bara en natt. Då är man inte längre inne på långsiktiga spelregler. Hur man kan göra det utan att skissa på möjliga konsekvenser är för mig en gåta.

Vi är helt överens om ökade krav på hållbarhet – det är inte det som den här striden handlar om, om vi nu ska kalla det strid. Som framhållits här är vi med på regeringens proposition. Det vi efterfrågar är en konsekvensanalys eftersom vi tycker att den är undermålig.

Vi efterfrågar också lite respekt för de företag som vi måste ha med oss på resan mot målen samt respekt för målen. Vi har inte råd att göra avsteg i vår färd mot målen. Om den nya förordningen leder till att vi får mer fossilt och mer användning av ren palmolja har vi inte tagit viktiga steg mot de målen.

Anf. 48 STINA BERGSTRÖM (MP):

Fru talman! Nu har FN:s årliga klimatmöte dragit i gång. I år äger det rum i Bonn, och Fiji, som är en av klimatförändringarna hårt drabbad östat, står som värd för mötet. Jag började den här dagen med att moderera ett

frukostseminarium här i riksdagen med svenska klimatforskare som arbetar i FN:s klimatpanel IPCC.

Temat för seminariet var *Bryggan mellan forskningen och politiken*. Det skulle också kunna vara temat för den här och många andra klimatdebatter i dag.

Vår partiöverskridande överenskommelse att utsläppen från trafiken ska minska med 70 procent till 2030 kan sägas vara ett bra exempel där vi politiker lyssnat på forskningen och agerat.

Ska vi minska våra utsläpp i den takt som krävs för att jorden ska bli en plats att leva på för kommande generationer krävs det att även utsläppen från trafiken minskar. Vi måste resa mer klimatsmart. Och när vi behöver använda bilen måste vi tanka den med något annat än fossil diesel och bensin.

Men det vi använder som drivmedel i våra fordon, oavsett om det är el eller drivmedel framställda av förnybar råvara, måste leda till en minskning av utsläppen om det ska vara någon vits. Det får inte heller leda till att oersättlig natur skövlas vare sig här hemma i Sverige eller på andra ställen i världen. Det är också viktigt att det vi kör våra bilar på inte leder till minskad matproduktion och svält i andra delar av världen.

Fru talman! Vi debatterar i dag miljö- och jordbruksutskottets betänkande *Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet – ILUC*. Direktivet handlar om vad som är hållbara biodrivmedel. Frågan om vilka råvaror som är okej att använda till förnybara drivmedel hör också ihop med regeringens efterlängtade förslag till bränslebyte.

Men bara för att ett drivmedel är producerat av förnybara råvaror behöver det inte vara klimat- eller miljöbättre än fossila bränslen. Ett drivmedel som definitivt inte är det är palmolja eller palmoljans restprodukt PFAD.

Vår konsumtion av palmolja fortsätter att öka över hela världen och orsakar stora miljö- och människorättsproblem i de länder där den produceras. Palmolja och PFAD finns i dag i en mängd konsumtionsvaror, från maten vi äter till tvålen vi tvättar oss med och i dieseln som vi tankar våra bilar med. Nästan hälften av EU:s import av palmolja går till biodiesel. Den stora ökningen av biodiesel i EU består alltså av ett ohållbart alternativ till fossil diesel. Enligt en utvärdering som EU-kommissionen presenterade förra året har palmolja tre gånger större klimatpåverkan än fossil diesel om man även räknar med de utsläpp som sker vid odling och transporter.

Palmoljan utvinns ur oljepalmer som odlas i stora plantager. Odlingarna finns framför allt i Indonesien och Malaysia. Indonesien är världens största exportör av palmolja och producerar 50 procent av all palmolja. Indonesien har uppskattningsvis 13,5 miljoner hektar oljeplantager, och regeringen planerar att fördubbla arealen fram till år 2020. Det skulle motsvara en yta som är större än halva Sverige. Plantagerna ökar också i Afrika, bland annat i Uganda, Liberia och Kamerun, och i Latinamerika, exempelvis i Honduras, Colombia, Peru och Brasilien.

Bakom de enorma landskapsförändrande plantagerna döljer sig skövling av regnskog med förlust av stora unika och oersättliga naturvärden, torvmarker som utdikas till plantager samt brott mot mänskliga rättigheter. Det är också vanligt att det kemiska bekämpningsmedlet parakvat används

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Genomförande av
ändringar i förnybart-
direktivet – ILUC*

på plantagerna, ett medel som är förbjudet inom EU eftersom det kan skada människors hälsa.

Fru talman! Man kan fråga sig: Är det detta som de svenska konsumenterna vill bidra till? Jag är övertygad om att svaret på den frågan är nej. Debatten och medvetenheten om palmoljans konsekvenser för miljö, människors hälsa och mänskliga rättigheter är stor bland de svenska konsumenterna. Vi läser på förpackningarna när vi ska köpa kex, tvål och mycket annat när vi är och handlar. Jag tror att många av oss är måttligt sugna på att tvingas att tanka palmolja eller PFAD i våra bilar.

Därför är det väldigt välkommet att regeringen i sin proposition vill ändra klassificeringen av PFAD och ta bort skattesubventionerna. Det är viktigt att detta träder i kraft samtidigt eller innan reduktionsplikten, bränslebytet, gör det.

Regeringens lag om bränslebyte träder i kraft den 1 juli nästa år. Den går ut på att införa ett krav på bränsleleverantörer att varje år minska sina utsläpp av växthusgaser genom inblandning av biodrivmedel. Företagen får själva bestämma hur de vill agera för att klara reduktionen. De kan välja mellan att blanda in en ökad mängd förnybara drivmedel, sälja mindre i totala volymer eller betala straffavgift om de inte klarar sin reduktion.

Men utan ett regelverk som sätter stopp för att det blir PFAD som hamnar i våra bränsletankar riskerar bränslebytet att leda till större klimatutsläpp från trafiken och en ökande miljöförstöring, samtidigt – och det här är jätteviktigt – som benen slås undan för svensk produktion av förnybara drivmedel av restprodukter från hushållen, jordbruket och skogen. Det är drivmedel som i dag inte klarar av att konkurrera med det billigare PFAD.

Detta verkar dock inte var något som de borgerliga partierna, med Centerpartiet i spetsen, har förstått. I den första versionen av följdmotionen till regeringens proposition som alliansföreträdarna i utskottet skrev krävdes att ocertifierad PFAD skulle få fortsätta att fyllas i våra bensintankar ytterligare ett år. Att den motionen skrevs efter ett intensivt lobbyarbete från vissa drivmedelsföretag är känt. Formuleringarna känns igen. Det är en ogenomtänkt motion och ytterligare ett bevis på den borgerliga oppositionens bristfälliga miljöpolitik.

Men jag vill ändå säga att ni ska ha en eloge för att ni har backat. I det här betänkandet och i den senaste versionen av motionen skriver ni bara att regeringen bör *överväga* att skjuta upp ikrafträdandet av ändringarna i direktivet.

Fru talman! Det finns inga gratisluncher. Det går inte att lösa trafikens utsläpp bara genom att ersätta de fossila bränslena med biodrivmedel. Även om vi skulle bortse från all miljöhänsyn och från att vi också måste producera mat och i stället använda all världens skogs- och jordbruksmark skulle vi inte kunna producera lika mycket drivmedel som vi i dag får från oljan.

Vi måste med andra ord också göra en mängd andra saker för att minska utsläppen och komma bort från vårt oljeberoende. Låt mig därför avslutningsvis nämna några saker som Miljöpartiet länge drivit och som vår regering nu har infört.

Vi har gjort miljardsatsningar på Klimatklivet som bland annat har lett till att 9 000 nya laddpunkter för elbilar har satts upp i vårt land. Vi har

infört stadsmiljöavtalet som bland annat har lett till att en ny spårvagns- linje har börjat byggas i Lund och att en BRT-linje, ett slags busspåravagns- linje, har börjat byggas i Karlstad. Vi har den viktiga flygskatten, som kommer att göra att fler väljer tåget i stället för flyget, och de nya banorna för höghastighetståg, som kommer att få samma resultat. Regeringens sats- ningar på järnväg i hela landet, på gratis kollektivtrafik för ungdomar på sommarloven och på återupptagen nattågstrafik är ytterligare exempel.

Detta är viktiga reformer och satsningar för att minska trafikens ut- släpp. Bränslebytet, i kombination med höga krav på biodrivmedlens miljö- och klimatprestanda, är en annan. Vad vi väljer att tanka våra bilar med är en viktig miljö- och klimatfråga.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 1 och 2, som vi har gemensamt med S och V. I övrigt yrkar jag bifall till förslaget i betänkan- det.

(Applåder)

I detta anförande instämde Johan Büser (S) och Jens Holm (V).

Anf. 49 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Fru talman! I min iver råkade även jag trycka på instämmandeknappen. Jag kan väl säga att jag instämmer i att vi måste ha hållbara bränslen i våra tankar. Men jag instämmer däremot inte särskilt mycket i det övriga som Stina Bergström framförde här. Jag blev framför allt förvånad när hon an- tydde att vi själva inte skulle vara upphovsmän till vår följdmotion, som enligt min mening på ett omfattande sätt förklarar vår inställning i frågan. Den har inte skrivits på grund av påtryckningar från något annat än verk- ligheten.

Den här omklassificeringen har ju gjorts i Norge, och där kan vi se vad som faktiskt hände. Det var verkligen inget som tog oss mot målen, utan det förde oss mot mer fossila bränslen och mot mer palmolja i tanken. Jag undrar hur detta för oss mot våra klimatmål.

Anf. 50 STINA BERGSTRÖM (MP) replik:

Fru talman! Tack, Maria Malmer Stenergard, för frågan! Jag vill även hälsa Maria välkommen till debatterna i miljö- och jordbruksutskottet. Detta är första gången vi står här tillsammans.

Jag förstår inte riktigt jämförelsen med Norge. Där har man inte infört en reduktionsplikt eller ett bränslebyte, som vår regering har gjort. Det är precis denna kombination som kommer att leda till de biodrivmedel som krävs – vi kräver ju att en viss mängd biodrivmedel ska blandas in. Detta måste man göra, och därmed kan de fossila bränslena inte öka utan måste minska i den takt som regeringen allteftersom kommer att fatta beslut om.

Jag förstår heller inte argumentet om att användningen av palmolja skulle öka. Palmolja måste också uppfylla kriterierna för hållbarhet, både vad gäller minskade klimatutsläpp – i och med ett ökat krav på minskning från 50 till 60 procent jämfört med fossil diesel – och vad gäller markan- vändning.

Anledningen till att man i dag i stor utsträckning kan använda PFAD i diesel beror dels på att det är billigare, dels på att man inte behöver räkna klimatpåverkan från PFAD ända från början i produktionen och transpor- terna, eftersom det klassificeras som en restprodukt.

Anf. 51 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik:

Fru talman! Tack för välkommandet till utskottet! Jag ser fram emot många debatter framöver.

Vad jag undrar är var de konsekvenser som Stina Bergström skissar upp finns upptagna. Jag saknar en konsekvensanalys som beskriver just detta. Hur kommer det sig att regeringspartierna motsätter sig vårt ganska försiktiga yrkande om att en konsekvensanalys ska genomföras?

Här har vi återigen en koppling mellan målen och vägen till målen. Det räcker inte att bara säga att man ska genomföra något för att sedan genomföra det över en natt. Då tar man inte ansvar för vad som händer.

Det är inte så att vi inte vill genomföra detta. Men vi vill genomföra det på ett hållbart sätt så att vi får en hållbar omställning. Det är där vi skiljer oss åt.

Anf. 52 STINA BERGSTRÖM (MP) replik:

Fru talman! Som Johan Büser sa i sitt anförande har detta arbete föregåtts av ett ordentligt utredningsarbete av bland andra Energimyndigheten. Vi vet redan ungefär vilka konsekvenser detta förslag kommer att få. Sedan kan man aldrig veta precis i detalj vad som kommer att hända. Visst är det så. Men vi ser inget behov av ytterligare konsekvensanalyser. Däremot ser vi ett stort behov av att införa detta, eftersom vi egentligen hade behövt införa ILUC-direktivet redan i september i år.

Diskussionen om att detta skulle införas över en natt får mig att tänka på den diskussion som föregick svaveldirektivet och Moderaternas inställning till det.

Svaveldirektivet hade diskuterats i många år. Att det skulle komma och att det skulle ställas högre krav på bränslet i fartygen var ingen nyhet för branschen. Det var en mycket viktig åtgärd för att få stopp på de stora svavelutsläppen i framför allt Östersjön. De orsakar stora folkhälso- och miljöproblem i området. Det sas att det var absolut omöjligt att införa svaveldirektivet, och Moderaterna krävde ett uppskov. I det fallet satte den centerpartistiska miljöministern ned foten och sa att vi faktiskt måste ha detta. När beslutet väl hade fattats blev det inga större problem att införa det här.

I detta fall finns det vissa drivmedelsproducenter som ser att de i dag har mycket PFAD eller som vill blanda in PFAD för att uppfylla reduktionsplikten. Regeringen menar att detta går emot klimat- och miljömålen och vill inte tillåta det. Därför anser vi att detta behöver införas samtidigt som reduktionsplikten införs.

Anf. 53 RICKARD NORDIN (C):

Fru talman! Tittare och åhörare i kammaren och på läktaren! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 3 och i övrigt till utskottets förslag.

År 2030 ska utsläppen från Sveriges transporter minska med 70 procent. Det är vi överens om. Jag var själv med och förhandlade fram siffran. Vägen dit kommer inte att vara enkel. Sverige har inte inflytande över alla de beslut som faktiskt behövs för att ta oss dit. Det finns stora risker, inte minst att man inom EU sätter käppar i hjulet. Vi ser hur den gröna gruppen i parlamentet – den grupp som även Miljöpartiet ingår i – gång på gång agerar på ett sätt som gör det näst intill omöjligt att producera och använda biodrivmedel.

Debatten i dag handlar inte om huruvida regeringens förslag ska införas eller inte utan framför allt om varför regeringen inte har undersökt vilka konsekvenser detta får. Många remissinstanser har nämligen varit kritiska och undrat hur regeringen har tänkt. Det gäller speciellt den korta framförhållning som ges.

Alliansen har därför väckt en motion. Det är den aktuella motionen som gäller. Vad som har varit tidigare tycker jag att vi kan lämna därhän, eftersom det aldrig har varit officiella papper.

Att det ska finnas spårbarhet för alla bränslen som används är självklart. Inget drivmedel, vare sig fossilt eller förnybart, ska produceras ohållbart. För de fossila bränslena är just hållbarheten ett grundproblem ur klimatsynpunkt, eftersom de per definition är fossila. Även bland dem finns dock skillnader. Att regeringen eller EU inte på något sätt ställer samma krav på det fossila som på det förnybara är för mig en gåta. Exempelvis har tjärsand från Kanada en helt annan hållbarhetsaspekt, på ett mycket sämre sätt, än vad den norska Nordsjöoljan har.

Centerpartiet har länge drivit på för att det ska bli möjligt att ställa dessa hållbarhetskrav på alla drivmedel och för att det ska bli möjligt att se var bensinen man tankar kommer ifrån. Varför ställer regeringen högre krav på det förnybara än på det fossila? När får vi se krav på det fossila som också handlar om spårbarhet? Varför finns det ingen ursprungsmärkning vid pumpen så att vi konsumenter kan få veta varifrån vi får vårt bränsle? Varför får jag inte möjligheten att tanka förnybart från Piteå i stället för fossilt från Putin?

Jag vänder mig också mot den skrämselpropaganda som precis kom från talarstolen. Från Miljöpartiets sida säger man att biobränslen och mat konkurrerar med varandra. Det finns inget som helst forskningsstöd för det. De senaste rapporterna säger att det sambandet inte finns. Det existerar inte, och att stå här och säga så gynnar bara en sak: fossil- och oljelobbyn. Det är deras argument som hörs från Miljöpartiet i denna talarstol.

Det är snarare så att vi i Europa har stora områden i träda – åkermark vi inte använder. Det finns en fantastisk potential där, att faktiskt använda de resurser vi har för att bli mer oberoende i stället för att importera från fossila länder.

Det finns ingen ordentlig konsekvensanalys för de regler regeringen nu inför. Vi kommer att rösta för regeringens förslag, men vi gör det med oro. I praktiken betyder det att en restprodukt från palmoljetillverkningen, PFAD – det är alltså inte palmolja, utan en restprodukt – kommer att få en annan beräkning när det gäller hur klimatsmart den är och därmed försvinna från våra drivmedel eftersom den inte klarar målen. Det behöver inte vara dåligt; det är snarare en utveckling som på sikt är bra. PFAD, som inte kan produceras hållbart, är självklart inget vi ska ha.

Problemet är bara att 23 procent av vår förnybara HVO i dag består av just PFAD. Det är förra årets siffra, och det var helt andra siffror 2015 när Energimyndigheten kom med sin rapport och sin konsekvensanalys. Dessutom finns det i år siffror som visar att uppemot hälften av vår förnybara diesel består av PFAD. Att då hävda att Energimyndigheten har gjort en konsekvensanalys för ett par år sedan blir helt ohållbart.

Att med ett halvårs varsel få fram ny produktion av nya råvaror är minst sagt en stor utmaning. Det finns därför framför allt tre saker jag vill varna för.

Vi riskerar att, precis som det var 2012–2014, få in ren palmolja i drivmedel i stället. Detta är en viktig skillnad att göra: Palmolja klarar de kriterier vi ställer upp för klimatnytta – de där 50–60 procent Stina Bergström talade om. Det kommer inte PFAD att göra med den nya beräkningen. Däremot har palmoljan sämre klimatprestanda än nuvarande PFAD, vilket betyder att vi i alla fall riskerar att få in mer palmolja än dagens nivå av PFAD. Det tror jag inte att regeringen skulle uppskatta.

Om ingen palmolja kommer riskerar vi i stället att backa på våra klimatmål. Att inte uppnå målen för reduktionsplikten och därmed i stället få kraftiga prishöjningar vid pumpen kanske är regeringens mål. Det kanske är målet att vi ska höja bensinpriset med ett par kronor, men då tycker jag att man ska säga det. Det är det enda rimliga. Risken är alltså att det är den palmolja som Stina Bergström stod i talarstolen och spottade så mycket på – med all rätt, ska man säga – vi får in i stället.

Med nuvarande skrivningar i propositionen – som även har kritiserats för att vara otydlig och skapa osäkerhet, vilket är precis motsatsen till vad branschen behöver för att göra investeringar – riskerar vi också att även den där talloljan som vi gärna hyllar i Sverige, vårt flaggskepp när det gäller förnybara drivmedel, ska vara spårbar tillbaka till den enskilda tallplantagen. Då får även den helt andra beräkningar. Det hade varit väldigt spännande att se regeringens konsekvensanalys där.

På lång sikt är jag helt övertygad om att vi ska ha andra drivmedel som ska ta över den plats PFAD har i dag. Det tycker jag är en självklarhet. Jag om någon vill ha mer inhemsk drivmedelsproduktion, och därför har Centerpartiet i sitt budgetförslag lagt en halv miljard för att utmana och driva utvecklingen mot mer förnybar energi och en bioekonomi. Min oro handlar framför allt om vad som händer på kort sikt. Under det närmaste halvåret hinner ingen bygga ny produktion. Har regeringen över huvud taget analyserat detta? Det finns inte med i propositionen.

Kan regeringen garantera att vi inte får in palmolja i dieseln i stället? Den klarar nämligen de klimatkrav regeringen ställer. Kan regeringen garantera att vi inte får en chockhöjning av bensinpriset i sommar? Hur kommer detta att slå mot talloljan? Hur kommer beräkningarna att förändras för den? Kommer regeringen över huvud taget någonsin att ställa samma krav på det fossila som på det förnybara, eller kommer det fossila fortfarande att åka gräddfil? Hur påverkar otydligheten i förslagen de långsiktiga förutsättningar vi behöver för att faktiskt få företag som vill investera i hållbar produktion av biodrivmedel i Sverige?

Detta är stora frågetecken. Det är avgörande frågor jag ställer. Därför motiverar de också de två tillkännagivanden Alliansen gör. Har det över huvud taget gjorts någon konsekvensanalys? De lösa antaganden jag hör – Johan Büser från Socialdemokraterna säger i talarstolen att han har gjort en viss bedömning – tror jag inte att företag kan göra investeringar utifrån. Jag vill veta vad regeringen tycker.

Frågorna har blivit hängande i luften inte bara i den här debatten utan också i medierna, där man har haft väldigt hög svansföring. Jag tycker att det vore trevligt om ni från regeringspartierna tog replik på mitt anförande och kunde rätta ut frågetecknen. Kan ni garantera att det inte blir palmolja

i tanken i juli nästa år? Det vore väldigt bra. Så, snälla: Ta replik! Berätta hur regeringen har tänkt och varför man inte vågar redovisa en konsekvensanalys.

(Applåder)

I detta anförande instämde Kristina Yngwe (C).

Anf. 54 STINA BERGSTRÖM (MP) replik:

Fru talman! Jag vill börja med att säga att jag redan hade begärt replik innan Rickard Nordin vädjade till mig att göra det. Det gjorde jag när Rickard Nordin stod och påstod att jag har sagt att livsmedelsproduktionen i Sverige och Europa är hotad av biodrivmedelsproduktionen. Det var inte det jag sa. Jag sa att det är viktigt att det vi kör våra bilar på inte leder till minskad matproduktion och svält i andra delar av världen.

Rickard Nordin kanske inte hängde med i den debatt som ägde rum om bland annat etanoltillverkningen och de stora sockerplantager för framställning av etanol som fanns i världen. Det slog undan livsmedelsproduktionen i många länder och ledde faktiskt även till svält. När det gäller palmolja har skövlingen av våra regnskogar stor effekt inte bara på biologisk mångfald och klimat utan även på livsmedelsförsörjningen för många människor som lever i regnskogarna.

Min fråga till Rickard Nordin är väl därför om inte Centerpartiet och Rickard Nordin ser att vi har ett ansvar för vad som händer även utanför Sverige och EU när det gäller produktion av biodrivmedel.

Anf. 55 RICKARD NORDIN (C) replik:

Fru talman! Jo, Stina Bergström, jag följde etanoldebatten. Jag har också följt efterdyningarna av etanoldebatten, där man från forskningshåll visade att det inte finns något samband mellan minskad matproduktion och ökad biodrivmedelsanvändning. Det var ett tillfälligt samband som hade helt andra orsaker.

Den forskningsrapporten, och även de forskningsrapporter som har varit metastudier, vidarebefordrar jag jättegärna till Stina Bergström så att hon kan sluta stå i talarstolen och säga saker som inte har forskningsstöd. Etanol är ett fantastiskt bränsle på många sätt, men man har nu slagit undan benen för den på grund av lobbying för det fossila – som gynnas av dessa påståenden. Det finns inget som helst forskningsstöd för det.

Jag är också orolig för skövlingen av regnskog, och det är just därför jag inte vill ha in mer palmolja i våra drivmedel. Men det är ju det som är risken med regeringens förslag – att vi ersätter ett dåligt bränsle med ett ännu sämre och i ännu större volymer. Det är en av de konkreta risker som remissinstanser också har varnat för, och ändå har regeringen inte gett något som helst besked när det gäller dessa påståenden.

Jag får fortfarande inga svar på de frågor jag ställde i mitt anförande. Vad kommer konsekvenserna att bli? Får vi en höjning? Vad tror regeringen att man kommer att ersätta detta med? Det utgör möjligtvis till och med hälften av hela den produktion vi kör på i dag. Vad kommer man att klara av att göra av detta? Jag tror att vi är helt överens om att vi ska ha hållbara drivmedel, men regeringens förslag har ingen konsekvensanalys. Man verkar inte veta vad det är man pratar om.

Jag blir orolig när man blandar ihop PFAD och palmolja och säger att allt kommer att försvinna. Då har man inte läst sitt eget förslag. Jag är genuint orolig, och det är därför jag och Alliansen har ett antal tillkännagivanden för att få veta vad regeringen faktiskt tror om utvecklingen. Det har vi nämligen fortfarande inte fått svar på.

Anf. 56 STINA BERGSTRÖM (MP) replik:

Fru talman! Om man inte ser sambandet mellan palmolja och PFAD kanske man behöver läsa på lite grann.

PFAD är en restprodukt man får efter att ha tagit fram palmoljan. Mycket som man i dag använder palmolja till kan man faktiskt använda även PFAD till. PFAD är billigare, och i dag behöver man inte räkna på den på samma sätt som palmoljan. Man behöver inte räkna från det att man har börjat odla oljepalmerna, utan man kan räkna från det att man börjar få restprodukten. Det gör att den blir billigare och har ett annat klimat- och miljövärde.

Nu är det inte så att all palmolja uppfyller de krav som ställs på klimatprestandan. Det är absolut så att den inte uppfyller det krav som ställs på miljöpåverkan. Det är också så att de svenska konsumenterna inte vill ha palmolja i biodrivmedel. Det är för att svenska konsumenter har sagt nej som vi i Sverige i dag egentligen inte har någon palmolja i våra drivmedel.

Jag är övertygad om att vi som bilister inte är sugna på att få det bakvägen. Man får i stället söka sig till andra råvaror. Det har vi i Sverige. Vi har en god tillgång på råvaror. Den är mycket bättre än i många andra länder. Vi har restprodukter från både jord- och skogsbruk. Agroetanol i Norrköping är ett jättebra exempel. Deras etanol går för övrigt i dag väldigt mycket till Tyskland.

Det finns andra saker som vi skulle kunna använda till att blanda in i både diesel och bensin. Det är en väldigt viktig del i den konsekvens det skulle innebära om Alliansens förslag nu skulle gå igenom. Då slår vi undan produktionen av biodrivmedel från svenska råvaror.

Anf. 57 RICKARD NORDIN (C) replik:

Fru talman! Alliansens förslag är att regeringen ska ta fram en konsekvensanalys. Om det gör att vi slår undan benen för svensk biodrivmedelsproduktion blir jag för det första väldigt förvånad. För det andra visar i så fall den konsekvensanalysen på något. Det har regeringen inte valt att redovisa.

Det jag tror kan hända är att talloljan får problem. Det är ett reellt problem eftersom man får en helt annan beräkning även för den i förlängningen av det här skeendet, speciellt så som den gröna gruppen har resonerat och röstat i Europaparlamentet.

Ja, PFAD är en restprodukt. Ja, det är rimligt att börja räkna på det sättet. Men vilka blir konsekvenserna? Vi har fortfarande inte hört någonting från regeringen om det. Jag vill inte ha palmolja i tanken. Jag tror att inte heller konsumenterna vill det.

En av de stora riskerna med detta är att vi får in palmolja i stället för PFAD och får in det i större volymer för att täcka upp den volym som i dag finns av PFAD. Det är skillnad i hur man i dag beräknar det. Det kommer att vara skillnad i hur man beräknar det framöver. Det är den stora risken.

Att stå här och ha något slags försvar genom att hålla brandtal mot palmoljan kommer bara att bita en själv där bak så småningom om vi nu får in palmolja som vi fick 2012–2014. Sedan ersattes den av PFAD. Det är det som är det stora problemet och det som regeringen inte lägger fram en konsekvensanalys om.

Jag skulle ha velat höra Stina Bergström, Johan Büser eller någon annan garantera att vi inte får in palmolja, att vi inte kommer att höja bensinpriset med 2 kronor vid pumpen eller att vi får långsiktiga förutsättningar för vår tallolja och andra förnybara drivmedel som vi kan göra i Sverige. Vi har restprodukter för att göra det, men vi har inga garantier om långsiktiga spelregler.

Det är ett problem. Då räcker det inte att som Stina Bergström säga: Jag tror, eller jag är övertygad. Det finns inget företag som vill göra investeringar för att en riksdagsledamot står i talarstolen och tror någonting. De behöver konkreta förslag och konkreta konsekvensanalyser från regeringen. Det saknas i förslaget. Det är det som gör mig så oroad.
(Applåder)

Anf. 58 JENS HOLM (V):

Fru talman! Vi vet att utsläppen av växthusgaser i år är de högsta på åtminstone 800 000 år. Vi vet också att året 2017 troligen blir det varmaste året någonsin sedan man började mäta temperaturer globalt.

I förrgår inleddes klimattoppmötet COP 23 i Bonn. Syftet är att världssamfundet gemensamt ska ta sig an den stora utmaning som klimatförändringen och den globala uppvärmningen är.

Det som vi talar om i dag är en alldeles avgörande beståndsdel av det, nämligen hur vi kan minska transportsektorns utsläpp av växthusgaser. Vi i Vänsterpartiet hade hoppats att vi kunde ha en högre målsättning för att minska utsläppen från sektorn. Men även med de mål som nu finns kan vi se att vi ligger väldigt långt ifrån att uppnå målet att minska utsläppen med 70 procent till 2030.

I det sammanhanget är biodrivmedel en viktig del. Samtidigt som vi stöder biodrivmedel och ser det som en viktig komponent i omställningen till ett mer hållbart samhälle måste vi se till att biodrivmedel produceras på ett sådant sätt att det inte får andra effekter i den andra änden.

Vi måste se till att biodrivmedlen verkligen betydande minskar utsläppen av växthusgaser. Vi måste försäkra oss om att biodrivmedel inte konkurrerar med livsmedelsproduktion främst i utvecklingsländer. Vi måste också försäkra oss om att biodrivmedelsproduktionen inte får andra negativa miljöeffekter, till exempel på den biologiska mångfalden i form av avskogning.

Här får vi konstatera att man i varje fall inledningsvis då man storskaligt började satsa på biodrivmedel nog var en smula naiv och tyckte att allting som var biobaserat var bra. Det har man åtminstone delvis kommit till rätta med. Det är därför som vi har ett så kallat ILUC-direktiv. Det är ett direktiv som ska ställa krav på biodrivmedel och som också är en del av EU:s så kallade direktiv för förnybar energi.

Det som diskussionen handlar om i dag är hur vi ska kunna få bättre kriterier för biodrivmedel som används i Sverige. Från mitt och Vänsterpartiets perspektiv är det självklart väldigt välkommet att vi skärper kraven på de biodrivmedel som ska användas i Sverige.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----

*Genomförande av
ändringar i förnybart-
direktivet – ILUC*

Biodrivmedel får absolut inte leda till att skog skövlas i tropiska länder, vilket tyvärr är fallet med den storskaliga produktionen av palmolja i till exempel Indonesien och Malaysia. Vi ser också att en väldigt stor del av den palmolja som importeras till Europa just går till att användas som biodrivmedel.

Vi tycker därför att de krav som ställs i propositionen är otroligt viktiga. De kraven kommer att leda till att svensk produktion av biodrivmedel får bättre förutsättningar. Det är ändå det som jag hoppas att vi här är överens om. Den form av biodrivmedel som vi vill använda oss av är från produktion av restprodukter från skogsindustrin och jordbruket.

I det sammanhanget är det tillkännagivande som de borgerliga partierna tillsammans med Sverigedemokraterna har fått igenom helt ologiskt och obegripligt. Det innebär att de partierna vill skjuta på ikraftträdandet av den nya lagen med ett helt år.

Det kommer att innebära ett förlorat år för miljöarbetet då vi bara har fortsatt osäkerhet för vad som ska gälla för biodrivmedelsproduktion. Det blir tyvärr också ytterligare ett år då palmolja kan fortsätta att användas som biodrivmedel i Sverige.

Därför yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 från oss rödgröna partier. Vi tycker att lagförslaget i propositionen självklart ska träda i kraft enligt planen.

Fru talman! Jag vill i det här sammanhanget ta upp en fråga som vi absolut inte får glömma. Det spelar ingen roll hur mycket biodrivmedel som vi producerar. Det spelar heller inte någon roll vilka krav vi ställer på klimatprestanda och allmän miljöprestanda för biodrivmedel. Till syvende och sist handlar klimatfrågan om att vi måste ändra vårt sätt att leva.

Det handlar inte bara om att hålla någonting annat i tanken och att vi sedan kan fortsätta att köra bil precis som nu. Vi behöver transportera oss mindre med bil. Vi behöver transportera oss mindre med flygplan. Vi måste hitta smartare sätt att leva på så att vi minskar vår totala miljö- och klimatbelastning.

Därför måste vi komma ihåg att biodrivmedel och krav på biodrivmedel bara är en liten pusselbit i det hela. Den största pusselbiten handlar om grundläggande beteendeförändringar. Där har vi politiker ett stort ansvar. Men dessa frågor sorterar under andra debatter än den här, och därför dröjer jag inte längre vid dem än att bara konstatera detta.

(Applåder)

Anf. 59 RICKARD NORDIN (C) replik:

Fru talman! Jens Holm gör också felet att han talar om PFAD som palmolja. Detta är två olika produkter med två olika klimatnyttor. Förslaget från regeringen riskerar snarare att leda till att vi får in just palmolja i våra tankar – precis den palmolja som Jens Holm står och varnar för.

Jag har några frågor till Jens Holm. Är Vänsterpartiet verkligen berett att stå bakom ett förslag som riskerar att leda till att vi får in palmolja i tankarna? Det riskerar också att leda till att vi höjer priset vid pump radikalt om så inte sker. Dessutom riskerar det att sätta käppar i hjulet för svenska biodrivmedel. Kan Vänsterpartiet verkligen stå bakom förslag utan konsekvensanalys som riskerar att få dessa konsekvenser?

Anf. 60 JENS HOLM (V) replik:

Fru talman! Jag tycker att Rickard Nordin och de borgerliga partierna – Sverigedemokraterna vill jag inte räkna med i detta sammanhang – återigen har drabbats av ”ja, men”-sjukan. ”Ja, men” betyder att ni säger ja till minskade utsläpp från flyget men inte till flygskatt. Ni säger ja till mer kollektivtrafik men inte till de ökade satsningarna i budgeten. Ni säger ja till klimatinvesteringar men inte till de riktade lokala satsningarna på just klimatinvesteringar. Ni säger ja till hållbarhetskrav på biodrivmedel, tror jag i alla fall, men inte nu och inte på det här sättet.

Hela syftet med detta förslag, Rickard Nordin, är att vi ska ställa hållbarhetskrav på biodrivmedel. Detta kombinerat med de krav som vi har inom ramen för andra strömmar, till exempel Bränslebytet och reduktionsplikten, handlar om att vi satsar på de hållbarast tänkbara biodrivmedel som vi kan få. Det handlar om svenska biodrivmedel som är restprodukter från jordbruket och från skogsindustrin och möjligen också om import av sockerrörsetanol från Brasilien, som jag anser vara ett förhållandevis hållbart biodrivmedel.

Så ja, Rickard Nordin, jag tycker att detta är ett mycket bättre förslag än det förslag som finns i dagsläget.

Anf. 61 RICKARD NORDIN (C) replik:

Fru talman! Att Centerpartiet står bakom många av de saker som Jens Holm radar upp är vi ganska eniga om. Jag har stor respekt för Jens Holm och för de frågor han driver.

Problemet är att man också måste sikta på vilka utsläpp det är vi vill minska och hur man gör det, och det var flera av de saker som Jens Holm radade upp som inte alls siktade på utsläpp utan snarare på mer skatteintäkter.

Det är bra att jag hör att Jens Holm står bakom förslaget och också är beredd att stötta det oavsett om det leder till att vi får in mer palmolja. Det blir roligt att ha den debatten så småningom.

Låt oss nu fokusera på det som Jens Holm också säger om de svenska biodrivmedlen. Kan Jens Holm garantera att vi inte kommer att få samma krav på den svenska talloljan – med tanke på hur vänstergänget i Europarlamentet just har röstat i miljöutskottet? Det innebär att också talloljan får betydligt sämre klimatregler, och det gör att vi till och med kanske inte kommer att kunna använda talloljan med tanke på hur EU-reglerna är. Är Jens Holm beredd att stötta detta också i Europaparlamentet? Eller vad är Vänsterpartiets åsikt där? Hur kommer man att rösta när vi kommer till den slutgiltiga omröstningen i parlamentet? Kommer man att fortsätta att driva detta och att kasta grus i maskineriet för de svenska biodrivmedlen även där, eller kommer man att se till att man gör ett jobb i sin egen partigrupp och också röstar annorlunda?

Anf. 62 JENS HOLM (V) replik:

Fru talman! Rickard Nordin och jag delar en stor del av engagemanget i klimatfrågan, och jag vill ge Rickard Nordin ett stort erkännande för detta. Men det finns en grundläggande skillnad, och den gäller hur vi ser på marknadens möjlighet att styra åt rätt håll.

Som jag tolkar Rickard Nordin och Centerpartiets politik handlar det om att om vi bara främjar biodrivmedel kommer det automatiskt att bli en

jättestor produktion av de bästa tänkbara biodrivmedlen. Jag tror inte att det fungerar så, Rickard Nordin, delvis av det enkla skälet att en bilist i de rika nordländerna i Nordamerika och Europa alltid kommer att kunna vara mer betalningsvillig än en svältande människa i syd som inte har dessa pengar. Det innebär att det hela tiden finns en helt uppenbar risk för en undanträngningseffekt på livsmedelsproduktion där biodrivmedelsproduktion i stället kan breda ut sig. Där finns det ju alltid någon som kan betala.

Därför är det så viktigt att vi ställer krav på biodrivmedel. Rickard Nordin frågar om den svenska talloljan. Jag tycker att den är ett biodrivmedel som uppfyller precis de krav på biodrivmedel som vi vill se mer av. Nu sitter inte jag längre i EU-parlamentet, men detta är precis den form av biodrivmedel som vi vill ha förutsatt att de framställs på ett hållbart sätt, vilket jag anser görs i dag.

Anf. 63 LARS TYSKLIND (L):

Fru talman! Jag börjar med att yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet förutom när det gäller utskottets ställningstagande under avsnittet Tillgång till hållbara drivmedel, där jag i stället yrkar bifall till reservation 3, som är alliansgemensam.

Liberalerna står med andra ord bakom förslagen till de lagändringar som föreslås för att vi ska kunna anpassa den svenska lagstiftningen till det så kallade förnybartdirektivet, förkortat ILUC. Det är viktigt att vi har med oss detta, och det är egentligen inte det som är den problematik som vi diskuterar.

Liberalerna har tillsammans med övriga allianspartier lagt fram en del synpunkter med ett klart, tydligt och ärligt syfte att stärka tillgången på hållbart drivmedel. För Liberalerna är det centralt att alla åtgärder som nu vidtas när det gäller hållbara drivmedel ska ha en tydlig inriktning mot målet att minska utsläppen från inrikes transporter med 70 procent till 2030 jämfört med 2010. Det är ett ambitiöst mål, som vi från Liberalernas sida är övertygade om att vi kan nå.

Biodrivmedel kommer att spela en stor roll i detta. Därför är det bra att vi har tydliga hållbarhetskriterier både vad gäller nivån på de minskade utsläpp de ger och vad gäller de så kallade markkriterierna, som är kopplade inte minst till ett bevarande av biologisk mångfald. I sammanhanget är det bra att kunna konstatera att Sverige som land har stora möjligheter att bli en stor producent av hållbara biodrivmedel.

Från Liberalernas sida ser vi positivt på det system med reduktionsplikt som nu införs. Vi kan se att denna typ av system även kan användas inom andra områden, som flyg och sjöfart. Vi anser att reduktionsplikten har stor inverkan på fordonsbränslen generellt nu i början av processen. Men när personbilsflottan alltmer kommer att elektrifieras, vilket vi är övertygade om att den kommer att göra, kommer biodrivmedel att få en allt större betydelse. Det kommer att kunna prioriteras också ut till tunga vägtransporter, sjöfart och flyg. Även reduktionspliktsystemet är som sagt någonting som kan överföras också till dessa områden.

Fru talman! Styrmedel som implementeras i lagstiftningen bör därför bedömas utifrån sin förmåga att driva utvecklingen i riktning mot uppfyllande av just detta mål fram till 2030 – att minska utsläppen från inrikes transporter med 70 procent. Enligt vår bedömning riskerar den föreslagna

lagändringen att äventyra just detta mål då vissa biodrivmedel på marknaden på kort sikt kan komma att exkluderas. Det blir då en bristande tillgång på biodrivmedel.

Jag vill vara tydlig på en punkt. I debatten hittills i dag känner jag att det på något vis har blivit en diskussion om att någon skulle tycka att palmoljaindustrin är en bra industri, som vi bör främja. Jag tror att vi kan vara fullständigt eniga om att vi inte tycker det. I alla fall kan jag från vårt håll deklarerat detta med stor emfas.

Det finns definitivt stora hållbarhetsutmaningar när det gäller den globala palmoljaproduktionen. Palmoljan används både till bränslen och till livsmedelsindustrin, och det här måste hanteras globalt för att skydda den biologiska mångfalden och förhindra den illegala skövling av regnskog som pågår. Inte minst orangutangernas fortlevnad har blivit en stor symbol för just detta skövlande av regnskog till förmån för palmoljaplantager.

Detta behöver vi som sagt inte diskutera egentligen. Det är bra med hållbarhetskriterier, och det är bra att införa ett marktkriterium där den biologiska mångfalden är central.

Fru talman! Genom att bifalla ett antal alliansgemensamma yrkanden uttrycker utskottet och riksdagen trots allt en tydlig inriktning när det gäller att vilja skapa ett förutsägbart och långsiktigt regelverk för biodrivmedel med god framförhållning för att ge möjlighet för branschen att anpassa sig och därmed undvika den ryckighet som har funnits många gånger tidigare.

Det här med att vi ska prioritera biodrivmedel med hög klimatnytta och höga krav på spårbarhet känns som en självklarhet i sammanhanget. Men marknaden måste ha rimliga förutsättningar att kunna ställa om till detta. Då är det naturligtvis viktigt att det görs en konsekvensanalys av vad beslutet innebär. Det är precis det som detta handlar om. Det handlar egentligen inte om någonting annat.

Det finns nu visserligen ett tillkännagivande om detta, men egentligen är det ett ganska självklart krav som borde ha varit genomfört redan innan propositionen kom hit. Nu är det inte det, och därför kommer det här kravet och den synpunkten från Liberalerna och från Alliansen i övrigt.

När det gäller det här att marknaden ska ha möjlighet att kunna ställa om finns det en tydlig koppling i just det här målet som vi har gemensamt om att vi ska kunna minska utsläppen från inrikes transporter med 70 procent till 2030.

I övrigt instämmer jag med mina allianskollegor när det gäller vad de har sagt i det här ärendet.

(Applåder)

Anf. 64 LARS-AXEL NORDELL (KD):

Fru talman! Det är glädjande att det i Sveriges riksdag råder total politisk enighet om att genomföra ett mycket viktigt skifte från bensin och dieselbränslen till energi från förnybara energikällor – från fossilbaserade drivmedel till biodrivmedel och flytande biobränslen. Därmed godkänner riksdagen i dagens votering vad regeringen föreslår om mål för andelen avancerade biodrivmedel.

Samtidigt riktar vi från riksdagens sida två tillkännagivanden till regeringen. Det första handlar om att göra en analys av konsekvenserna av de

nya reglerna för biodrivmedel och att denna utredning görs innan föreskrifter meddelas om bland annat vad som menas med begreppet restprodukt.

Det andra tillkännagivandet som miljö- och jordbruksutskottet gör handlar om vikten av förutsägbara och långsiktiga villkor för biodrivmedel. Vi menar att styrmedel ska vara långsiktiga samtidigt som de ska vara råvaru- och teknikneutrala och premiera drivmedel med hög klimatnytta.

Energimyndigheten har i sin rapport valt att inte ge något förhandsbesked om hur olika råvaror ska definieras. Detta innebär en osäkerhet för de aktörer som avser att investera i produktionsanläggningar eftersom det är oklart vilka marknadsmässiga fördelar ett biobränsle kan få.

Fru talman! Det är mycket viktigt att spelregler för aktörerna på biodrivmedelsmarknaden är både förutsägbara och långsiktiga. Vi menar att de justeringar som görs vad gäller definitioner som påverkar biodrivmedelsmarknadens aktörer ska ske med god framförhållning för att branschen ska ha möjlighet att anpassa sig efter regelverket och för att undvika ryckighet.

När det gäller frågan om vad som menas med restprodukt befarar utskottet att den nya definitionen av vad som anses vara restprodukt kan komma att medföra att vissa typer av biodrivmedel på kort sikt exkluderas från den svenska marknaden. Detta kan komma att gälla råvaror som i dag används för produktion av drivmedlet HVO, som i folkmun brukar kallas miljödiesel eller biodiesel.

En minskad tillgång på HVO skulle kunna leda till att priset på HVO stiger. Det kan resultera i att användningen av biodrivmedel på kort sikt minskar samtidigt som försäljningen av fossila drivmedel och certifierad palmolja ökar. Det vill vi ju inte ska ske.

För att begränsa riskerna att tillgången på biodrivmedel minskar för att skapa en större förutsebarhet på biodrivmedelsmarknaden samt för att ge marknaden rimliga möjligheter att genomföra nödvändiga omställningar är det klokt, anser vi, att utreda konsekvenserna innan ytterligare föreskrifter meddelas om restprodukter.

Däremot bör regeringen skjuta fram ikraftträdandet av den föreslagna förordningen om ändring i förordningen om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen till den 1 juli 2019. Jag håller alltså med om att det är angeläget att ändringarna i lagen träder i kraft så snabbt som möjligt, men vi föreslår att förordningen ska skjutas fram till juli 2019.

I betänkandet finns en alliansreservation som handlar om tillgången till hållbara drivmedel där vi framhåller att tillgången till dessa drivmedel är avgörande för att uppnå sektorsmålet om att minska utsläppen från inrikes transporter med 70 procent senast 2030 jämfört med år 2010. De föreslagna ändringarna i propositionen kan komma att påverka utbudet av råvaror på biodrivmedelsmarknaden.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till miljö- och jordbruksutskottets förslag i betänkandet om ILUC och till den alliansgemensamma reservationen 3 om tillgång till hållbara drivmedel samtidigt som jag yrkar avslag på Socialdemokraternas, Miljöpartiets och Vänsterpartiets reservationer 1 och 2.

(Applåder)

Anf. 65 MARTIN KINNUNEN (SD):

Fru talman! Sverigedemokraterna kommer för en gångs skull sist i debatten just för att vi är det enda partiet som, när det finns reservationer, saknar reservation. Jag tror inte att det har hänt tidigare. Det beror dock inte på att vi är väldigt nöjda med det här betänkandet utan mer på att det bästa vi kan göra i det här läget, med en massa andra typer av förslag och budgetpropositionen och annat, är att försöka mildra riskerna med det här förslaget och peta lite från kanten, då det är en dålig politik såväl från regeringen som från Alliansen.

De två bakomliggande problemen som vi har här är att man går fram med en betydligt mer ambitiös reduktionsplikt än vad EU kräver. Sverigedemokraterna står bakom reduktionsplikten. Dock är det svenska förslaget alltför omfattande. Detta i kombination med den totala skattebefrielsen av de mer rena biodrivmedlen, som för övrigt av allt att döma inte är förenlig med EU-rätt, riskerar att orsaka stora obalanser på marknaden. Jag kommer att återkomma till det senare.

Fru talman! Svenska politiker, undantaget oss i Sverigedemokraterna, har orealistiska förväntningar på vad man kan åstadkomma med biodrivmedel i dag. Det talas om gröna kolatomer. Men det finns faktiskt bara *en* typ av kolatom, och de är lika mycket värda eller skadliga, beroende på hur man ser på det. Det talas om omställning, hållbara drivmedel och att oljeberoendet ska brytas. Problemet med att ställa upp sådana här orealistiska mål är att man lätt åstadkommer större skada än nytta. Det är en politik full av fina ord, sloganer och goda förhoppningar, men tyvärr saknar man en verklighetsförankring.

Fru talman! Sedan millennieskiftet har förväntningarna på biodrivmedel varit skyhöga. Allting skulle ordna sig. Utsläppen av växthusgaser skulle minska, och behovet av att importera olja skulle reduceras eller till och med upphöra. Vi har förvisso åstadkommit en mycket hög konsumtion av biodrivmedel i Sverige. Det handlar väl om närmare 20 procent av den totala konsumtionen. Men är detta verkligen en bedrift?

Nej, vi importerar nästan allt. Någon självförsörjning är det alltså inte fråga om. Och eftersom biodrivmedel är betydligt dyrare att producera är marknaden beroende av politiska åtgärder. Detta har inneburit massiva skattelättnader och ett stort bortfall av skatteintäkter. Det handlar om 7–8 miljarder per år. Det är betydelsefulla pengar i en statsbudget där behjärtansvärda projekt på till exempel 250 miljoner kan avvisas av kostnads-skäl.

Fru talman! Vad har vi fått för dessa 7–8 miljarder? I teorin har vi minskat våra utsläpp i den lilla kaka som vi fokuserar på här i Sverige. Vi ser att utsläppen från transportsektorn är svåra att minska. Men i ett globalt perspektiv kan man fråga sig om vi har åstadkommit någon nytta. I realiteten har vi flyttat utsläppen eftersom det krävs energi – fossil energi – för att producera biodrivmedel. Åkrar ska plöjas. De ska gödslas. Agrokemikalier ska produceras. Då eroderar en stor del av koldioxidnyttan i ett systemperspektiv. Orsakar man dessutom så kallad förändrad markanvändning kan hela projektet vara direkt kontraproduktivt vad gäller utsläpp av växthusgaser.

Fru talman! Här träter politiker från sju olika partier om vem det är som orsakar konsumtion av palmolja. Problemet är: Även om Jens Holm

Prot. 2017/18:27

8 november

-----

*Genomförande av
ändringar i förnybart-
direktivet – ILUC*

och Stina Bergström i dag säger en hel del bra saker om att markanvändning är relevant och att biodrivmedel är positivt inte bara för att det är biodrivmedel är Jens Holm och Stina Bergström ansvariga för att vi har fått in en stor mängd palmolja på den svenska marknaden. Det är bland annat ert fel att vi skövlar mer regnskog i dag än tidigare. Detsamma gäller Socialdemokraterna, Moderaterna, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Liberalerna. Det är ert fel att vi har ökat skövlingarna av regnskog.

Detta är viktigt att tänka på. När den gröna rörelsen i Europa motsätter sig jordbruksbaserade biodrivmedel, skäller på talloljan och vill ställa till problem för regeringens och Alliansens planer här i Sverige handlar det inte om att den gröna rörelsen är dum. I detta fall tycker jag att den har rätt om en hel del saker.

Att vi pratar väldigt mycket om talloljan i Sverige beror på att vi träffar lobbyister varje vecka som vill öka priset på skogsråvaror. Det handlar inte om att de nödvändigtvis vill rädda klimatet. Det måste vi tänka på när vi träffar dem. Talloljan, som lobbyister och massvis av politiker vill se mer av, har man en helt annan syn på i resten av världen. Jag träffade till exempel en forskare här i riksdagen för någon månad sedan. Då var en av de ledande bränsleforskarna på området här: Stephanie Searle från ICCT. Fler borde ta del av denna forskning.

Vi har en världsomspännande marknad. Börjar man använda en produkt till bränsle sker det en kedjereaktion på marknaden. Om exempelvis tallolja i stor skala börjar användas till bränsle kommer priset på tallolja att öka. Då kommer folk att sluta använda tallolja till det som den används till i dag. Man har kommit fram till att exempelvis rapolja kommer att ersätta i vissa fall. Då blir det en förändrad total utsläppsnivå. Man har till exempel i viss forskning kommit fram till att talloljan har väldigt höga utsläppsvärden, ibland till och med högre än vanlig bensin och diesel.

Detta är relevant. Vi betalar – eller vi får i alla fall lägre skatteintäkter. Och vi får i bästa fall lite nytta och i värsta fall negativ nytta för pengarna.

Fru talman! Då säger någon att Sverige ska vara ett föredöme för resten av världen. Vi vill att andra länder ska följa efter. Men då är det så här: Världsmarknaden klarar av att förse ett litet land som Sverige med 20 procent biodrivmedel – det har vi sett. Men vad händer om stora ekonomier följer i våra fotspår? Ja, då kommer trycket på åkermark att öka världen över, och då drabbas vi definitivt av förändrad markanvändning och ökande utsläpp.

Vi bör alltså vara realistiska. Det är bra att vara realistisk. Ställer man upp realistiska mål finns det förutsättningar att nå dem utan att det nödvändigtvis får negativa konsekvenser. Ett realistiskt mål är att vi ska nå 10 procent biodrivmedel i transportmixen till 2020, vilket är precis vad EU kräver. Den efterfrågan kan vi, trots att det kommer att bli problematiskt, möta med finbiodrivmedel. Det är alltså avfallsbaserade drivmedel som inte kommer direkt från jordbruksbaserade produkter och som inte bidrar till förändrad markanvändning. 10 procent är en hög siffra om man ser det ur ett EU-perspektiv. Här ska man vara uppmärksam på utvecklingen. Det är dock inte en orimlig nivå.

Fru talman! En annan förutsättning för att vi ska kunna nå dit är att vi tar bort skattebefrielsen för ren HVO och E85. Det är något biodrivmedelsbranschen själv vill, för övrigt. Eftersom HVO är helt skattebefriat i dag kommer en stor efterfrågan på detta bränsle att uppstå. Det driver upp

efterfrågan på HVO och minskar utbudet av dessa bränslen inom ramen för reduktionsplikten.

Nu är man dock så ansvarslös att man går fram med ett extremt ambitiöst mål, alltför tidigt. Då är det väldigt sannolikt att vi kommer att få en bristsituation redan under nästa år. Det är något motsägelsefullt med att vilja öka användningen av biodrivmedel samtidigt som vi skärper kraven. Det är motsägelsefullt. Det är bra att vi skärper kraven. Därför är utgångspunkterna i denna proposition goda. Från Sverigedemokraternas sida skulle vi gärna se att man skärper kraven på biodrivmedel ytterligare. Men av just denna anledning är det viktigt att regeringen tar detta en vända till och analyserar situationen.

Vi har pratat en hel del om PFAD i dag. Detta är egentligen inget som berörs direkt i propositionen, men vi vet att det berörs indirekt. Låt mig då vara tydlig. PFAD är precis som de jordbruksbaserade biodrivmedlen, den rena palmoljan och talloljan inte bra. Den har väldigt dåliga utsläppsvärden. PFAD är visserligen en restprodukt, men priset på denna restprodukt i förhållande till palmoljan är alltför högt för att man ska kunna räkna den som en restprodukt. Den bör inte räknas som en restprodukt i ett längre perspektiv. Priset ligger i dag på ungefär 80 procent av priset för talloljan. Det är alldeles för högt för att man ska kunna betrakta den som en restprodukt.

Fru talman! Nu har vi en situation med en dålig politik i form av en alltför omfattande reduktionsplikt, som kommer alltför tidigt, och en situation med fullständigt skattebefriat HVO på andra sidan. Då får vi ett läge där det i stället är ett sannolikt scenario att drivmedelsförsäljarna kommer att börja blanda enbart fossila drivmedel i tanken och ta straffavgiften och lägga den på konsumenterna. Då får vi ett pris på diesel som blir strax över kronan dyrare. Det är det som är problemet. Politiken hänger inte ihop. Man har säkerligen goda avsikter, men man är inte tillräckligt verklighetsförankrad. Därför är det bra att det riktas ett tillkännagivande till regeringen och en förhoppning om att man tar detta en vända till och funderar lite till.

I detta anförande instämde Mikael Eskilander (SD).

Anf. 66 JENS HOLM (V) replik:

Fru talman! Martin Kinnunen från Sverigedemokraterna säger: Politiken hänger inte ihop. Var det någonting som inte hängde ihop var det faktiskt Martin Kinnunens anförande. Det är därför som jag måste ställa några frågor.

Martin Kinnunen säger att han inte vill ha palmolja i biodrivmedel. Han är överlag emot väldigt många andra former av biodrivmedel. Martin Kinnunen säger att PFAD, som ska göras på restprodukter från palmoljan, egentligen inte heller är en hållbar produkt. Men, Martin Kinnunen, hela poängen med propositionen från regeringen är att man ska ställa hårdare krav på restprodukter, så att vi får bort dåliga biodrivmedel. Detta går ni emot. Ni säger: Nej, vi ska fundera lite till. Ni vill ha det som det är nu. Ni har inte väckt någon egen motion i detta ärende – märk väl! Därför måste man faktiskt få ställa några frågor till Sverigedemokraterna och Martin Kinnunen.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Genomförande av
ändringar i förnybart-
direktivet – ILUC*

Tycker ni att det är bra att man över huvud taget ställer miljö-, klimat- och markanvändningskrav på biodrivmedel? Tycker ni att det är bra att det finns ett så kallat ILUC-direktiv, som syftar till att göra detta? Jag skulle också vilja veta: Vill Sverigedemokraterna över huvud taget minska utsläppen från transportsektorn? Vi har mål för det, men såvitt jag vet står inte Sverigedemokraterna bakom dem. Vill Sverigedemokraterna minska Sveriges utsläpp av växthusgaser över huvud taget?

Jag sa tidigare att de borgerliga politikerna lider av sjukan ”ja, men”. Men Sverigedemokraterna verkar lida av sjukan ”nej, men”. Ni är faktiskt emot allt – eller hur, Martin Kinnunen?

Anf. 67 MARTIN KINNUNEN (SD) replik:

Fru talman! Tack, Jens Holm, för frågorna! Jag tycker att jag har varit inne på ungefär samma sak som en hel del andra företrädare i debatten. Detta är inget bra bränsle. Vi vill inte ha PFAD i mixen. Problemet är att det är så många andra förslag här, att det ska gå väldigt snabbt och att det inte finns tillräckligt mycket bränsle på marknaden.

Effekten här kan bli ett höjt pris och inga biodrivmedel alls i tanken. Är det någon som vill ha det på det sättet? Jag vet inte. Regeringen har ju med stöd av Vänsterpartiet sänkt priset på bensin och diesel i budgeten. Det är någonting som det inte har stått speciellt mycket om i tidningarna, tvärtom, men det är faktiskt det man har gjort för att försöka kompensera effekterna av en prisökning på HVO.

Man förstår att detta hänger ihop. Nu låtsas ni att ni vill ställa högre krav och att allting kommer att gå jättebra, utan att ni över huvud taget har gjort någon analys.

I övrigt, precis som jag sa i debatten, är det positivt att Jens Holm visar en stor förståelse för markanvändningens effekter och att biodrivmedel inte nödvändigtvis är positiva utan kan ha skadliga effekter.

Samtidigt är det de facto så att Jens Holm och Vänsterpartiet har drivit på utvecklingen och för att släppa in de här fulbiodrivmedlen på svensk marknad. Det är tack vare bland annat Vänsterpartiet som det skövlas mer regnskog än nödvändigt i dag. Det hade varit bättre om vi hade kört på fossila drivmedel i stället för på palmoljebaserade drivmedel.

Jag undrar hur Jens Holm ser på detta. Är man stolt över vad man har bidragit till i den svenska drivmedelssektorn?

Anf. 68 JENS HOLM (V) replik:

Fru talman! Jag noterar att jag egentligen inte fick svar på en enda av mina frågor. Vill Sverigedemokraterna ha hållbarhetskrav på biodrivmedel över huvud taget? Vill Sverigedemokraterna över huvud taget minska utsläppen från transportsektorn? Vill Sverigedemokraterna överlag ha ett mål för minskade utsläpp av växthusgaser i Sverige?

Den mest intressanta frågan i denna debatt är just vad den här debatten handlar om, nämligen den proposition som regeringen har lagt fram med nya definitioner för biodrivmedel som är baserade på avfall och restprodukter.

Syftet är att vi ska få bort palmoljan och göra det svårare att använda palmolja i biodrivmedel. Det går Sverigedemokraterna emot. Det är fullständigt obegripligt! Martin Kinnunen säger att Vänsterpartiet är ansvarigt för att regnskog skövlas. Men kom igen! Det är ju ni som har chansen att

ställa hårdare krav, men ni verkar inte ha förstått den här propositionen över huvud taget. Eller har ni någon annan lösning långt ned i någon byrå-låda som ni inte visar? Ni har ju inte ens lagt någon motion i det här betänkandet.

Hur ska Sverigedemokraterna ha det egentligen? Jag förstår det inte.

Anf. 69 MARTIN KINNUNEN (SD) replik:

Fru talman! Jag tror kanske inte att Jens Holm lyssnade tillräckligt noggrant, men det går ju att titta på detta i efterhand.

Det är ju så att det här hänger ihop med reduktionsplikten på närmare 20 procent reduktion väldigt snart, redan nästa år. Det hänger också ihop med den fullständiga skattebefrielsen på HVO och E85. Alla de här sakerna hänger ihop.

När vi tittar på den här propositionen tycker vi att det är positivt om vi kan höja kraven på biodrivmedlen. Men i kombination med de här andra dåliga förslagen blir det logiskt för oss att försöka mildra de negativa effekterna.

Det logiska från mitt håll från början var att lägga ett särskilt yttrande. Nu uppstod det i alla fall en möjlighet att få majoritet för ett tillkännagivande, och jag tycker att det var det minst dåliga i det här fallet.

Det är jättebra med krav. Vi bör ställa hårdare krav. Vi bör fasa ut de jordbruksbaserade drivmedlen. Talloljan är förmodligen inte heller bra. Vi bör satsa på riktigt fina biodrivmedel som består av slaktavfall och sådana produkter som vi använder i dag – absolut.

Vi bör arbeta för att minska utsläppen men inte nödvändigtvis i den svenska transportsektorn. Det spelar ingen roll. Vi har ett globalt perspektiv. Vi ska inte stirra oss blinda på den här tårtbiten, utan kan vi minska utsläppen någon annanstans, till exempel fasa ut kolkraft i övriga delar av världen, uppnår vi mycket mer än om vi stirrar oss blinda på den lilla, lilla tårtbiten i Sverige.

Vi från Sverigedemokraterna har inte drivit på skövlingen av regnskog för att vi ska få palmolja i tanken i Sverige. Det är ni andra partier som har gjort det. Vi är fullständigt oskyldiga till det, och vi har varnat för riskerna länge nu.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 9 Fortsatt giltighet av lagen om vissa register för forskning om vad arv och miljö betyder för människors hälsa

Utbildningsutskottets betänkande 2017/18:UbU4

Fortsatt giltighet av lagen om vissa register för forskning om vad arv och miljö betyder för människors hälsa (prop. 2016/17:204)
föredrogs.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 15.)

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Genomförande av
ändringar i förnybart-
direktivet – ILUC*

§ 10 Påminnelse vid utebliven betalning av årlig avgift enligt fastighetsmäklarlagen

Civilutskottets betänkande 2017/18:CU4
Påminnelse vid utebliven betalning av årlig avgift enligt fastighetsmäklarlagen (prop. 2017/18:11)
föredrogs.

Anf. 70 CARL-OSKAR BOHLIN (M):

Fru talman! Det ärende vi har framför oss är kanske inte av den bredaste karaktären, och jag tänkte därför försöka vara ganska kortfattad.

I dag ligger det till på det sättet att den som vill verka som fastighetsmäklare måste vara registrerad hos Fastighetsmäklarinspektionen, som är en svensk tillsynsmyndighet. Man betalar varje år en registreringsavgift som bland annat fungerar som en avgift för att myndigheten ska kunna bedriva tillsyn över de registrerade fastighetsmäklarna.

I dag har vi en ordning där den som inte betalar avgiften blir avregistrerad och därmed inte längre kan verka som fastighetsmäklare, vilket naturligtvis är rimligt. Problemet är dock att Fastighetsmäklarinspektionen inte skickar ut någon betalningspåminnelse, så den som av rent slarv glömmar att betala sin avgift och därmed blir avregistrerad skapar ett problem för sig själv men också för myndigheten, som tvingas lägga administrativa resurser på att bevilja återinträde för fastighetsmäklaren i fråga.

Därför är den här propositionen i grunden bra. Man föreslår att det ska införas ett påminnelseförfarande för de fastighetsmäklare som av slarv eller andra orsaker glömmar att betala sin avgift – gott så.

Från Alliansens sida har vi en liten randanmärkning som ändå är principiellt viktig, nämligen att det i och med propositionens förslag också blir uteslutningsgrundande att inte betala sin påminnelseavgift.

I samband med att påminnelsen skickas ut påförs alltså en påminnelseavgift för att täcka myndighetens administrativa kostnader, vilket är helt rimligt. På ett principiellt plan kan man dock fråga sig varför det är rimligt att en påminnelseavgift av rent civilrättslig karaktär ska kunna grunda avregistrering, uteslutande och omöjliggörande av att driva verksamheten. Man måste kunna göra skillnad på det som är en allmän tillsynsavgift å ena sidan och det som är en civilrättslig fordran som uppkommer på grund av förseningen å den andra.

Det gör dock inte regeringen i det här sammanhanget, utan man bakar in detta och säger att även underlåtande av betalning av påminnelseavgift ska kunna göra att man blir avregistrerad. Därmed har man i realiteten skärpt kraven på fastighetsmäklarna.

Har det verkligen varit avsikten? Jag trodde att avsikten med den här propositionen var att förenkla och göra situationen smidigare för alla inblandade parter. Det hoppas jag därför att representanter för regeringspartierna kan redogöra för här i dag.

Jag vill yrka bifall till förslaget i betänkandet och till Alliansens gemensamma reservation.

Anf. 71 OLA JOHANSSON (C):

Fru talman! Jag kanske inte fullt ut håller med om Carl-Oskar Bohlin's beskrivning av ärendet som en mindre viktig fråga.

Vi har en bostadskris av gigantiska dimensioner. Aldrig förr har så många haft så svårt att få tag i en bostad. Det byggs för lite bostäder, och unga har svårt att hitta en bostad som de har råd att köpa. På många håll är tvärtom bostadsmarknaden så sval att säljare har svårt att hitta en köpare eller ens någon som vill lägga ett bud, trots att bostaden har legat ute till försäljning länge.

Regeringen lägger fram få förslag som skulle förbättra bostadsmarknaden och underlätta byggandet, rörligheten och utbudet. Vi ser en klyvning inte bara mellan dem som har och dem som saknar en bostad utan också mellan stad och land. Det finns ett omfattande utbud av försäljningar med höga priser runt de större städerna. De stora mäklarbyråerna med många och välbetalda fastighetsmäklare har fullt upp. Samtidigt finns en svag bostadsmarknad på många håll där det fortfarande är svårt att hitta köpare till bra och relativt nya hus. I Hylte kommun i Halland får man en villa som är bra och någorlunda ny för mellan 500 000 kronor och 1 miljon kronor.

Fru talman! Mot bakgrund av olikheterna på bostadsmarknaden kan vi se på frågan om hur registreringsavgiften för fastighetsmäklare ska utformas och tas in. Det är helt enkelt olika, beroende på var i landet man befinner sig, hur en sådan förändring av en påminnelseavgift slår.

Det är ofta inte lätt att hitta en person som kan åta sig att vara mäklare under de omständigheterna. En säljare kan tvingas betala höga avgifter vid försäljning av ett hus med lågt marknadsvärde och ställer sig kanske frågan: ”Vad får jag för pengarna?”

Man kan under en tid ta på sig rollen som fastighetsmäklare som en heltidssyssla eller som en sidoverksamhet i ett annat företag. Vi i Centerpartiet ser positivt på möjligheten att göra olika saker, men samtidigt är det fullt begripligt att en sådan näringsidkare inte alltid är fullt uppmärksam på att registreringstiden som fastighetsmäklare är på väg att gå ut och kanske missar att betala när det kommer en påminnelse.

Det är viktigt att avgiften betalas i tid och att en långdragen försäljningsprocess av en svåråld fastighet kan slutföras utan att säljaren ska behöva byta ut mäklaren för att denne har missat att betala en avgift. Mäklarens roll vid en bostadsförsäljning är viktig. För såväl köpare som säljare kan det handla om den viktigaste affären en människa gör i sitt liv. Därför är det viktigt för såväl säljaren som köparen att det ställs krav på mäklare att de är registrerade hos en myndighet, Fastighetsmäklarinspektionen, som kan utöva tillsyn, informera och vidta åtgärder mot dem som är oseriösa.

Det är på det stora hela bra att utebliven inbetalning av registreringsavgift innebär att tillståndet att verka som fastighetsmäklare upphör, men med vetskap om hur olika det kan se ut i landet och att det finns en annan verklighet än den vi ser i de stora dagstidningarnas husförsäljningsannonser borde vi tänka på hur vi ska se på förslaget.

Fru talman! Det är viktigt att lyssna till remissinstanserna. I betänkan- det är det väl beskrivet att branschen gärna ser påminnelser, men inte med en så långtgående verkan som regeringen vill.

Vi ser det som ett stort problem att utebliven inbetalning av försenings- avgiften även skulle innebära att tillståndet omedelbart dras in. En inbetald registreringsavgift – om än sent – ska räcka för att få fortsätta vara verksam och kunna genomföra de fastighetsförsäljningar som påbörjats och som

kanske drar ut på tiden. Självklart ska, precis som andra skulder, en förse-
ningsavgift kunna drivas in och, om det behövs, lämnas över till kronofog-
den för indrivning.

Regeringen visar med förslaget, så som det är skrivet, hur liten förstå-
else man har för småföretagens verklighet när påminnelseavgiftens inbe-
talande ska villkora en fortsatt verksamhet för en liten fastighetsmäklare.
Om man missar att betala avgiften ryker tillståndet att bedriva verksam-
heten direkt!

Av förslaget verkar det ju nästan som om påminnelsen vore bra för
kontinuiteten. Vi anser att det är precis tvärtom. Det är problematiskt om
glömskan att betala in efter att en separat påminnelse har skickats ut till en
adress som verksamhetsutövaren inte använder regelbundet får sådana
konsekvenser. Och vi vet ju hur liten tilltron har blivit i landet till postut-
delningen; vi litar helt enkelt inte längre på att brev kommer fram.

Fru talman! En påminnelseavgift ska införas och finansiera inspektion-
ens arbete för att hålla registret aktuellt, som regeringen föreslår. Det för-
slaget yrkar vi bifall till, som Carl-Oskar Bohlin var inne på. Men den som
glömmer bort att betala påminnelsen ska påminnas igen genom inkasso,
och om det behövs ska skulden drivas in av kronofogden. Innan det sker
ska man kunna fortsätta sin verksamhet som fastighetsmäklare.

Därför yrkar jag bifall till allianspartiernas reservation, som innebär att
en obetald påminnelseavgift inte ska utgöra grund för avregistrering ur
fastighetsmäklarregistret.

Anf. 72 LEIF NYSMED (S):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i civilutskot-
tets betänkande CU4. Jag vill tillägga att jag tänker hålla mig till ärendet
och inte hålla ett anförande om bostadspolitiken i dag.

Vi socialdemokrater stöder förslaget att det införs ett påminnelseförfa-
rande och en påminnelseavgift vid utebliven betalning av den årliga avgif-
ten som fastighetsmäklare är skyldiga att betala enligt fastighetsmäklarlar-
gen.

Varje fastighetsmäklare ska enligt fastighetsmäklarlagen vara registre-
rad hos Fastighetsmäklarinspektionen. Mäklaren ska även betala en regi-
streringsavgift, bland annat i form av en årlig avgift.

I november 2015 lämnade Fastighetsmäklarinspektionen in en skrivelse
till Finansdepartementet där myndigheten efterfrågade ändringar i bland
annat fastighetsmäklarförordningen. Myndigheten pekade på att de ute-
blivna betalningarna skapar en stor administrativ börda för myndigheten.
Mot denna bakgrund utarbetade Finansdepartementet promemorian *På-
minnelse vid utebliven betalning av årlig avgift enligt fastighetsmäklarlar-
gen*.

Enligt den nuvarande ordningen ska en mäklares registrering återkallas
utan påminnelse efter utebliven betalning om det inte kan anses tillräckligt
att mäklaren får en varning eller erinran. Om förseelsen är ringa kan mäk-
laren undgå att drabbas av påföljd.

Syftet med regeringens förslag är att ge Fastighetsmäklarinspektionen
möjlighet att hantera uteblivna betalningar på ett mer ändamålsenligt sätt
än hittills och också att skapa kostnadstäckning för myndighetens hante-
ring av uteblivna betalningar.

Enligt uppgift från myndigheten var det 2 319 registrerade mäklare som 2016 inte betalade avgiften till den 15 mars, sista inbetalningsdag. Ett stort antal mäklare kom in med betalning den 16 mars, närmare bestämt 2 018. Det innebar inte att de mäklarna blev uteslutna eller avregistrerade utan snarare tvärtom. Snarare skulle omkring 300 i dag kunna omfattas av de nya påminnelserutinerna. Nämnas kan också att av de 330 – den siffra som diffade – var det 161 registrerade mäklare som fick sin registrering återkallad. Det är inte så att bara för att man har missat en dag blir man automatiskt avregistrerad.

Vi anser att en påminnelseavgift ska tas ut vid utebliven betalning av den årliga avgiften. Storleken på avgiften bör bestämmas till en nivå som motsvarar myndighetens uppskattade kostnader för att hantera påminnelser. För att även se till att kostnaderna för hanteringen av uteblivna avgifter täcks bör utebliven betalning av påminnelseavgiften, i likhet med vad som gäller för övriga avgifter enligt fastighetsmäklarlagen, utgöra grund för återkallelse av en mäklares registrering.

Kom ihåg nu vad jag har sagt tidigare. Man blir inte utesluten därför att man missar betalningsdatum med två tre dagar. De 161 som blev avregistrerade var över en och en halv månad försenade med betalningen. Där emot fick de flesta som var sena med någon dag antingen en varning, en erinran eller om förseningen ansågs ringa ingen påföljd alls.

Jag tycker att det finns rim och reson i att man betalar räkningar i tid. Om man betalar räkningar i tid är det inte ett problem.

Fru talman! Återigen vill jag yrka bifall till förslaget i civilutskottets betänkande CU4.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 11 Sjöfylleri

Sjöfylleri

Civilutskottets betänkande 2017/18:CU2
Sjöfylleri
föredrogs.

Anf. 73 CAROLINE SZYBER (KD):

Fru talman! För många är båtlivet en viktig del av semestern och för att koppla av. Ett rikt skärgårdsliv är också viktigt för fastboende öbors möjligheter att leva och verka i denna typ av glesbygd. Det svenska båtlivet spänner över alla samhällsklasser. En majoritet av fritidsskepparna tar ett stort ansvar för säkerhet, trivsel och miljö. För den som inte har erfarenhet av båtlivet kan det vara lätt att blanda samman med biltrafik – men skillnaderna är stora.

Vägar är smala, och bilar går fort. Fjordar är stora, och det är få ställen där det finns risk för krockar. Och där risken finns råder ofta hastighetsbegränsningar. På land kan man ta sig till en granne till fots eller med taxi. På sjön är båten ofta det enda alternativet.

När sjöfyllerilagen infördes tog man fasta på att båtlivet har många likheter med bilkörning. Därför använde man sig också av samma promille-

regler som finns för bilar för båtar. Redan tidigare visste man dock att antalet olyckor inom det spann av båtar som sjöfyllerilagen omfattar är ytterst litet. Det var inte heller alldeles självklart att en strikt promillegräns skulle stärka säkerheten till sjöss.

Detta är också skäl som har framförts i våra grannländer. De har inte en liknande lag.

Nu har lagen funnits i sju säsonger. Det finns ett stort missnöje bland dem som bor ute i skärgården men också bland många som använder sig av båt. En lag måste ha effekt. Därför är jag glad att bland annat min motion går igenom och att riksdagen är tydlig i sitt tillkännagivande till regeringen att lagen bör utvärderas.

Utskottet konstaterar att det är angeläget att beslutad lagstiftning följs upp och att man vid uppföljningen bör överväga om det finns behov av ändringar i lagen.

Med det yrkar jag bifall till förslaget.

Anf. 74 JOHAN LÖFSTRAND (S):

Fru talman! Den 1 juni 2010 utvidgades straffansvaret för sjöfylleri genom att det i sjölagen infördes en fast nedre promillegräns på 0,2 promille alkohol i blodet. Straffansvaret gäller den som framför ett fartyg eller i övrigt på ett fartyg fullgör en uppgift av väsentlig betydelse för säkerheten på sjön, förutsatt att fartyget kan framföras med en hastighet om minst 15 knop eller har ett skrov vars största längd är minst 10 meter. Det var det förslag som lades fram, och det har gällt sedan 2010.

Då som nu konstaterar civilutskottet att förhållandena och riskerna på sjön är av sådan karaktär att om man är alkoholpåverkad kommer det att uppstå liknande situationer som i vägtrafiken. Man kan alltså konstatera att det i grund och botten finns likheter mellan att framföra ett fordon på land och att framföra ett fordon på sjön.

Jag är glad att civilutskottet i enighet konstaterar att det finns en sådan samsyn. Det har sedan den borgerliga regeringen införde den här lagen funnits en bred samsyn mellan partierna att det här är en ordning som vi fortsatt vill ha.

Fru talman! Jag är själv båtägare och befinner mig stora delar av sommaren ute i skärgården. För mig som båtägare är det oerhört viktigt att jag kan känna trygghet när jag befinner mig på sjön. Den tendens som vi ser i det område där jag ofta vistas är att vi de senaste åren har fått in väldigt snabba båtar eller vattenskotrar som kör i oerhört hög fart. För både min och min familjs säkerhet är det oerhört viktigt att jag vet att de här fordonen först och främst manövreras klokt och ansvarsfullt av dem som kör dem. Det är en självklarhet. Men för mig är det också viktigt att veta att de som framför de här fordonen inte är alkoholpåverkade. Det tycker jag ska vara en självklarhet.

Fru talman! Den här frågan har debatterats under åren, högt och lågt och på olika sätt. Jag är den förste att konstatera att frågan inte är enkel. Precis som Caroline Szyber sa i sitt anförande tidigare är det här en mångfasetterad fråga, där man i vissa avseenden inte helt och hållet kan jämföra båttrafiken med biltrafiken eftersom det finns boende i skärgården som ibland måste ta sig in och så vidare. Självklart är frågan komplex, och det är väl ett av skälen till att det är oerhört viktigt att man nu tar tag i den och

utröner huruvida lagstiftningen har haft någon effekt och huruvida man ska göra några ändringar.

Regeringen har redan gjort ett internt uppföljningsarbete. Man har bland annat inhämtat uppgifter från Brottsförebyggande rådet, Kustbevakningen och polisen. Den 20 mars i år upprättades en promemoria där man bland annat konstaterade att antalet anmälda sjöfyllerier har minskat.

Brå konstaterar också att de lagförda sjöfyllerierna har minskat och att de grova lagöverträdelserna har minskat.

Vidare konstaterar Kustbevakningen att andelen upptäckta brott vid de kontroller som man genomfört har minskat.

Slutligen noterar såväl Polismyndigheten som Kustbevakningen att det faktiskt har skett en attitydförändring till alkohol i samband med båttrafik och att det med mycket stor sannolikhet beror på den lag som stiftades 2010.

Bilden är alltså att lagstiftningen i kombination med de kontroller som gjorts har haft en preventiv inverkan på sjöfylleriet. De liv som kan räddas ska räddas, och i det ser jag ökad sjösäkerhet som någonting oerhört viktigt.

Något som också är oerhört viktigt för mig och skälet till att vi har ställt oss bakom detta är att det här är en fråga där det inte ska finnas politisk oenighet. På samma sätt som det fanns en bred majoritet i riksdagen för de här förslagen när lagen kom 2010 ska det finnas en nu. Därför har vi tillsammans med hela civilutskottet ställt oss bakom en översyn av lagstiftningen för att på så sätt utröna vilka effekter lagen har fått och på vilka sätt vi kan se över lagstiftningen för att göra den ännu tydligare och ännu bättre inför framtiden.

(Applåder)

Anf. 75 LARS BECKMAN (M):

Fru talman! Alliansregeringen införde sjöfyllerilagen i syfte att öka säkerheten på sjön. Att höja säkerheten på sjön var och är en lovvärd ambition som sannolikt få är emot, precis som Johan Löfstrand sa. Reglerna omfattar en lägsta promillehalt om 0,2 och gäller för båtar som kan framföras i hastigheter över 15 knop eller har ett skrov om minst 10 meter.

Lagen har dock varit och är mycket omdiskuterad och ifrågasatt av dem som bor i skärgården och använder båt ofta. Utfallet av lagstiftningen är till stor del positiv, säger företrädare för sjöpolis och kustbevakning, men lagstiftningen får kritik från båtorganisationer som anser att personer som inte utgör en fara på sjön kriminaliseras.

Med tanke på att sjöfyllerilagen nu har varit i kraft i sju år är det lämpligt att genomföra en utvärdering av dess effekter samt en översyn av ett eventuellt behov av ändringar i lagen. Jag är glad att ett enigt utskott föreslår en översyn.

Fru talman! Låt mig inte göra någon hemlighet av att jag anser att vi borde ha lagstiftning som är lika i de nordiska länderna. I Finland är promillegränsen 1,0, i Danmark 0,5 och i Norge 0,8, enligt riksdagens utredningstjänst.

Jag vill också poängtera att lagstiftning generellt måste harmoniera med vad gemene man anser vara rätt och legitimt. Annars finns det risk att den bara skapar konflikter och problem, i det här fallet med de boende och

verksamma i skärgården. I andra fall, som hemma i min valkrets, kan det gälla rovdjursproblematik.

De som är mest för lagen – ofta tillhörande nykterhetsorganisationer – säger att man ska ha samma lagstiftning för bil som för båt. Men det kan inte jämföras. Bara för att ta ett exempel, fru talman: Hur ofta har du blivit omkörd av en åttaåring på E4:an? Båttrafik kan inte jämföras med biltrafik. Hastigheterna är ofta betydligt lägre och marginalerna mycket större. Väder, vind och båtens utformning har ofta stor påverkan på framförandet, vilket gör att bredare erfarenhet är viktigare än till exempel vid bilkörning.

Om jämförelsen med biltrafik ska hålla, varför har vi inte körkortskrav, åldersgräns och flytvästtvång på sjön? Om syftet är att öka säkerheten på sjön och minska drunkningsolyckor vore ett flytvästtvång mycket mer effektivt. Men jag vill betona det personliga ansvaret för var och en att värna sin sjösäkerhet, exempelvis med flytväst.

Sjöfyllerilagen är rättsosäker i sin tillämpning och gör inte sjölivet säkrare – det är en uppfattning som jag ofta möter när jag träffar båtfolket.

Sverige borde införa en nollvision för drunkningar på samma sätt som vi har ett mål om noll döda i trafiken. Om det borde det naturligtvis finnas bred enighet i Sveriges riksdag. Men då är det också viktigt att ha effektiva åtgärder som verkligen minskar antalet drunkningar.

Lagstiftningen innebär att man satt en gräns för sjöfylleri till 0,2 promille samt tillåtit rutinmässiga kontroller utan misstanke om brott.

För båtar under 10 meter och båtar som går långsammare än 15 knop gäller samma regler som tidigare, det vill säga att polis och kustbevakning har rätt att stoppa dem och kontrollera nykterheten om man kan misstänka att båtföraren är påverkad av alkohol. Det är alltså bättre att en oerfaren tioåring utan förarbevis framför familjens snabba båt än att en sjövan förälder som har druckit ett glas vin kör båten.

Fru talman! Lagen slår lika blint mot den som framför en båt i fem knop över en öppen fjärd som mot den som i hög fart kör den i trånga passager.

Lagen innebär också att alla personer på båten som kan anses ha ansvar för sjösäkerhetens viktiga funktioner kan straffas för sjöfylleri. Exakt vilka funktioner är oklart, och det gör lagstiftningen otydlig, enligt dem som är verksamma i skärgården.

Sjösäkerhet är viktigt, och polisens och Kustbevakningens resurser bör användas till insatser som verkligen innebär att färre dör på sjön i stället för att tid ägnas åt att göra allmänna nykterhetskontroller – kontroller som det än så länge råder tveksamhet kring när det gäller om de har någon påverkan på sjösäkerheten, enligt dem jag har träffat.

Många moderater i Sveriges riksdag och i andra sammanhang har på olika sätt, genom motioner, skriftliga frågor, interpellationer och seminarier i våras, försökt uppmärksamma regeringen på dess vallöfte att utvärdera lagstiftningen. Det är självklart glädjande att riksdagen i dag tar ett beslut om utvärdering av sjöfyllerilagen.

En översyn kommer sannolikt att innebära små men viktiga justeringar som gör att lagen blir legitim och inte kriminaliserar människor i onödan och som bidrar till hushållning med samhällets resurser och till ett säkert men också välkommande sjöliv. Jag tycker att min kollega Caroline Szyber väldigt väl beskrev hur trevligt och bra det är med båtliv.

Avslutningsvis vill jag poängtera att det nu är viktigt att regeringen följer riksdagens beslut om en utvärdering och att det blir en opartisk utvärdering som det går att lita på och som skapar respekt hos båtfolk, sjöpolis, kustbevakning och nykterhetsorganisationer.

Skräckexemplet på en utredning är den så kallade Reepaluutredningen om vinster i välfärden, där regeringen i förväg utsåg en utredare som skulle komma fram till den av regeringen begärda slutsatsen. Detta skapar inte förtroende vare sig för regeringen eller för utredningsväsendet.

Jag blir lite orolig när Johan Löfstrand hänvisar till den promemoria som finns på Justitiedepartementet, för den är väldigt omdebatterad bland båtfolket. Men jag hoppas att det blir en oberoende och pålitlig utredning och att regeringen verkligen sätter den i sjön. Jag yrkar också bifall till utskottets förslag.

Anf. 76 MIKAEL ESKILANDERSSON (SD):

Fru talman! Vi var alla överens om behovet av den här utvärderingen i utskottet, så jag tänkte gå in lite mer på bakgrunden till vårt ställningstagande.

Sverigedemokraterna drivs av förvaltartanken: att vi förvaltar vårt land i väntan på att våra barn och barnbarn ska ta över. Under vår tid här ska vi handskas med vårt land på bästa sätt, och givetvis vill vi lämna över ett så bra samhälle som möjligt till våra efterkommande, precis som de före oss försökte skapa ett så bra samhälle som möjligt åt oss. I förvaltartanken ligger även att hela tiden utvärdera och förbättra det regelverk som vi brukar kalla för lagar.

Lagarna har olika betydelse, men grundtanken är att de ska leda oss på rätt väg. Lagar är inte bara till för att förhindra vad som eventuellt riskerar att skada andra just för tillfället, utan även för att visa vilken typ av samhälle vi vill ha framöver. Redan Karl XV insåg detta när han valde sitt valspråk, som var ”Land skall med lag byggas”.

Fru talman! För att kunna bygga ett land med lagar krävs det att lagarna respekteras av flertalet i befolkningen. Människor respekterar lagar om de tycker att de är bra och förstår varför de finns.

Alla är nog överens om att det inte vore så bra om ingen begränsning alls fanns för alkoholintag till sjöss. Det skulle anses beklämmande på flera sätt, men ändå blir det genast svårt när man sätter en bestämd gräns. Det kan upplevas som märkligt att en båt som gör mindre än 15 knop får framföras i 14 knop efter alkoholintag, förutsatt att personen kan framföra den på ett säkert sätt, medan en liknande båt som har en maxfart på 16 knop inte får framföras alls, inte ens i mycket låg hastighet. Detta blir ologiskt utifrån vilken skada man riskerar att orsaka.

Fru talman! Enligt ett enigt utskott bör regeringen utvärdera det utvidgade straffansvar för sjöfylleri som infördes 2010, något som även vi sverigedemokrater ställer oss bakom. När man nu utvärderar sjöfyllerilagen bör man givetvis titta på alla aspekter, så att vi med fog kan säga att denna lag fungerar så som det är tänkt och att begränsningarna är satta utifrån ett bra och logiskt resonemang. Om lagen behöver justeras eller ändras för att uppnå efterfrågad effekt bör regeringen givetvis även återkomma med ändringar av lagen.

Jag yrkar därmed bifall till utskottets förslag.

Anf. 77 OLA JOHANSSON (C):

Fru talman! Äntligen kommer riksdagen att vara enig om att vilja utvärdera den så hårt kritiserade sjöfyllerilagen. Som ofta annars när det handlar om våra attityder till alkohol, dess bruk, tillgänglighet och eventuella skadeverkningar finns det skilda uppfattningar, som inte alltid följer parti- eller blockgränser. Därför är det extra glädjande att vi i civilutskottet har nått fullständig enighet om behovet av att utvärdera sjöfyllerilagen.

Sjöfyllerilagen säger att 0,2 promille ska vara den högsta gränsen för att få framföra en fritidsbåt. De flesta som har krävt en utvärdering i denna fråga har varit inne på att den gränsen borde sättas högre och åtminstone harmoniera med vad som gäller i andra länder, till exempel runt Östersjön, nämligen 0,5 promille.

Men, fru talman, som ett första steg ska det ske en utvärdering, och jag förutsätter att regeringen skyndsamt ser till att genomföra den. Jag håller med Lars Beckman och Caroline Szyber om att det är viktigt att regeringen genomför utvärderingen på ett sådant sätt att den blir oberoende och inte politiseras utan baseras på sak. Det är också viktigt att vi så snart som möjligt efter valet får en ny regering bestående av de fyra allianspartierna, som kan börja arbetet med att ändra lagen i en mer liberal riktning.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 78 LOTTA JOHANSSON FORNARVE (V):

Fru talman! Den 1 juni 2010 utvidgades straffansvaret för sjöfylleri genom att det i sjölagen infördes en fast, nedre gräns på 0,2 promille alkohol i blodet. Lagen omfattar fartyg med en hastighet av minst 15 knop eller med ett skrov på minst 10 meter. Även straffet för grovt sjöfylleri utvidgades så att ansvar kan följa direkt vid en alkoholkoncentration på minst 1,0 promille.

Jag är själv båtägare och älskar att vara ute på havet bland kobbar och skär i vår vackra skärgård. Vår båt omfattas visserligen inte av lagen eftersom den både är lite för liten och lite för långsam, men trots det skulle jag eller min man aldrig komma på tanken att köra båt under påverkan av alkohol eller andra droger. Vi vill känna oss säkra på sjön, och vi vill också att vår omgivning ska kunna känna sig säker.

Verksamheten i restauranger och andra nöjesetablissemang längs kusterna och i skärgårdsområdena har ökat och därmed tillfällena till alkoholförtäring, inte minst i samband med fritidssjöfart. Jag har full förståelse för den som vill ta sig ett par glas vin eller öl när man är ute på sjön under semestern, men jag förstår inte varför man inte då kan ligga kvar i hamn.

Det är ju ganska självklart att man blir en sämre båtförare om man har alkohol i kroppen, men det verkar inte vara riktigt alla som inser det. Den som har tagit ett par glas kanske inte själv inser att hen är påverkad och har ett sämre omdöme. Då är det bra att det finns en tydlig lagstiftning. Vi har ansvar inte bara för vår egen utan även för vår omgivnings säkerhet.

Jag tror att sjöfyllerilagen har bidragit till att få många att tänka till och planera sin vistelse på sjön så att det går att kombinera ett härligt båtliv med nykter båtkörning.

Motståndarna till lagstiftningen framför ofta att det är skillnad mellan att föra fram ett fordon på sjön och att göra det på land. Jag har lite svårt att se någon stor skillnad. Det kan till exempel vara nog så trångt i vissa farvatten och hamnar – det har jag själv erfarit när jag har varit ute.

Antalet fritidsbåtar har ökat under senare år och uppskattas till omkring 750 000 eller fler. Till detta kommer fritidsstrafik med utländska båtar i svenska vatten. Fritidsbåtarna är dessutom generellt större och snabbare i dag än tidigare. Reaktionsförmågan sänks vid alkoholkonsumtion, och har du en snabb båt hinner du kanske inte reagera i tid för att undvika en olycka. Det kan också bli svårare att vara alert och följa gps och sjökort med alkohol i kroppen.

Även om lagstiftningen är impopulär i vissa högljudda kretsar är den populär hos allmänheten. Detta visar till exempel Transportstyrelsens senaste båtlivsundersökning från 2015, där 88 procent av de tillfrågade var positiva till lagen. Enligt de frågade hade den haft en mycket begränsad påverkan på båtlivet. Även Livräddningssällskapet har gjort en undersökning som visar att åtta av tio svenskar tycker att lagen är bra.

Under den tid som lagstiftningen har varit i kraft har antalet misstänkta sjöfylleribrott årligen minskat i förhållande till antalet genomförda kontroller. Såväl Polismyndigheten som Kustbevakningen har noterat en attitydförändring till alkohol i samband med båttrafik och att de flesta verkar följa den nya lagstiftningen.

Det finns naturligtvis mer att göra för att ytterligare stärka säkerheten till sjöss, som har påpekats här från talarstolen, och det finns anledning att diskutera dessa frågor ytterligare. Men för den sakens skull tycker jag inte att vi ska försämra sjösäkerheten genom att luckra upp lagstiftningen angående sjöfylleri.

Det är däremot helt berättigat att se över och utvärdera hur lagstiftningen har fungerat under den tid den varit i kraft för att se om det behöver göras ytterligare justeringar åt något håll. Därför står vi bakom tillkännagivandet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 12 **Diskussionsunderlag om det europeiska försvarets framtid**

Utrikesutskottets utlåtande 2017/18:UU5
Diskussionsunderlag om det europeiska försvarets framtid (KOM(2017)
315)
föredrogs.

*Diskussionsunderlag
om det europeiska
försvarets framtid*

Anf. 79 KARIN ENSTRÖM (M):

Fru talman! I dag ska vi debattera det fjärde av de diskussionsunderlag som EU-kommissionen har tagit fram i anslutning till vitboken om EU:s framtid. I dag handlar det om det europeiska försvarets framtid.

Jag vill börja med att yrka bifall till vår alliansgemensamma motivreservation.

Fru talman! Den värld vi lever i är orolig och i snabb förändring. Den nya administrationen i USA har signalerat en annan syn på sin roll i världen, och Storbritannien har beslutat att lämna EU och skakat om vår utrikes- och säkerhetspolitiska struktur. Samtidigt fortsätter problemen runt omkring oss att torna upp sig.

Vi har Rysslands illegala annektering av Krim och destabiliserande agerande i östra Ukraina – den ryska aggressionen. Dessa två händelser har rivit sönder den säkerhetsstruktur som har gällt i Europa under många år.

Söder och sydost om EU – i Mellanöstern och Afrika – pågår konflikter. Det pågår fortfarande en strid mot den internationella terrorismen i form av Daish, och vi ser att denna terrorism drabbar många av Europas länder.

Vi har också ett kärnvapenhot som i dag är mer konkret än tidigare. Nordkorea har vuxit sig starkare och fortsätter med sin aggressiva retorik och sina tester för att utveckla full kärnvapenförmåga.

Kina arbetar för att utöka sitt inflytande, och i och med den senaste partikongressen blev det tydligt att Kina ser det som att man nu inleder en ny era där man också vill exportera sitt politiska system.

Fru talman! Många av dessa hot och utmaningar är gränsöverskridande och kan i huvudsak, som vi ser det, bara lösas genom samarbete, inte minst vårt Europasamarbete. Vi behöver ett starkare EU-samarbete på en rad områden för att kunna möta de svårigheter vi står inför.

Vi behöver ha en starkare gemensam röst inom utrikespolitiken och ett ännu djupare transatlantiskt samarbete. EU-samarbetet är således av stor betydelse för vår gemensamma säkerhet, och detta är något som vi delar med våra europeiska grannar. Då faller det sig naturligt att både försvara och stärka det europeiska samarbetet i allmänhet och det europeiska försvarssamarbetet i synnerhet.

EU:s medlemsländer behöver fördjupa det försvarspolitiska samarbetet för att kunna hantera kriser och konflikter. Men vi tror inte att det i första hand är fler strukturer och institutioner som behövs utan framför allt ett mer effektivt samarbete.

Den grund som man bör utgå ifrån är den globala strategi som EU tog fram och presenterade under 2016. Syftet med strategin är att stärka EU som global aktör, genom en sammanhållen vision för EU:s utrikesrelationer och en effektivare användning av de resurser som EU förfogar över. Strategin utgör ramen för EU:s utrikes- och säkerhetspolitiska agerande, och därför är det både naturligt och viktigt att man utgår ifrån strategin i utvecklingen av det europeiska försvarssamarbetet.

Fru talman! Vi moderater har en gemensam uppfattning med Alliansen. Vi menar att Sverige ska vara pådrivande i att utveckla försvarssamarbetet på de områden där det finns uppenbara samarbets- och effektiviseringsvinster och där samarbetet gör att svenska försvarsförmågor och den EU-gemensamma försvarsförmågan höjs.

Samtidigt gäller det att det inte blir ytterligare strukturer och att man dubblar sådant som EU eller kanske framför allt Nato redan gör. Det gäller också att i detta samarbete se hur vi kan involvera Storbritannien, som står för en stor och stark militär förmåga och som underlättar den transatlantiska länken, om detta är möjligt utifrån det utträde som Storbritannien nu vill göra.

Vi är som sagt positiva till att EU utvecklar sitt försvars- och säkerhetspolitiska samarbete, men vi vill inte att vi från svensk sida ska ge upp beslutsrätten över vårt nationella försvar. Vi ser alltså inte en gemensam EU-armé framför oss, utan det är snarare på andra sätt som vi kan fördjupa

vårt samarbete. Jag tror egentligen inte att det är så många länder som på allvar ser detta framför sig.

Jag besökte Berlin i går, och på frågan om man från tysk sida har ett slutmål när det gäller det fördjupade försvarssamarbetet gavs svaret: Nej, en gemensam armé är nog inget som vi kommer att se under vår livstid, men det är heller inte något som vi kan fatta beslut om i dag. Detta visar att det finns en önskan om att gå vidare, men visionen – en gemensam EU-armé – ligger långt borta. Det passar nog oss i Sverige ganska bra.

Områden där vi behöver fördjupa vårt samarbete kan gälla underrättelsearbete, cyberfrågor, att ha en bättre koordinerad förmågeutveckling, att kunna göra insatser tillsammans, att arbeta mot gemensamma lägesbilder och att titta på gemensam transportkapacitet. De lämpar sig bra för ett fördjupat europeiskt försvarssamarbete.

Vi vill heller inte se att utvecklingen innebär stora nya kostnader. Det kommer att bli problematiskt att få rum med allt som EU vill göra i och med att Storbritannien lämnar unionen, och vi vill inte att EU:s budget fortsätter att växa. Man måste snarare titta på andra budgetområden, om det skulle visa sig att detta börjar kosta mer pengar.

Fru talman! Sammanfattningsvis ser vi det här som en positiv utveckling. Vi ska inte ta ställning till någonting i dag; detta är ett utlåtande. Det vi beklagar är att den rödgröna regeringen har varit ganska senfärdig. Den senaste tiden har regeringen varit tydlig med att det här är någonting som man välkomnar och som man vill engagera sig i, men det har tagit lång tid. Jag saknar också tydliga prioriteringar för vad regeringen vill uppnå med det europeiska försvarssamarbetet.

Vi vet inte allt ännu, fru talman. Konturerna kommer att bli klarare och formerna allt fastare, och det kommer de att bli oavsett om Sverige sitter på läktaren eller är med. Min uppfattning är att vi inte ska sitta på läktaren och bara vänta och se. Vi ska aktivt ta del i debatten och utforma detta så att det passar övriga medlemsländer men självklart också utgå från de svenska intressena. Då gäller det att vara proaktiv och vara med i ett tidigt skede, så att man kan påverka utvecklingen i den riktning man vill se.

Anf. 80 ROGER RICHTOFF (SD):

Fru talman! Vi har en motivreservation, som vi naturligtvis stöder.

Vi tycker från Sverigedemokraternas sida att EU går mot mer och mer överstatlighet. Inom alla områden försöker EU och de icke folkvalda politikerna flytta fram sina positioner. Nu presenterar man ”tre olika scenarier för vägen mot en säkerhets- och försvarsunion”. Så skriver man. Den som inte ser framför sig att detta pekar mot en gemensam säkerhets- och försvarsunion måste vara ganska naiv, tycker jag. Det är det här vi känner en väldigt stor oro för.

Det uttrycks att EU behöver stärka sitt försvar och sin säkerhet. Javisst! Det gör man också nu. Nu har man äntligen förstått det vi har sagt länge: att man måste satsa på sitt eget försvar. USA med sin nya president vill inte betala för att bygga upp arméerna i Europa. Han säger: Det får ni göra själva. Satsa ordentligt – minst 2 procent! Och det gör man. Det gäller inte Sverige, men i många andra länder går man upp mot 2 procent och till och med mer än så. Det är, som vi tolkar det, detta som avses med att Europa måste stärka sin säkerhet, som presidenten i USA säger.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Diskussionsunderlag
om det europeiska
försvarets framtid*

Allianspartierna röstade för ett tag sedan för ett gemensamt försvar i EU. Har ni lämnat det, eller gäller det fortfarande för alla era partier?

Vi tycker egentligen att man ska vara väldigt försiktig med att delta i de här säkerhets- och försvarssamarbetena inom ramen för Europeiska unionen. Det finns områden som är viktiga att arbeta inom. Det tycker vi också. Men jag tycker att man ska ta ställning, sätta ned fötterna och säga ett mycket tydligare nej till ett gemensamt försvar, en gemensam försvarsindustri och så vidare.

Även om regeringen och utskottet understryker att säkerhets- och försvarspolitikerna är medlemsstaternas egna kompetensområden, det vill säga ett mellanstatligt projekt, tror vi ändå att det här handlar om att kontinuerligt flytta fram positionerna mer och mer mot en överstatlighet inom EU. Det behöver inte bli så, men jag tycker att man ska vara tydligare, sätta ned foten och säga nej till detta. Man ska delta och diskutera men vara tydlig varje gång, i stället för att gång på gång säga vad vi inte bör – det visar en svaghet, tycker jag.

Frankrikes före president Hollande markerade en förändring i ett tal i EU-parlamentet 2013, där han sa att EU bör införa ett gemensamt försvar. Han var ganska tydlig med det, vilket också hans efterträdare varit. Då kan vi så att säga med kraft sättas in där det behövs. Här är man på väg att bygga dubbla strukturer, tycker vi. Det blir en parallellfunktion till Nato.

Som jag nyss sa röstade ni för ett gemensamt EU-försvar, inkluderande ett militärt EU-högkvarter och fasta militära EU-strukturer. Detta har ni röstat ja till. Det blir lite konstigt när ni debatterar och säger att vi ska behålla vår suveränitet, att samarbetet ska vara mellanstatligt och att vi ska värna detta när ni röstar annorlunda i EU. Eller har ni inte gjort det? Har jag fel?

Juncker vill spä på det här ytterligare. Med en egen armé skulle Europa kunna reagera mer trovärdigt på ett hot mot freden i en medlemsstat eller ett grannland, har han sagt. Vart tog då Nato vägen? Natoländerna bygger nu upp sitt starka försvar gemensamt. De stärker försvaret överallt. Det kommer väl så småningom att öka även i Sverige, om Liberalernas och Sverigedemokraternas budgetar skulle gå igenom. Då får vi starkare försvar.

Jag yrkar bifall till vår reservation.

Anf. 81 KARIN ENSTRÖM (M) replik:

Fru talman! Roger Richtoff kan väl inte riktigt bestämma sig för vem som egentligen bestämmer. Först och främst ska en hel del av de här frågorna riktas till den regering som är ansvarig i Sverige nu för hur det röstas och beslutas i EU:s olika ministerråd.

Men för att ta det från början: Vad handlar det här om? Vad handlar utlåtandet om? Vad handlar förslagen om? Ja, detta är ett sätt att visa på olika vägar framåt för hur EU i fortsättningen ska kunna samarbeta på det försvarspolitiska och det säkerhetspolitiska området. Försvarsfrågor har en särställning. De har inte samma typ av ställning som övriga politikområden. Detta är mellanstatligt, och det är egna nationella beslut som avgör, till exempel om man deltar i en EU-ledd träningsmission eller i någon annan form av EU-ledd insats. Varken den rödgröna regeringen eller Alliansen har sagt att vi på något sätt skulle ge upp. Jag tror att det finns en bred

samsyn om att vi vill ha kvar möjligheten att nationellt styra över vårt eget försvar.

Det är helt tydligt att Europa behöver ta ett större ansvar för sin egen säkerhet. Jag kan hålla med Roger Richtoff om att detta inte har gjorts i tillräckligt stor utsträckning. Det har varit bekvämt att kunna luta sig lite tillbaka och hoppas att någon annan ska hjälpa en. Å andra sidan har vi två olika gemensamma solidaritetsförklaringar som innebär att vi lovar att solidariskt hjälpa varandra vid ett angrepp.

Jag måste försöka få klarhet i vad Sverigedemokraterna tycker. Ni är förmodligen inte ens för att EU ska ha en gemensam utrikespolitik. Hur ser Roger Richtoff på EU:s roll som global aktör?

Anf. 82 ROGER RICHTOFF (SD) replik:

Fru talman! Vi tycker att EU har en viktig roll att spela på vissa områden, exempelvis cyberområdet. Det vi vänder oss emot är sådant som de tydliga formuleringarna om att kommissionen presenterar ”tre olika scenarier för vägen mot en säkerhets- och försvarsunion”. Vi reagerar väldigt starkt när man skriver så. Jag tycker att det borde markeras tydligare att Sverige inte tycker så. Vi är absolut mot en sådan skrivning och vill undvika den typen av skrivningar.

Europa behöver stärka sitt försvar. Men Europa är väldigt involverat i Nato, som Karin Enström mycket väl vet. Vi tolkar uttalandet från USA som att Europa måste stärka sina egna försvarsmakter. Sverige gör inte det.

Vi tycker att försvarsminister Peter Hultqvist och Socialdemokraterna egentligen har gjort ett bra jobb i det här stycket. Men vi tycker också att man är för otydlig från regeringens sida. Vi känner en oro för att det här ska flytta fram positionerna. I nästa debatt kommer vi att prata om den fond som ska bildas och den gemensamma försvarsindustrin. Vi ser tecknen överallt, och det är detta som vi uttrycker en oro för. Det är också därför vi skriver en annan motivering, där vi är tydligare med att sätta ned foten.

EU har dock på många områden en viktig roll att spela, om inte annat när det gäller andra kriser. Det behöver inte handla om krig, utan det kan gälla pandemier eller något annat. Vi behöver samarbeta inom EU på många områden, men vi ska inte ha mer överstatlighet i detta stycke.

Anf. 83 KARIN ENSTRÖM (M) replik:

Fru talman! Jag vet inte riktigt hur jag ska tolka svaret. Jag har uppfattat det som att Sverigedemokraterna i de flesta frågor inte tilltalas av någon överstatlighet över huvud taget, men det passar tydligen på vissa områden.

Jag tycker att det tydligt framgår av vad andra partier har sagt att vi ser detta som ett mellanstatligt projekt. Kommissionen har försökt att blicka framåt över hela EU:s framtid och har pekat ut ett antal alternativ. Vi har i detta utlåtande inte valt ut något alternativ, vilket jag heller inte tror var syftet med denna skrift. Syftet var snarare att stimulera till en debatt.

Jag tycker att det är oerhört viktigt att vi i Sverige bestämmer oss, oavsett hur man ser på medlemskap i Nato. Det är ju ingen hemlighet att vi från Alliansens sida anser att det vore det enskilt viktigaste beslutet för att stärka vår säkerhet. Oavsett detta måste vi dock i EU hitta ett sätt att bli bättre på att samarbeta i dessa frågor, just för att vi ska bli effektivare.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Diskussionsunderlag
om det europeiska
försvarets framtid*

Tror inte Roger Richtoff att man kan bli bättre när det gäller förmåge-utveckling och att samarbeta på ett antal områden där man både kan lära av varandra och bli effektivare i alltifrån krishantering till att utveckla sin egen förmåga?

Anf. 84 ROGER RICHTOFF (SD) replik:

Fru talman! Jag ser inga problem med att göra detta på vissa områden. Men återigen: Det vi reagerar mot är skrivelsen här. Det finns ett antal meningar som tydligt pekar ut vad vi är på väg mot: en överstatlighet inom försvar och säkerhet.

Vi vill inte ha det. Vi vill verkligen se till att detta är en mellanstatlig angelägenhet, och vi tycker att det borde vara betydligt tydligare.

Man borde sätta ned foten och säga nej till en försvarsunion. Man borde inte rösta för ett gemensamt försvar i EU och sedan ge sken av att det är något mellanstatligt. Det är det som vi tycker ser lite konstigt ut, för ni har ju röstat för detta – eller har jag fel? Det blir en retorisk fråga, men någon annan kan gå upp och kommentera det här längre fram.

Visst finns det områden där vi ska samarbeta. Inga problem – det gör vi redan i dag. Men den här skrivelsen vänder vi oss emot. Vi vill inte ha överstatlighet på detta område.

Anf. 85 KERSTIN LUNDGREN (C):

Fru talman! Centerpartiet välkomnar den öppna framtidsdebatt som har initierats vad gäller EU:s utveckling. Detta är viktigt, och det här är en del av denna diskussion.

Som redan framgått behandlar vi i dag det fjärde diskussionsunderlag som presenterats. Det bygger på kommissionens vitbok, som kom tidigare i år.

De tre scenarier som skissas i detta underlag, mot en säkerhets- och försvarsunion, är inte föremål för konkreta ställningstaganden utan är snarare att se som en bild av de olika ambitionsnivåer som finns hos medlemsländerna. En diskussion om detta är naturligtvis viktig och välkommen.

Morgondagen kommer inte att vara lik dagen – det kan vi vara säkra på. EU är en process som påverkas av vår omvärld och av de utmaningar som vi möter där. Precis som när vi rustar Sverige måste vi gemensamt rusta EU för att kunna möta de utmaningar som vi står inför, de behov som vi inte själva klarar att tillgodose och de gränsöverskridande problem som vi har att möta.

Detta gäller naturligtvis också vår säkerhet. För oss är det klart att vi bygger säkerhet tillsammans med andra – inte som solitärer. Vi är inte politiskt alliansfria. Vi är solidariska, och det är också mycket tydligt.

Detta kräver mer än bara ord om solidaritet, fru talman. Det kräver också förmåga att visa solidaritet. För att ha förmåga att visa solidaritet och handla därefter måste man också ha tränat. Det gäller här hemma liksom i vårt grannskap, om vi ska kunna leverera.

Utifrån att vi vill utveckla gemensam säkerhet krävs, som sagt, en bättre förmåga än vad vi har haft så här långt att kunna möta de hot och den destabilisering som vi utsätts för.

Vi har alla vändats över våra battlegroups, som vi har ställt upp med men aldrig haft förmåga att faktiskt kunna använda. Detta är ett exempel

som visar på att vi tillför resurser som inte effektivt kan brukas. Här behöver vi visa mer förmåga.

Som tidigare har framgått ska vi dock göra detta som ett komplement till Nato – det är vår entydiga hållning. Vi ska säkra ett nära samarbete med Storbritannien om de lämnar EU. Det är viktigt att vår förmågeutveckling inom EU också syftar till att stärka och säkra den transatlantiska länken, så att vi inte på något sätt uppfattas som alternativa eller konkurrerande, vilket det finns en del på vår kontinent som vill se.

Vi lever i ett försämrat säkerhetsläge – det råder ingen tvekan om detta. Ryska aggressioner pågår alltjämt i Ukraina, och Ryssland är alltjämt verksamt i Georgien – glöm inte bort Georgien i det här sammanhanget!

Utöver dessa finns fler olösta konflikter på vår kontinent. Den olagliga annekteringen av Krim pågår fortfarande, och ingenting tyder på att man från den ryska sidan rör sig för att gå tillbaka till den gemensamma säkerhetsordning som vi varit överens om.

Här måste vi från EU visa förmåga att inte bara stå upp med sanktioner tills något händer på marken som ändrar situationen så att den återgår till gällande ordning – vi måste också visa att vi har kraft att hantera eventuella andra hot mot vår säkerhet.

Det kan gälla terror- eller cyberhot, som har berörts tidigare, eller vad som händer i breda Mellanöstern, om man ska använda det uttrycket. Syrienkonflikten är ett uppenbart område, och vi ser även hur risken för spridning till andra delar av Mellanöstern just nu är påtaglig, vilket är mycket allvarligt. Här måste vi också kunna visa möjligheter och förmåga att agera samlat.

Fru talman! Med bibehållen beslutsrätt för vårt nationella försvar behöver vi skapa en bättre förmåga. Vi ska inte bygga en EU-armé, men vi ska klara civil krishantering och vi ska säkra ett bredare totalförsvarsperspektiv också när vi pratar om EU.

Vi ska gå vidare på forskningsområdet, vilket det kommer att talas om i kommande debatter. Det handlar också om transportkapacitet och om möjligheter att inte bara tala om utan även handla för gemensam säkerhet.

Det är, än en gång, viktigt att den säkerhet som vi bygger tillsammans byggs tillsammans med Nato.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till den gemensamma motivreservationen 1 i detta utlåtande.

Anf. 86 ALLAN WIDMAN (L):

Fru talman! Det är naturligtvis den säkerhetspolitiska situationen som genererar ett nytt och tidigare kanske nästan oskådat tempo i utvecklingen av den gemensamma försvars- och säkerhetspolitiken.

Föregående talare har exemplifierat osäkerheten i den tid vi nu lever i med IS och med mer eller mindre regelbundna terrorattentat på vår egen kontinent. Det handlar om den ryska aggressionen. Kerstin Lundgren påminner om att det står ryska soldater både i Ukraina och i Georgien, och, fru talman, det gör det för övrigt också i Moldavien. Och det finns ingenting som tyder på att den politiska utvecklingen i Ryssland kommer att ta någon annan vändning.

Man ska också vara ärlig och säga att även tilltron och tilliten till den transatlantiska länken delvis har kommit i ett nytt ljus de senaste åren. Det handlar dels om en osäkerhet kring USA:s engagemang i ljuset av den nya

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Diskussionsunderlag
om det europeiska
försvarets framtid*

presidenten, och det handlar dels om, som Roger Richtoff var inne på, de amerikanska mer eller mindre ständiga uppmaningarna till Europa att ta ett större ansvar för sin egen säkerhet.

För tio år sedan var den gemensamma försvars- och säkerhetspolitiken också ett ganska hett ämne, och vi diskuterade möjligheten av ett högkvarter inom EU. Efter den debatten återinträdde Frankrike i Natos militära samarbete. Det är min bedömning att överlappningsriskerna i dag är väsentligt lägre än vad de var för tio år sedan. Vid Natos toppmöte i Warszawa 2016 kom man äntligen överens om en samordning mellan de försvars- och säkerhetsansträngningar som görs dels inom Nato, dels inom EU.

Under det ödesmättade året 2014 blev det ett nytt tryck i politiken inom Europeiska unionen. Det har tagit sig former som den europeiska försvarsfonden EDF och även det permanenta säkerhetssamarbetet PESCO.

Det som vi är kritiska mot i Alliansen är att regeringen närmast backar in i den här processen. Man har inget riktigt glödande engagemang. Man betonar mellanstatlighet och hur viktigt det är att det inte får förekomma gemensam finansiering och så vidare. Detta gör man trots att man samtidigt känner till att Sverige nog ändå kommer att ansluta till de samarbeten som erbjuds. Om bara några minuter från nu kommer vi att diskutera den europeiska försvarsfonden och Sveriges tillträde till den, och det aviseras från regeringen en proposition inom någon vecka som gäller tillträde också till det permanenta samarbetet.

Problemet, fru talman, är att om vi inte har en välkomnande, öppen och engagerad attityd kommer det, när vi väl är inne i de olika samarbetena, att påverka bilden av Sverige. Framstår vi som motsägelsefulla eller framstår vi som ett land som ser möjligheterna och vill vara med och på ett tidigt stadium påverka i rätt riktning? Därav finns det en motivreservation från Alliansen, och jag vill gärna yrka bifall till den.

Roger Richtoff hänvisar till att Nato nu gör stora ansträngningar för att öka sin militära förmåga, och det är alldeles korrekt. Men det hindrar ju inte att många av de Natoländer som också är medlemmar av Europeiska unionen fortsätter att göra nya ansträngningar på andra områden. Enligt min mening kan vi inte i det korta loppet göra för mycket på något sätt när det gäller möjligheten att förbereda oss för en större säkerhetspolitisk oro, så jag är beredd att välkomna både och.

Sedan är det väl så att Sverigedemokraterna inte önskar att Sverige ska vara medlem av vare sig Europeiska unionen eller för den delen Nato. Det beklagar jag, fru talman. Sverige har i dag många bilaterala säkerhetspolitiska samarbeten, och det kan vara nog så bra. Men för små länder är det de multilaterala samarbetena som ger oss komparativa fördelar, och där bör vi delta fullt ut.

Anf. 87 SOFIA DAMM (KD):

Fru talman! Fem dokument har presenterats som en uppföljning till EU-kommissionens vitbok om EU:s framtid – fem dokument med syftet att väcka debatt och få till stånd en diskussion om vad vi vill med Europasamarbetet och i vilken riktning EU ska gå.

Dagens debatt baseras på det fjärde dokumentet, om det europeiska försvarets framtid, ett högst angeläget ämne i den oroliga tid som vi lever i. Europa står inför stora och komplexa säkerhetsshot, instabilitet och krig

i vårt grannskap, terrorhot och cyberattacker. Det är viktigt både för vår egen och för den globala säkerheten att EU-samarbetet utvecklas på detta område. Diskussionsunderlaget innehåller en säkerhetspolitisk analys. Utifrån denna har kommissionen presenterat tre olika scenarier för ett utökat samarbete inom säkerhets- och försvarspolitik.

Det första scenariot, fru talman, tar sin utgångspunkt i att medlemsstaterna samarbetar oftare än tidigare men att samarbetet fortsätter att vara mestadels frivilligt och att EU kompletterar medlemsstaternas insatser. EU fortsätter att skicka ut militära och civila insatser, och de medlemsstater som kan och vill ska kunna gå före i större insatser. Kommissionen själv drar dock slutsatsen att en sådan utveckling skulle omöjliggöra för EU att gemensamt ta sig an de mest krävande uppdragen.

I det andra scenariot blir ett EU-samarbete på försvarsområdet en regel snarare än ett undantag. Gemensamma strukturer för planering, ledning och logistik inrättas på EU-nivå, och en gemensam militär kultur främjas. Ytterligare steg tas för en inre marknad för försvarsmateriel.

I det tredje och mest långtgående scenario som kommissionen skissat på integreras de nationella väpnade styrkorna och genomför regelbundet gemensamma övningar så att en europeisk militär kultur växer fram.

Syftet är inte att vi här och nu ska rösta på ett av dessa scenarier, utan som kommissionen själv uttrycker det ska scenarierna visa på olika ambitionsnivåer. Och låt oss vara ärliga, fru talman: Olika medlemsstater har naturligtvis också olika ambitionsnivåer när det gäller hur långt ett samarbete på det säkerhets- och försvarspolitiska området ska gå.

Britternas beslut om att lämna EU hann knappt offentliggöras innan somliga EU-politiker började ropa att det nu är dags att inrätta en EU-armé. Därför kan vi inte bara diskutera hur vi vill att försvarssamarbetet ska se ut i framtiden. Regeringen måste också vara proaktiv och tydlig med vad vi vill med detta samarbete och var gränserna går för ett sådant samarbete. Som nämnts här tidigare pågår EU-förhandlingar parallellt med de vitboksscenarier som vi nu debatterar.

Därför betonar vi kristdemokrater, tillsammans med övriga allianspartier, i en motivreservation att vi inte ska ge upp beslutsrätten över vårt nationella försvar. Vi vill inte se en gemensam EU-armé, och EU ska inte dubblera sådant som Nato redan gör.

Vi vill inte heller se ett EU som vänder sig bort från våra brittiska vänner. Brittisk delaktighet i europeisk säkerhet är central och kommer också att vara så i framtiden. Det är en insikt som nog måste nå fram till Bryssel.

Ett utvecklat samarbete på försvarsområdet bör kunna finansieras med hjälp av omtag och nya prioriteringar i EU:s budget. Det är dags att kraftsamla resurser på de områden där EU-samarbetet kan göra verklig skillnad, och det här är ett sådant område.

Från svensk sida måste vi också fokusera på hur vi själva kan bidra till ett bättre europeiskt försvarssamarbete, samtidigt som det givetvis är högst relevant att ifrågasätta hur Sveriges intressen tillvaratas i ett allt tätare samarbete. Hur påverkar det exempelvis vår försvarsindustri?

Det är viktigt att EU-samarbetet nu går framåt inom det försvars- och säkerhetspolitiska området. Analysen i kommissionens diskussionsunderlag pekar mycket riktigt på en rad gemensamma säkerhetspolitiska risker och hot som måste mötas med gemensamma krafter. Därför ser vi

också positivt på att samarbetet fördjupas när det gäller exempelvis under-
rättelsearbete, cyberattacker och att förbättra den gemensamma insatsför-
mågan.

Fru talman! Att framtidsdiskussioner pågår i samtliga medlemsstater
är positivt. Kommissionens underlag är tankeväckande, och initiativet ett
konstruktivt sätt att ta sig ur en negativ trend. EU är och ska förbli ett
centralt forum för svensk utrikes- och säkerhetspolitik.

För fem decennier sedan talade Konrad Adenauer om EU:s framtid.
Han sa: ”Den politiska unionen bör resultera i att en samordnad utrikespo-
litik utvecklas för det fria Europa, och att den amerikanska partnern inom
den euroatlantiska alliansen avlastas genom Europas ökade formering.”

Det är fortfarande ett högaktuellt budskap. Vår värld behöver ett starkt
Europa och ett starkt Nato. Men världen behöver inte ett Europa som
drömmer om en framväxt av europeiska militära kulturer, som nämns i
scenarierna, eller ett EU som i sin iver överlappar Natos viktiga verksam-
het.

Det behövs realism. Det europeiska försvarssamarbetet är inte ett själ-
vändamål. Det är för viktigt för att vara det.

Jag yrkar bifall till motivreservation nr 1 av KD, M, C och L.

Anf. 88 KENNETH G FORSLUND (S):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag. Det innebär att det
diskussionsunderlag som vi har fått från EU-kommissionen läggs till hand-
lingarna. Detta diskussionsunderlag innehåller inga konkreta förslag, inte
heller till ställningstaganden i utskottets utlåtande.

Man kan säga att det viktigaste med detta dokument och med utrikesut-
skottets utlåtande är det vi har just nu, nämligen denna debatt i kammaren.
Förhoppningsvis skapar det också debatt och diskussion i det svenska sam-
hället och kanske rent av runt om i Europa.

Hur vill vi organisera säkerhet och försvar i framtiden i våra medlems-
stater, och vilka samarbeten vill vi se mellan medlemsstaterna? Det är detta
diskussionen handlar om.

I det diskussionsunderlag som EU-kommissionen har satt ihop pekar
man, precis som vi har fått höra här flera gånger, på tre olika scenarier. Jag
tror inte att man i framtiden kommer att kunna bocka av att ett enda av
dem har blivit verklighet, möjligen delar av något eller ett par av dem.

Det viktigaste är diskussionen och debatten just nu. Det finns många
idéer och synpunkter, både i diskussionsunderlaget och i den debatt som
följer.

Det finns de som drömmer om ett EU-försvar och en EU-armé, men
jag är övertygad om att de kommer att få fortsätta att drömma. Inget av de
åtta partierna i Sveriges riksdag ställer upp på idén om ett gemensamt EU-
försvar. Det kommer inte att bli verklighet. Det skulle krävas enighet mel-
lan alla medlemsstater i EU för att det skulle bli det, och den förutsätt-
ningen finns inte. Jag ser inte heller hur den förutsättningen skulle kunna
komma att finnas i framtiden – i synnerhet inte som enigheten är bedö-
vande totalt här i Sveriges riksdag om att vi inte vill ha ett EU-försvar.

Men samarbete på olika områden kan vi ha nytta av. Därför är det vik-
tigt att fortsätta att delta i processen och att delta i diskussionen. Den kom-
mer alldeles avgjort att fortsätta. Den tar nya steg just nu och de närmaste
veckorna.

Det har i debatten framförts en del kritik mot att den svenska regeringen har varit senfärdig och inte så konkret. Men det är svårt att vara i framkant i denna diskussion eftersom det är just en diskussion och en for-
mering som sker nu. Att då ropa på att allt ska gå fortare och vara tydligare är inte helt realistiskt i detta skede.

Den svenska inställningen till ett gemensamt försvar är väl känd i Europa och EU. Det har i debatten efterlysts att vi ska vara ännu tydligare. Jag vet inte hur vi skulle kunna vara det. Det är mycket väl känt i EU:s medlemsstater och i övriga europeiska länder vad Sverige har för inställning. De som drömmer om ett gemensamt EU-försvar ser med rätta Sverige som en av sina största fiender i diskussionen.

Det finns en sak som är viktig i den fortsatta processen. Sverige är inte och ska inte vara medlem i Nato, men samtidigt är det av intresse för Sverige att EU inte gör sådant som dubblar kapaciteter med mera som Nato har. Det finns ingen anledning, ens för Sverige som inte är medlem i Nato, att man gör saker två gånger. Det är dåligt använda resurser och dåligt använd tid. Jag tror att Sverige, alldeles oavsett regering och partier, kommer att vara en viktig vakthund i EU-samarbetet för att undvika dubbling av kapaciteter och arbete.

Fru talman! Jag yrkar åter bifall till utskottets förslag.

Anf. 89 KARIN ENSTRÖM (M) replik:

Fru talman! Jag kunde inte hålla mig kvar i bänken.

Det viktigaste är diskussionerna och debatten just nu och att vi deltar i diskussionerna, sa Kenneth G Forslund i sitt anförande. Det låter väl bra. Men man kan ju delta på lite olika sätt. Man kan sitta vid sidan om och lyssna på vad de andra säger och vänta med att ta ställning tills det är helt nödvändigt och man ställs inför fullbordat faktum.

Det som oroar mig är att Sverige har varit just passivt. Jag tycker att regeringen har dragit benen efter sig, kanske för att man inte är överens internt mellan olika sakområden eller mellan olika partier, vad vet jag?

Det har tagit lång tid. Det var en lång period av värkarbete innan det till slut kom en gemensam artikel av utrikesministern och försvarsministern där plötsligt hela detta samarbete togs emot med öppna armar. Jag välkomnar det, men jag måste ändå fråga Kenneth G Forslund: Varför har det tagit så lång tid?

Anf. 90 KENNETH G FORSLUND (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Karin Enström för frågan.

Det ligger i betraktarens öga vad som är lång respektive kort tid i dessa sammanhang. Det är en pågående process. Den är i vissa stycken, kanske till och med i många stycken, otydlig. Den är sökande.

Hur ska man då gå fram i den? Jag kan förstå den oro Karin Enström känner. Är Sverige på läktarplats och en passiv åskådare? Eller är vi en aktiv spelare i diskussionen? Vi ska givetvis vara en aktiv spelare i diskussionen. Men jag förstår om man känner oro för var i arenan vi befinner oss.

Det är en pågående och sökande diskussion. Jag tror att vi alla vinner på att diskutera rätt saker i den och att vi inte, som vissa vill göra, sprider skrämselfbilder om vad detta skulle kunna bli, som det aldrig kommer att kunna bli. Låt oss diskutera de verkliga sakerna.

Det är också det vi kommer att få möjlighet att göra de närmaste veckorna och månaderna när det bland annat kommer en proposition om det permanenta samarbetet. Jag tycker att detta är bra, och jag tror att det kommer att föra processen som helhet och även den svenska positionen framåt.

Anf. 91 KARIN ENSTRÖM (M) replik:

Fru talman! Det är detta som är lite klurigt. Å ena sidan är det, precis som Kenneth G Forslund säger, en process. Å andra sidan går vissa saker fort, och då gäller det att vara beredd att hänga med i svängarna och inte sitta och vänta på konkreta förslag som förmodligen redan är förkokade någon annanstans.

Det jag efterlyser är att regeringen är mer aktiv och är på plats där det förkokas för att upptäcka sådant som är på väg i fel riktning och kunna påverka och putta på dem som vi i vanliga fall är like-minded med så att det kan gå i rätt riktning.

Vi delar bilden av att detta är bra. Det finns säkert en del fallgropar, och det finns frågor där vi har ett särskilt intresse just för att vi är en försvarsindustrination. Vi är ett litet land, och vi riskerar att hamna i skuggan av de stora länderna.

Jag efterlyser en större tydlighet och att regeringen tar för sig mer. Det kommer att rassla till och gå fort när man väl sätter ned foten, och då ska vi ha gjort allt för att se till att det går i den riktning vi vill.

Fru talman! Jag hoppas verkligen att vi inte har fiender bland EU:s medlemsländer. Vi kan tycka olika, men oavsett vilken fråga det handlar om är vi väl ändå inte fiender.

Anf. 92 KENNETH G FORSLUND (S) replik:

Fru talman! Nej, vi ska inte vara fiender med någon i EU, men naturligtvis har vi meningssmotståndare i ett antal frågor. Det här är en sådan, där det finns tydliga siduppdelningar.

Jag är alldeles övertygad om att regeringen gör om inte allt så i alla fall väldigt mycket av det som Karin Enström efterfrågar. Sedan kan säkert varje regering bli ännu mer berättande om vad den verkligen gör.

Den proposition vi nu har framför oss är en del av det. Samtidigt ska vi komma ihåg att det är en ryckig process där det stundtals går långsamt och stundtals fort, och dessutom på olika områden. Det är inte helt lättöverskådligt för någon.

Vi får alla hjälpas åt. Vi har ändå gemensamma grundläggande idéer om vad som ska vara Sveriges roll och hur det hela ska fungera i EU. Jag tror att det kan bli bra till slut när vi gör det. Jag har aldrig någonting emot att berätta mer och förklara mer om den socialdemokratiskt ledda regeringens politik.

Anf. 93 PERNILLA STÅLHAMMAR (MP):

Fru talman! Sedan andra världskrigets slut har Europa upplevt en sällan skådad period av ökat välstånd och varaktig fred. De fasor som under en lång tid härjade på kontinenten, inte minst de två blodiga världskrigen, har mer eller mindre kommit att framstå som något som tillhör det förflutna.

När Europas länder knöt starkare politiska band sinsemellan och fördjupade det ekonomiska och kulturella utbytet blev de gemensamma intressena och värdena allt tydligare och viktigare. Motsättningarna minskade.

Men vi har också på senare tid sett en ökad nationalism i länder som Storbritannien, som har valt att bryta sig ur EU-samarbetet. Detta är såklart, skulle jag säga, en mycket oroande utveckling, för det är genom samarbete som vi behåller och når freden. Det var precis så som EU skapades en gång i tiden, för att vara ett fredsprojekt. Med den som man samarbetar med krigar man inte. Frågan är alltså inte så mycket om man ska samarbeta, utan frågan är hur mycket man ska samarbeta, hur djupt man ska gå och om vad man ska samarbeta.

Det är ganska oroväckande att höra federalisterna säga att de vill ha en försvarsunion. Vi vill inte ha någon EU-armé. Det är så långt ifrån den gröna och miljöpartistiska tanken man någonsin skulle kunna komma, och det är glädjande att vi är överens om det mellan samtliga partier här i Sveriges riksdag.

Däremot har Miljöpartiet alltid drivit på för att vi ska ha en civil beredskap och ett civilt samarbete, att vi ska se till det breda säkerhetsbegreppet när vi talar om säkerhet. Där är regeringen allt annat än passiv. Snarare har regeringen varit väldigt proaktiv och arbetat för att Sverige ska vara en drivande part när det gäller fredsbyggande insatser via EU. Det handlar om att man ska arbeta med att bygga upp förvaltningen och säkerhetsreformer inom EU och i området utanför.

Vi har också varit väldigt aktiva när det gäller att se till att kvinnor får mer plats i säkerhetsarbetet. Vi har varit aktiva i att arbeta med klimathotet, vilket också är ett oerhört viktigt säkerhetsarbete.

Fru talman! För mig är två frågor centrala när vi diskuterar EU:s framtida försvarspolitik: Vilka är de största säkerhetsutmaningar vi står inför, och har vi redskap och kapacitet att möta dem?

När det gäller de hot och utmaningar vi möter i dag finns det en bred samsyn här i kammaren. Vi har ett försämrat säkerhetsläge när det gäller EU:s östra och södra gränser. Vi ser ett Ryssland som illegalt har annekterat Krim och utför löpande attacker mot östra Ukraina och var nära att lyckas med en statskupp i Montenegro. Man bedriver påverkansoperationer och cyberangrepp mot Sverige, mot EU:s andra medlemsländer och inte minst mot USA i samband med valet. Vi har terrorisshotet, ökade migrationsflöden och en global flyktingsituation som inte har varit så allvarlig sedan andra världskriget.

Till detta kommer, som jag har sagt många gånger tidigare, klimatförändringarna, vars konsekvenser vi redan börjar bevittna. De kan leda till stora spänningar och ökade säkerhetsrisker. Vi måste agera än mer kraftfullt.

Fru talman! Har då EU rätt redskap och tillräcklig kapacitet för att möta dessa utmaningar? Vi har en god och växande kunskap om hotbilden, och vi är i Sveriges riksdag ganska eniga om hur den hotbilden ser ut, och det är bra. Men på flera områden måste förmågan ändå förstärkas. Vi behöver utveckla det säkerhetspolitiska samarbetet för att garantera alla medlemmars säkerhet, och då tänker jag främst på det civila området. I det arbetet är det verkligen viktigt att vi har ett brett angreppssätt när det gäller den komplexa hotbild som vi står inför.

Prot. 2017/18:27
8 november

-----
*Diskussionsunderlag
om det europeiska
försvarets framtid*

Samtidigt måste vi vara tydliga med att säkerhetspolitiken ytterst är medlemsstaternas eget kompetensområde – gärna mer av samarbete mellan medlemsländerna, men vi ska absolut inte bygga någon superarmé!

När många av de stora säkerhetshoten inte har militär grund säger det sig självt att det inte går att förlita sig enbart på traditionella resurser som förknippas med militära strategier. Det vi i stället behöver är att stärka vårt fokus på krisberedskap, konfliktförebyggande medling och fredsinsatser. Här har Sveriges regering tagit stora och viktiga kliv.

Miljöpartiet vill att Sverige ska utveckla denna inriktning, som har varit en utvecklande kraft i EU:s krishantering och kapacitetsbyggande för stabilisering, demokratisering och främjande av mänskliga rättigheter i unionens grannskap. På det civila området är Sverige ett av de medlemsländer som bidrar med störst personalresurser, och det ska vi fortsätta göra. Vi vet att arbetet med stabilisering och demokratisering i våra omgivande regioner bidrar positivt till både Sveriges och EU:s inre säkerhet.

Lissabonfördraget slår fast att EU ska utvecklas som en kraftfull fredsfrämjande aktör. Miljöpartiet har länge förespråkat att en fredskår ska skapas, som en möjlighet att stärka EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Det handlar om ett praktiskt instrument som kan sättas in i konflikter för att förhindra våld som håller på att eskalera och i stället bidra till en fredlig lösning innan konflikt uppstår. Den idén måste vi fortsätta att starkt driva på för.

Utöver detta vill jag lyfta fram behovet av ett starkt cyberförsvar för EU:s framtid. Det är inte bara säkerhetspolitiskt viktigt i mer traditionell mening utan också avgörande för demokratins framtid.

Fru talman! Varken Sveriges eller EU:s säkerhet kan betraktas som en ö i sig. I en sammanflätad värld är sambandet mellan den yttre och den inre säkerheten allt starkare. Därför är det nödvändigt med fortsatta satsningar på det humanitära biståndet, det långsiktiga utvecklingssamarbetet och konfliktlösning och säkerhetsfrämjande arbete. Det är genom förebyggande insatser, som fattigdomsbekämpning, social inkludering och klimatomställning, som vi på allvar kan motverka den sociala instabiliteten, flyktingkriserna och den våldsbejakande extremismen.

Här är det också oerhört viktigt att vi, medlemsländerna emellan, kan komma överens om att ta in ytterligare flyktingar i våra länder och att det ska finnas ett sätt att via ekonomiska sanktioner på något sätt straffa de länder som inte gör så.

Miljöpartiet är ett parti med rötterna i freds rörelsen och blicken pragmatiskt riktad mot det reella säkerhetshot vi möter i dag. Realism måste paras med ett tydligt fokus på fredsfrämjande och krishantering i bred mening. Endast med ett sådant angreppsätt kan vi utveckla EU som det fredsprojekt det i grunden är och värna vår gemensamma säkerhet på allvar.

Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets förslag, som är ett inlägg i en debatt. Detta är en oerhört viktig debatt, som vi behöver fortsätta föra i Sverige och i Sveriges riksdag.

Anf. 94 LOTTA JOHANSSON FORNARVE (V):

Fru talman! Den säkerhetspolitiska situationen i Europa har förändrats och försämrats. Vi ser växande motsättningar, militär upprustning och ökad konfrontation på vår kontinent och i vårt närområde. Rysslands destabiliseringspolitik, kriget i Syrien och turkiska kränkningar av mänskliga

rättigheter skapar en politisk osäkerhet, samtidigt som terrordåd och starka rasistiska och fascistiska strömningar ökar otryggheten i Europa. Också klimatförändringar, cyberattacker, pandemier och naturkatastrofer måste inkluderas i det säkerhetspolitiska perspektivet.

Flera av dessa stora utmaningar löser vi inte med militära medel, utan här krävs andra åtgärder som bygger på samverkan och dialog i stället för konfrontation. Det är därför viktigt att ha ett brett perspektiv på säkerhetsfrågorna och inte enbart fokusera på militära lösningar.

Sverige skulle exempelvis kunna utvecklas i samarbete med länderna runt Östersjön. Östersjön är en viktig gemensam angelägenhet när det gäller såväl miljö och klimat som näringspolitik och säkerhetspolitik. Bistånd, kultur- och erfarenhetsutbyte samt forskning är andra områden som skulle kunna stärka samarbete och minska spänningen i vårt närområde.

Vi ser hur respekten för folkrätten undergrävs i Europa genom Rysslands agerande. Rysslands annektering av Krim och agerande i östra Ukraina strider tydligt mot folkrätten. För detta finns inga ursäkter eller förmildrande omständigheter. Samtidigt som vi kraftfullt fördömer den ryska annekteringen av Krim måste vi också konstatera att Rysslands imperialistiska politik i första hand utgör ett hot mot den egna befolkningen och mot befolkningen i grannländer som Ukraina, Georgien och Moldavien och inte främst mot Sverige. Det är de seriösa försvarsexperterna ganska överens om.

Vi måste också se att Nato i allt högre grad har bidragit till den ökade spänningen i Europa genom sin militära upprustning i Europa och utvidgningen österut. Europa har hamnat i en farlig upprustningsspiral.

I detta känsliga läge bör Sverige göra sitt yttersta för att minska spänningen i vårt närområde genom att stärka vårt oberoende och vår alliansfrihet och på det sättet bidra till att minska risken för konflikter och militär upptrappning. Ett svenskt Natomedlemskap skulle vara ett stort säkerhetspolitiskt misstag.

För Vänsterpartiet är den militära alliansfriheten central. Det är genom en självständig utrikespolitik och en internationell trovärdighet som vi har möjlighet att bygga säkerhet tillsammans med andra. Den svenska alliansfriheten har tjänat oss väl och inneburit att generation efter generation har kunnat växa upp utan att behöva uppleva krigets fasor.

Sverige har tidigare intagit en kritisk inställning till militariseringen av EU. Vänsterpartiet ser därför med oro på hur regeringen tycks ändra position i denna fråga. Sverige har sakta men säkert alltmer frångått en traditionell och framgångsrik säkerhetspolitik som har byggt på militär alliansfrihet, nedrustning, fredliga lösningar på konflikter, stöd till FN och solidaritet med fattiga människor i fattiga länder.

Sedan vi blev medlemmar i Europeiska unionen har den svenska militära alliansfriheten urholkats alltmer. I dag är vi med och bidrar till militariseringen av EU, och vårt samarbete med Nato stärks bland annat genom världlandsavtalet. Vi ser med oro på denna utveckling.

Vi ser i dag hur starka krafter inom EU arbetar för att militarisera unionen. De utgörs främst av federalisterna i unionen som vill bygga ett militariserat Europas förenta stater. En annan avgörande kraft bakom EU:s militarisering är det militärindustriella komplexet och de europeiska storföretag som producerar alla typer av vapen och militärutrustning.

Vänsterpartiet är mycket kritiskt till en utveckling som innebär en ökad militarisering av EU och ett närmande till Nato. En sådan utveckling vore olycklig, inte minst ur ett säkerhetspolitiskt perspektiv. I stället bör EU prioritera en roll som förtroendeskapare och fredsbyggare i Europa. Den säkerhetspolitiska diskussionen bör även breddas betydligt, där mänskliga rättigheter, cyberattacker och klimathot får betydligt större utrymme.

Vänsterpartiet menar att en oberoende och militärt alliansfri utrikespolitik är avgörande för Sveriges handlingsfrihet även i framtiden. Vi vill att Sverige främst ska inrikta sin internationella säkerhetspolitik på fredliga lösningar och på att förebygga kriser snarare än att förespråka militära lösningar. Vi vill se ett brett engagemang för demokrati, för mänskliga rättigheter, för folkrätt, för kvinnors frigörelse, för global social rättvisa och nedrustning samt för ett förbud mot massförstörelsevapen.

En trovärdig svensk militär alliansfrihet innebär också ett behov av ett svenskt försvar med stark folklig förankring som har kapacitet att såväl upprätthålla kontroll över svenskt territorium som att möta de olika säkerhetsshot vi står inför och kunna bidra i internationella insatser för att värna fred och säkerhet.

(Applåder)

Anf. 95 KERSTIN LUNDGREN (C) replik:

Fru talman! Det var lite spännande att följa med på den resa som Lotta Johnsson Fornarve gjorde. Hon var både ensam i sin värld och ville samarbeta med andra länder runt Östersjön. Men hon ville inte samarbeta i EU för att bygga säkerhet, och hon ville absolut inte ha någonting med Nato att göra. Sedan skulle Sverige ensamt kunna klara att stå emot Ryssland. Jag förmodar att det ändå är där som man ser hotet, för jag hörde också att Lotta Johnsson Fornarve uttalade sig mot den ryska aggressionen.

Det är en spännande hållning som borde väcka en och annan som eventuellt sover och tror att vi har förmåga att alliansfritt stå emot ett ryskt angrepp till exempel med kärnvapen från Kaliningrad. Det är, fru talman, en osäker framtid som Lotta Johnsson Fornarve och Vänsterpartiet försöker erbjuda genom sitt agerande. Det handlar inte om samarbete och säkerhet tillsammans med andra, och det handlar inte om förmåga att kunna möta ryska angrepp annat än möjligen då med demonstrationsplakat så länge det är tillåtet. Det är väl i så fall så som den fredliga vägen skulle vara.

Fru talman! Vi får med Vänsterns argumentation inte ihop en säkerhetspolitik som skulle klara att möta de hot som vi i Sverige, våra baltiska grannar eller EU-grannar riskerar att stå inför. Jag fasar för en vänsterpartist med regeringsmakt och säkerhetspolitiskt inflytande.

Anf. 96 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V) replik:

Fru talman! Jag tackar Kerstin Lundgren för frågan. Om du hade lyssnat på mitt anförande, Kerstin Lundgren, hade du hört att vi värnar samarbete på en mängd olika områden och att det är viktigt att bredda detta säkerhetstänk till att omfatta inte bara militära lösningar utan också samarbete om en mängd andra viktiga utmaningar som vi står inför, till exempel klimathotet, mänskliga rättigheter och andra viktiga frågor som vi har gemensamt.

Vad vi vänder oss emot är den ökade militära utvecklingen. Vi tror inte att man bygger fred och säkerhet främst med militära medel. När vi nu ser en upprustningsspiral i Europa, både från ryskt håll och från Nato genom att man har utvidgat och ökat sina militära resurser i Europa, tror vi inte att det bästa sättet att möta den är genom mer vapen och mer militära satsningar utan genom att Sverige fortsätter att vara oberoende och slåss för sin alliansfrihet och på det sättet kan bidra till att minska spänningarna i vårt närområde. Om Sverige skulle gå med i Nato skulle vi i stället ytterligare spä på den polarisering som vi ser.

Anf. 97 KERSTIN LUNDGREN (C) replik:

Fru talman! Visst har vi andra hot än militära att möta, gemensamt i EU och gemensamt globalt. Men vi har ändå upplevt militära aggressioner och militära övergrepp av vår stora granne, Ryssland, på vår kontinent. De gick in i Ukraina och finns nu i Ukraina och i Georgien.

Det är ett verkligt hot som människor upplever. Det handlar om länder som kanske hade hoppats på hjälp från andra. Precis som Lotta Johnsson Fornarve hade de kanske hoppats att de hade militär förmåga att stå emot Ryssland när de gick in. Men det visade sig att det inte var möjligt. Det vore spännande att höra hur stor den svenska militära upprustningen skulle behöva vara enligt Vänsterpartiet för att vi ska kunna möta och stå emot ett angrepp från Ryssland.

Fru talman! När det gäller diskussionen om Natos utvidgning har jag uppfattat det som att det var de baltiska kollegorna som ringde och bad andra komma och stötta när rädslan för att de ryska tanksen återigen skulle finnas på deras gator blev tydlig. Det är det ryska hotet som triggar andra att söka skydd. Och skyddet söker man gemensamt i Nato. Det är länder som ber om medlemskap. Det är inte någon annan som går in och tar över eller utvidgar.

Länder i öst hotas av Ryssland, och Rysslands hot leder till att fler söker medlemskap i Nato. Det borde Sverige också göra.
(Applåder)

Anf. 98 LOTTA JOHNSON FORNARVE (V) replik:

Fru talman! Det gäller att ha en korrekt bild av säkerhetsläget i Europa och att inte överdriva det ryska hotet. Vi tar det ryska hotet på allvar. Vi ser aggressionen i Ukraina och annekteringen av Krim som allvarliga brott mot folkrätten. Vi ser hur Ryssland agerar i länderna i närheten. Men det ryska hotet är framför allt ett hot mot den inhemska befolkningen och mot länderna som finns i närheten – Moldavien, Georgien och Ukraina, som vi har nämnt tidigare. Det ryska hotet riktas inte mot framför allt Sverige. Det är försvarsexperten ganska överens om. I utredningen som kom 2016 säger man tydligt att man bedömer att ett isolerat ryskt angrepp mot Sverige är helt uteslutet. Det gäller att ha en lite balanserad syn på säkerhetsläget.

Och nog måste väl Natos upprustning i Europa ses som ett bidrag till att upprustningen har ökat. Det erkänner olika experter. Till exempel säger Hans Blix, tidigare utrikesminister i en borgerlig regering, att han inte vill se ett svenskt medlemskap i Nato eftersom det skulle bidra till att öka polariseringen. Det finns alltså röster även på den kanten som ser det hotet.

Vi menar fortfarande att det bästa Sverige kan göra är att försvara den svenska alliansfriheten, vara en röst för fred och nedrustning och inte bidra till att öka polariseringen i Europa.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 13 Start för Europeiska försvarsfonden

Försvarsutskottets utlåtande 2017/18:FöU10
Start för Europeiska försvarsfonden (KOM(2017) 295)
föredrogs.

Anf. 99 ROGER RICHTOFF (SD):

Fru talman! Jag vill yrka bifall till vår reservation.

Det finns mycket bra i valda delar av utskottets ställningstagande. Men även här tycker vi att det finns en oro för vart det här kommer att ta vägen. Det är det som jag kommer att belysa lite grann.

I utlåtandet *Start för Europeiska försvarsfonden* skriver utskottet att ”medlemsstaternas kompetens på området bör” – nu är man där igen, fru talman – ”värnas och att det bör finnas handlingsfrihet”. Men det finns inga skallkrav. Det är just den mjuka delen i försvarsutskottets utlåtande som är för svag.

Kommissionen, som inte är folkvald, har lagt grunden för en starkare europeisk försvarspolitik, vilket vi har talat om alldeles nyss. Men som en del av det övergripande försvarspaketet följer EU:s globala strategi på säkerhets- och försvarsområdet. Det tog kommissionen upp i den europeiska försvarshandlingsplanen. Den innehåller åtgärder för att åstadkomma mer europeisk försvarssamverkan. Man lägger fram ett förslag som mynnar ut i en europeisk försvarsfond, som det heter. Tanken är att den ska hjälpa medlemsstaterna att göra samverkan till en regel. Man tycker att det är brist på samverkan.

Utskottet skriver att ”kommissionen anger att Europeiska försvarsfonden måste bli en central drivkraft för det kommande europeiska försvaret”. Det är de skrivningarna som vi inte tycker är bra. Man borde ändra detta, sätta ned foten och säga nej till detta.

I utlåtandet står det också att kommissionen menar att ”över 80 procent av försvarsupphandlingen och över 90 procent av forskningen och teknologin sköts på nationell nivå, vilket innebär att medlemsstaterna inte samverkar tillräckligt”. Man lägger sig alltså i på vilket sätt medlemsstaterna bedriver sin forskning och sin militära utveckling och skriver dem på näsan genom att säga att det visar att de inte samverkar tillräckligt. Vi tycker att de skrivningarna är fel.

Vi har en motivering i vår reservation: ”Ekonomiskt och funktionellt är det bättre att satsa helt på befintliga strukturer än att investera i två olika parallella samarbeten.” Men det finns naturligtvis många områden där vi tycker att det är bra att samarbeta.

Fru talman! EU-alternativet lyfts delvis fram som mellanstatligt. Det är närmast en illusion. Man flyttar sig ständigt närmare en överstatlighet. Det tycker vi inte om. Men vi tycker om samarbete inom många områden.

Och regeringen gör rätt i att satsa mycket på bilaterala samarbetsavtal, inom försvaret och andra områden. Det är bra. Forskning är ett område där det är mycket bra att samarbeta.

Om vi tittar på svensk försvarsindustri kan vi se att EU vill att länderna ska gå ihop för att gynna en gemensam försvarsindustri på sikt. Varför det? Det bästa är att varje land själv utvecklar. Vi har en fantastisk försvarsindustri i Sverige. Vi har spetskompetens i världen. Vi har radarsystem och andra system. Och vi har Gripenplan, som vi har gjort själva.

För ett antal år sedan sa EU att Sverige är för litet för att kunna utveckla ett eget stridsflygplan. Sådana uttalanden är ganska bra att läsa nu. Skriver man så i dag? Nej, det gör man inte. Sverige har nämligen ett av världens bästa stridsflygplan med jaktroboten Meteor, som är utvecklad i Sverige för Gripen. Det har inte kostat skattebetalarna en svensk krona egentligen, om vi ser på alla funktioner och industrier som har vuxit upp runt denna teknikutveckling.

Tänk om EU skulle stå som säljare i till exempel Gripenaffären med Indien; skulle de då vara någon sorts koncernledare för den svenska försvarsindustrin och andra? Vilka storordrar tror vi att de stora aktörerna i Europa skulle kamma hem? När det gäller Sveriges konkurrenskraft tror vi att det ligger en stor fara i att gå i den riktningen.

Om svensk försvarsindustri inte klarar sig, då ska den gå i konkurs. Man ska konkurrera. Det är alldeles utmärkt att konkurrera på det vis som vi har gjort och kommer att göra. Den framgångsrika industrin ska stöttas, den ska inte ledas.

Gripen kostade exempelvis bara 7 ½ procent att utveckla jämfört med Eurofightern respektive Joint Strike Fighter, F-35:an. Ändå beskrivs Eurofightern i EU-sammanhang som en framgång. USA har en stridvagnsmodell. Europa har 17 olika stridvagnsmodeller, men de är inte dyrare.

Europeiska försvarsfonden har en ambitionsnivå, och flera industri-konsortier ska bildas runt projekt som stridsflyg eller stridsvagnar. Varje projekt ska ha en ledande nation. Vad det innebär för dem som inte är en ledande nation? Det är oklart.

Därför tycker vi att vår motivreservation sätter ned foten tydligare. Men man ska inte tolka det som att vi är emot allt samarbete på olika områden såsom forskning och annat. Vi är för det samarbetet på en mellanstatlig nivå.

Anf. 100 HÅKAN SVENNELING (V):

Fru talman! Vänsterpartiet motsätter sig den militarisering som just nu pågår i EU. Den är driven av federalister och vapenindustri som vill se ett Europas förenta stater. Vänsterpartiet varnade för denna utveckling redan vid folkomröstningen om EU-medlemskapet 1994. Det var något som svenska folket aldrig fick ta ställning till, om man ville vara med om en ökad militarisering av EU eller inte.

Genom att Sverige till skillnad från Danmark helt saknar undantag tvingas vi in på en EU-väg som vi inte vill gå. Med EU:s gemensamma försvars- och säkerhetspolitik tvingas vi gå med.

I stället för att ständigt bidra till ökad spänning skulle Europa och EU kunna fylla en viktig funktion och roll för avspänning. Vi skulle kunna arbeta för kärnvapenedrustning, skriva under FN:s avtal om kärnvapen och utropa Norden, Europa och Arktis till kärnvapenfria zoner. Vi skulle

kunna vara en lugnande brygga mellan de två maktgalna presidenterna Trump och Putin.

På Nordiska rådets session i förra veckan antogs en rekommendation om att utveckla arbetet med Norden som fredsmäklare i världen. Det är i grunden en god tanke. Men om man samtidigt undergräver alliansfriheten, som i praktiken redan har upphört, och har en stor vapenexport, då kommer den målsättningen att bli svår att uppnå.

Vänsterpartiet motsätter sig de ständigt återkommande initiativen att militarisera EU-samarbetet. Sveriges säkerhet gagnas inte av ytterligare bidrag för att höja rustnings-, övnings- och spänningsnivån. Därför motsätter sig Vänsterpartiet EU:s gemensamma säkerhets- och försvarspolitik inklusive ett ökat samarbete på försvarsmaterielområdet. Europas säkerhetspolitiska utmaningar bör i stället mötas av en politik för att via förhandlingar och diplomati minska spänningsnivån.

Fru talman! Jag ska göra Hans Wallmark besviken. Det är inte jag som är Vänsterpartiets nya försvarspolitiska talesperson, Hans. Jag är bara ersättare som hoppar in i dag. I stället kommer Lotta Johnsson Fornarve att ta dessa debatter i framtiden.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 101 ALLAN WIDMAN (L):

Fru talman! Utskottet har prövat kommissionens meddelande om start för Europeiska försvarsfonden. Det här ärendet berördes också i den föregående debatten som handlade om Europas framtida försvarspolitik.

Låt mig inleda med att säga att meddelandet och Europeiska försvarsfonden i sig för svenskt vidkommande sannolikt innebär rätt stora, givna fördelar och möjligheter. Försvarsfonden är uppdelad i två olika delar. Den ena handlar om att stödja forskning på försvars- och säkerhetsområdet, och den andra delen handlar om att förbättra kapaciteten.

Det är inte små pengar som är involverade i sammanhanget. När det gäller forskningen aviserar EU ett anslag motsvarande ungefär 5 miljarder varje år. När det gäller kapacitetsdelen är det ca 50 miljarder om året som kan komma olika sökande till del.

Fru talman! Tittar man på försvarsmaterielproduktionskapaciteten i Europa är Sverige ett land som präglas av en mycket hög produktion i förhållande till vår storlek. Därmed finns det väl alla förutsättningar för att svenska företag och svensk industri ska kunna nå framgångar i de olika delarna.

Nu anför Sverigedemokraterna och Roger Richtoff ett antal olika argument för att vi skulle säga nej till dessa möjligheter och ställa oss vid sidan om. Han nämnde bland annat den nya radarjaktroboten Beyond Visual Range Meteor. Då kan det vara bra att veta att Meteor är en produkt av ett europeiskt försvarssamarbete där fem nationer tillsammans utvecklade detta vapen som i dag finns på den svenska Gripenflottan.

Sverigedemokraterna tar också upp förhållandet att Tyskland producerar billigare och kanske bättre stridsvagnar än vad amerikanerna gör – detta trots att det förekommer 17 olika tunga stridsvagnar som är utvecklade och producerade i Europa.

Det som i dag kännetecknar anskaffning av ny utvecklad försvarsmateriel är att serierna är väldigt korta. Men den avancerade teknologin gör att utvecklingskostnaderna är väldigt höga. Det är väl uppenbart för vem

som helst att om vi har möjlighet att minska utvecklingskostnaderna och förlänga serierna kommer detta att leda till att vi för mindre pengar kan anskaffa mer försvarskapacitet än vad vi har möjlighet till i dag när var och en arbetar på sitt håll.

Det är Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna som förenar sig i sitt motstånd mot Europeiska försvarsfonden. Det bekräftar en gammal fransk politisk sanning: Les extrêmes se touchent, det vill säga att de politiska ytterligheterna nuddar vid varandra.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets förslag i utlåtandet.

Anf. 102 ALEXANDRA VÖLKER (S):

Fru talman! Under de senaste åren har vi fått vänja oss vid ett oroligare läge både i världen som helhet och i vår närmiljö. Det är dessutom ett nytt och mycket komplext säkerhetsläge där påverkansoperationer, cyberangrepp och klimatutmaningar är några av de nyare mer komplexa utmaningar som vi står inför.

Vi i Sverige har under de senaste åren därför gjort stora satsningar för att rusta upp det nationella försvaret. Samtidigt ser vi att säkerhetsfrågorna diskuteras alltmer runt om i Europa.

Samarbete är en av de absolut viktigaste ingredienserna när det kommer till att skapa säkerhet. Det är också själva idén som är den grund som EU står på, att genom ömsesidigt beroende och solidaritet mellan medlemsstaterna skapa säkerhet i Europa. Det måste vi ständigt värna och utveckla.

Från svensk sida vet vi att samarbete är en viktig nyckel för att skapa säkerhet. Samarbete och att finna gemensamma lösningar är viktigt såväl inom utrikespolitiken som inom försvarspolitikerna.

Under de senaste åren har Sverige stärkt sitt samarbete med i stort sett alla grannländer genom olika former av samarbetsavtal. Bara häromveckan var det svenska försvarsutskottet i Helsingfors för det årliga mötet med finska försvarsutskottet. Numera är vi tydliga med att vi samarbetar med Finland, även bortom fredstida förhållanden. Vi samarbetar därför att det gynnar båda parter, var och en för sig och gemensamt.

Genom att dela med sig av kunskaper, erfarenheter och förmågor blir vi gemensamt starkare, för det är svårt att ensam vara bäst på allt. EU:s globala strategi bygger just på insikten om att inget av de europeiska länderna i dag på egen hand klarar och kan förebygga eller möta hoten mot vår gemensamma säkerhet, som exempelvis hotet från terrorism. Det krävs att medlemsstaterna samarbetar sinsemellan.

Fru talman! Med dagens tekniska utveckling är det dessutom särskilt svårt och kostsamt att själv ständigt vara i framkant. Vi har mycket att vinna på att samarbeta med varandra. Den europeiska försvarsfonden är tänkt att främja samarbete och att skapa incitament för EU:s medlemsstater att samarbeta om forskning och framtagande av nya materielprojekt. Vinsterna med att samarbeta om försvarsmaterielprojekt är flera. Lägre kostnader, motverkan av onödig överlappning och bättre insatsförmågor är några.

Försvarsfonden är indelad i två delar: en forskningsdel och en kapacitetsdel. Forskningsdelen syftar till att genom ekonomiska bidrag öka samarbetet om forskning på försvarsområdet. Kapacitetsdelen kommer att stödja gemensam utveckling och gemensamma förvärv av viktig försvars-

kapacitet. Den ska stämma överens med de prioriteringar som medlemsstaterna inom EU har enats om. Det är endast samarbetsprojekten som kan få stöd.

Fru talman! Att länderna inom EU samarbetar om försvars- och säkerhetsfrågor tycker vi socialdemokrater är väldigt positivt. EU är en av våra absolut viktigaste plattformar för att skapa säkerhet. Då är det viktigt att det gynnar alla länder och att det sker på en mellanstatlig nivå. När EU nu tillsätter resurser för att främja samarbete om försvarsmateriel måste det gynna alla stater och industrier, oavsett storlek.

För oss socialdemokrater är det även viktigt att ett sådant samarbete inte motverkar samarbeten med länder som står utanför EU. Sveriges närmaste granne Norge är exempel på ett land utanför EU som är en viktig samarbetspartner för säkerhet i både Sverige och EU.

Med detta sagt ser vi positivt på den ökade försvars- och säkerhetspolitiska diskussion som förs inom EU. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Anf. 103 HANS WALLMARK (M):

Fru talman! Den 11/11 kl. 11 på förmiddagen 1918 tystnade vapnen på västfronten och stilleståndet trädde till. Av den anledningen firas i den brittisktalande världen dessa dagar Remembrance Day till minne av alla som i kriget offrat sina liv för fredens skull. Det gäller inte bara under första utan också andra världskriget och även andra krig. Med hjälp av vallmon – symbolen för det utgjutna blodet i Flandern – ihågkoms och visas respekt.

Vi borde alla komma ihåg hur vår kontinent, vårt Europa, under hundratals år har slitits sönder av krig och konflikter och hur jorden har färgats röd. Just därför ska vi också påminna oss om vilket genuint fredsprojekt det europeiska samarbetet är.

Fru talman! I den osäkra och oförutsägbara värld vi lever måste Sverige och EU vidta nödvändiga åtgärder för att på bästa sätt stärka säkerheten i stort. Detta innebär bland annat ett fördjupat försvarssamarbete. Vi moderater ser därför mycket positivt på att utskottet har gått på Alliansens linje vad gäller inställningen till att EU utvecklas inom försvars- och säkerhetsområdet i enlighet med utlåtandet om den europeiska försvarsfonden.

Det finns goda argument för att driva på samarbetet, där det tyngsta är att fortsatt säkra freden. Det gäller till exempel möjligheterna att gemensamt utveckla bättre förmågor till en billigare kostnad. Det faktum att EU:s sammanlagda försvarsbudget är mångdubbelt större än Rysslands avspeglas inte i den reella förmågan.

För oss moderater är det viktigt att vara tydliga med vad vi anser att ett fördjupat europeiskt försvarssamarbete innebär. Det finns mycket vi kan tänka oss att se på plats. Vi vill dock inte se en gemensam EU-armé, och vi vill inte att beslutsrätten över vårt nationella försvar flyttas. Vi vill i stället att samarbetet bland annat ska fördjupas på områden som cyber, underrättelsearbete och förbättrad insatsförmåga. Detta är områden där det utökade samarbetet skulle göra verklig nytta.

Fru talman! Sverige kan och ska vara drivande i att utveckla samarbetet på de områden där det finns uppenbara samarbets- och effektiviseringsvinster och där vi genom samarbete kan höja såväl våra enskilda förmågor som den EU-gemensamma förmågan.

Vad gäller den europeiska försvarsfonden är det positivt att det nu finns ett förslag till hur samarbetet om försvarsforskning och förmågeutveckling kan utvecklas. Det behövs mer resurser till forskningen, och det finns en potential och effektivitetsvinster i en större samordning av förmågeutvecklingen.

En del i arbetet bör vara att säkerställa mångfalden så att även små och medelstora länder, till exempel Sverige, och företag kan få möjlighet att delta i olika projekt på samma villkor som större länder och större företag. Sverige som har en högteknologisk försvarsindustri i framkant borde vara en uppskattad deltagare i innovationsprogrammen. Det är också viktigt att man ser till företagen i medlemsstaterna som sådana och inte var eventuella ägare finns. Utan den nationella identiteten på företag skulle exempelvis Bofors i Karlskoga och Hägglunds i Örnsköldsvik inte komma i fråga på grund av BAE:s ägande. Så kan vi inte ha det.

Det gäller att se till att detta inte blir förtäckt, förmultnad industripolitik. Låt oss i stället utveckla våra förmågor och produkter där det finns ett verkligt intresse och genuin vilja. När det gäller finansieringen vill Moderaterna inte att långtidsbudgeten ska utökas för att säkerställa tillräckligt med resurser i EU:s försvarssamarbete. I stället bör medel omfördelas på ett klokt sätt.

Fru talman! Till sist vill jag betona att regeringen i framtiden bör vara mer proaktiv i arbetet med det europeiska försvaret än vad som hittills varit fallet. Den svenska regeringen har varit sen in i processen i ett läge när arbetet med det europeiska försvaret har tagit fart på allvar. Det gäller såväl samarbetet inom det permanent strukturerade samarbetet, PESCO, som samarbetet om forskning och förmågor. Det räcker faktiskt inte att komma med faktapromemorior och därmed tillhörande oklara ståndpunkter till försvarsutskottet. Denna regering är i likhet med alla andra regeringar satt att styra och leda – gör det då!

Vi i Alliansen vill se möjligheterna och definiera hur Sverige kan bidra till ett bättre europeiskt försvarssamarbete. Det handlar om hur Sveriges intressen kan tillvaratas i ett tätare samarbete. Det finns i dag en vilja hos de flesta länder att fördjupa och förstärka samarbetet, och många av strukturerna finns nu på plats. Nu är det upp till de enskilda medlemsländerna att utnyttja den möjligheten.

Då måste Sverige, och ytterst den svenska regeringen, kunna identifiera relevanta prioriteringar för att kunna vara med och påverka. Det är viktigt att samarbetet inte utformas så att det missgynnar unionens små och medelstora länder eller så att den svenska försvarsindustrin missgynnas. Sverige måste därför vara aktivt i ett tidigt skede och kunna bidra med ett reellt mervärde för att i sin tur påverka utvecklingen i en önskvärd riktning.

Fru talman! Bakom alla teknikaliteter och fondstrukturer gäller det ändå att se det centrala. Med europeiskt samarbete inom alla områden försöker vi tillsammans inom EU att säkra freden och därmed se till att Flanderns fält inte åter färgas röda.

(Applåder)

Anf. 104 ANDERS SCHRÖDER (MP):

Fru talman! Jag vill börja med att tacka Hans Wallmark för den lilla historielectionen. Jag instämmer i Alexandra Völkers anförande, och jag

vill anknyta till det som Allan Widman var inne på om småserier och vad det får för effekter på kostnader för materielproduktion.

Det är svårt att förneka att Europa i dag har en överproduktion av vapensystem. Detta är kopplat till att det finns så många olika länder som vill ta fram sin egen materiel i stället för att samarbeta. Effekten av detta blir inte bara att det blir dyrt för olika stater och deras försvarsmakter. Det här ser vi också i Sverige. Vi vet att Sverige har varit ett av de länder i Europa som har lagt störst andel av bnp på materiel. Det leder dessutom till att vi får ett säkerhetspolitiskt problem. Om man överproducerar måste man naturligtvis exportera. Det skapar ett militärindustriellt komplex som riskerar att göda osäkerhet snarare än bygga säkerhet.

Ett europeiskt samarbete på materielsidan kan därför vara positivt och någonting vi utifrån ett grönt synsätt instämmer i som inriktning. Sedan måste det göras på rätt sätt, och där är det väldigt centralt att regeringen har markerat att detta självklart är på mellanstatlig grund. Vi ska också vara restriktiva med de budgetmedel som tillsätts, och vi hade gärna sett att det var ännu stramare där. Detta ska inte bli en ursäkt för att expandera några materielbudgetar.

Själva inriktningen att samarbete skapar möjlighet att dra ned på de totala materielanslagen i Europa och samtidigt få mer kvalitet och bättre försvarsmakter är dock något vi instämmer i. Vi ser fram emot att försvarsfonden förhoppningsvis kan bidra till detta.

Anf. 105 DANIEL BÄCKSTRÖM (C):

Fru talman! När det handlar om denna viktiga, stora framtidsfråga är det viktigt att Sverige är aktivt i att påverka innehållet och vägvalen samt deltar aktivt i att påverka de förhandlingar som förs mellan EU:s länder och de olika organ som förbereder de nästa steg som kommer att tas – och behöver tas.

Detta är centrala frågor för vår gemensamma förmåga och för säkerheten i vårt område. För svensk del är de viktigaste och närmaste försvars- och säkerhetspolitiska samarbetena de inom Norden, inom EU och med Nato. Det försämrade säkerhetsläget betyder dock att mer behöver göras för att utveckla och fördjupa de försvars- och säkerhetspolitiska samarbetena.

Centerpartiet tycker att EU ska ta sig an de stora, gränsöverskridande utmaningarna med tanke på att Europas närområde nu blir alltmer osäkert. Gränserna mellan fred och krig suddas ut, och tekniska system är sammankopplade mellan många länder. Frågan hur EU och medlemsländerna ska hantera sin försvars- och säkerhetspolitik är mer aktuell än någonsin. De flesta av länderna brottas med bristande tillgång till försvarsförmåga efter många år av inte bara besparingar utan även uteblivna satsningar, inte minst i materielprojekt.

Det är alltså läge att visa framåtanda och ledarskap i dessa frågor, men också att bygga samarbete, samordna och samverka – dels för att använda pengarna så effektivt som möjligt, så att vi får ut så mycket försvarsförmåga och försvarsnytta som möjligt, dels för att tydliggöra vår position i vår del av världen, bidra till fred och stabilitet samt öka vår militära förmåga.

Centerpartiet välkomnar den utveckling som sker på försvarsområdet inom EU, och vi anser att Europas länder behöver ta ett betydande ansvar – och ett större ansvar – för sin säkerhet. Att det europeiska försvarssamarbetet får vara mellanstatligt är också fortsatt viktigt för Centerpartiet. Vi vill inte ge upp vår nationella beslutanderätt här.

Vi ser också att EU och Nato kan komplettera varandra. Det är frågor som har tagits upp av olika partiföreträdare i det här ämnet. Nato ansvarar för det militära försvaret av den europeiska kontinenten medan EU kan bidra till att utveckla de nationella försvarsmakterna, inte minst genom forskning och stöd i utvecklingen av militära förmågor. Gemensamma inköp av försvarsmateriel i stor skala kan pressa kostnader, och på så sätt ökar vi våra nationella försvarsmakters möjligheter. Vi ökar också Natos samlade förmåga till försvar och till att genomföra insatser via unionen. Detta är särskilt viktigt i vårt absoluta närområde.

Det finns mycket som talar för att vi ska utveckla detta och för att vi kan jobba med strategisk försvarskapacitet. Vi har varit inne på effektivitet och samarbetsvinster, liksom på att stärka vårt oberoende och vår handlingsfrihet över tid. Vi behöver samverka på alla nivåer för att ha en öppenhet gentemot EU:s medborgare i våra olika länder. Detta är ett led i att hitta nya och fler projekt, samt involvera inte nödvändigtvis alla men fler länder i samma projekt. Det finns kriterier för det också, som nämns i underlag från EU.

Att inte gå in i detta kommer bara att innebära att vi måste lösa ännu mer själva. Med tanke på den utmaning vi redan står inför med ökande försvarsprisindex och begränsade resurser är frågan väldigt tydlig: Skulle vi klara att stärka vår förmåga utifrån egen kraft? Detta kommer att både gynna den långsiktiga förmågeutvecklingen och stärka företagsutvecklingen i våra områden. Som redan har nämnts är centrala frågor luftfartssystem, satellitkommunikation och it-försvar. Också övervakning, underlättelseverksamhet och spaning är aktuellt.

Fru talman! När man lyssnar på debattinläggen i detta ämne kan man dra slutsatser. Från Sverigedemokraternas sida har jag i dag tagit del av ett ganska tydligt erkännande av hur Natos roll i vårt närområde faktiskt ser ut. Sverigedemokraterna lyfter fram de olika säkerhetspolitiska alternativen och beskriver hur både USA och Nato balanserar stormakterna Kina och Ryssland. Det är för mig ett tydligt ställningstagande när det gäller vilken roll Nato har för svensk säkerhet.

Att befintliga strukturer skulle vara bättre än att satsa på två olika parallella samarbeten förtjänar ytterligare analys. Det förtjänar också en förklaring av vilka strukturer det är man hänvisar till från Sverigedemokraternas sida.

Det är steg i rätt riktning när det handlar om att erkänna såväl Natos förmåga som samarbetet mellan Nato och EU. Det är också ett steg i rätt riktning när det handlar om att lägga grunden för att Europeiska försvarsfonden ska få förutsättningar att genomföra bra projekt som har förankring i medlemsländerna och stöd för de viktiga steg som måste tas för att man ska kunna bidra till stabilitet och säkerhet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Anf. 106 ROGER RICHTOFF (SD) replik:

Fru talman! Det finns mycket i detta som jag tidigare har sagt är bra, Daniel Bäckström. Det gäller till exempel forskning, och du har räknat upp en hel del. Vi har absolut inga problem med att samverka på dessa områden. Men svensk försvarsindustri är väldigt stark – vi har ledande utveckling på vissa områden – och vi tror att försvarsindustrin konkurreras ut om man går in i ett samarbete med EU som EU ska driva. Vad har man för kompetens där för att driva det? Det är inga företagsledare.

När det gäller Natos förmåga är den stor. Sedan de fick en ny president började de europeiska Natoländerna rusta upp kraftigt. Vi vill också rusta upp kraftigt – ja, inte alla partier, men Sverigedemokraterna och Liberalerna vill rusta upp kraftigt. Jag tror att även Moderaterna ligger på 9 miljarder, alltså en rejäl upprustning i förhållande till regeringen. Vår roll är dock att vara militärt alliansfritt, gärna i förbund med Finland. Detta arbetas fram, och det tycker vi att regeringen och försvarsministern jobbar med på ett bra sätt.

Vi tror på militär alliansfrihet. Vi tror att det stärker och bidrar till säkerheten i Östersjöområdet. Skulle det öka eller minska säkerheten i vår del av Europa om Östersjön omslöts av Natoländer – om man gjorde Östersjön till ett Natoinnehav? Där har vi olika uppfattningar.

Anf. 107 DANIEL BÄCKSTRÖM (C) replik:

Fru talman! Jag delar inte Roger Richtoffs beskrivning av att EU-länderna ska ha börjat rusta upp sedan Nato fick en ny president.

Vi får gå ännu längre tillbaka i tiden än till när USA fick en ny president, om det var det som åsyftades. Det säkerhetspolitiska läget har gradvis försämrats men också drastiskt försämrats efter flera aktuella händelser och också pågående skeenden i vårt närområde. Vi har Ukraina, Georgien, annekteringen av Krim, underrättelseverksamhet och hybridhot mot vårt område och vårt land men också mot EU och EU:s länder. Den försämrade säkerhetsbilden handlar inte om Natos ageranden utan om andra länders ageranden, vilket jag antar att Roger Richtoff är mycket väl medveten om.

Vi har allt att vinna på att utveckla det europeiska samarbetet och att fortsätta att bygga ett fungerande samverkansarbete inom de områdena för att utveckla företagandet både i Sverige och i övriga länder. Det ger möjligheter till fler projekt och utvecklingsprojekt för framtiden. Det är grundläggande, och vi behöver det. Några av kriterierna är att minst tre företag i minst två länder ska delta för att man ska kunna få till projekt i den riktningen. Jag ser en möjlighet för svenska företag att kunna vara med i utvecklingsprojekten och också kunna ta del av finansiering gemensamt inom Europeiska unionen.

Vi måste givetvis vara vaksamma och se till att det går i den riktning som Sverige önskar. Vi måste få en gemensam bild över vad vår försvarsförmåga kräver långsiktigt och också i relation till vad övriga länder har för ambitioner.

Anf. 108 ROGER RICHTOFF (SD) replik:

Fru talman! Vi har uttryckt en oro för den skrivning som finns. Det har jag tidigare redogjort för. Den oron står kvar. Men jag vill understryka att det finns samarbetsområden som vi tycker är riktigt bra.

Jag har en fråga. Alliansen och alla partier, också Centerpartiet, säger här: Vi ska inte gå in i en gemensam försvarsstruktur, en försvarsmakt i EU. Då är min fråga: Stämmer det, eller stämmer det inte, att ni i Europaparlamentet har röstat för ett gemensamt EU-försvaret med siffrorna 369 för och 255 emot? Ledamöterna från de svenska allianspartierna röstade i den omröstningen för ett gemensamt EU-försvaret inklusive ett militärt EU-högkvarter och fasta militära EU-strukturer. Stämmer det, eller stämmer det inte? Det är den ena frågan.

Den andra frågan som jag skulle vilja få belyst är att ni talar om att Europa skulle kunna göra en insats. Är det en militär insats? Hur ska den byggas upp? Hur ska den övas? Hur stor är den kostnaden? Är det en insats i form av en stående brigad, eller vad menar centerpartisten Daniel Bäckström med det? Vad är insatsen för någonting? Jag vill samtidigt få svar på frågan: Stämmer det att ni har röstat på ett sätt i EU och står här i kammaren säger att ni inte ska ha ett gemensamt försvar?

Anf. 109 DANIEL BÄCKSTRÖM (C) replik:

Fru talman! För Centerpartiets del välkomnar vi utvecklingen som sker inom försvarsområdet i EU. Vi ser att Europas länder behöver ta ett större gemensamt ansvar. Vi arbetar i den riktningen såväl i Sverige som i det arbetsområde som EU har. Vi ser att det är betydelsefullt också för att stärka vår nationella förmågeutveckling. Det ska bygga på mellanstatlighet, och det ska fortsatt vara viktigt att inte ge upp den nationella beslutanderätten. Det är vår position. Det är också utgångspunkten när vi röstar i EU.

Roger Richtoff har flera delar i Sverigedemokraternas avvikande mening utifrån utskottsbehandlingen. Att hänvisa till befintliga strukturer som alternativ till fördjupat EU-samarbete väcker frågan: Vilka är det då man talar om? Vilka strukturer är det man hänvisar till för att kunna ha ett stabilt och bra läge i Östersjöområdet?

Jag ser att det i så fall antingen är Nato, Norden eller Finland, som Roger Richtoff nämner. Om det är otillräckligt eller tillräckligt får framtiden utvisa. Eller är det andra strukturer åt öster som Roger Richtoff menar är det som är alternativet till att gå vidare inom ramen för EU?

Jag har också hört att Sverige, som Roger Richtoff nämner, har mycket att vinna inom ramen för EU-samarbetet. Vi får hoppas att det leder rätt. För Centerpartiets del står vi bakom det. Vi kommer också att följa utvecklingen.

Vi ser dessutom att det går att förena en utvecklad försvarsforskning och samarbete inom ramen för EU plus att Sverige går med och blir fullvärdig medlem i Nato. Vi tror att det är nödvändigt för att säkra vårt närområde men också för att bygga fred och säkerhet i Europa.

Anf. 110 MIKAEL OSCARSSON (KD):

Fru talman! Låt mig börja med att yrka bifall till försvarsutskottets förslag i utlåtandet i dess helhet.

Vi befinner oss i ett allt tuffare säkerhetspolitiskt läge. Det har varit en utveckling under ett antal år. Medan vi talar har vi ett krig som pågår i östra Ukraina. Flera har också varit inne på och påmint om den olagliga annektering som Ryssland har gjort av Krim. Det finns anledning för oss i Sverige och i Sveriges riksdag att på olika sätt stärka vår förmåga.

Här tas det steg i det svenska försvaret där vi på olika sätt stärker det militära och civila försvaret. Det är viktigt. Det är en plikt vi har att se till att stärka skyddet mot yttre hot. Men vi vet alla här i kammaren att vi bygger säkerhet gemensamt med andra länder.

Nu är inte detta en Natodebatt. Jag vill ändå flika in att vi i dag är nära partner med Nato, vilket är väldigt bra och viktigt. Men vi behöver också i förlängningen bli en fullvärdig medlem av Nato för att kunna bidra till försvaret, till den gemensamma säkerheten och också stärka skyddet för Sverige.

I dag diskuterar vi det samarbete som är under utveckling för EU och ett ökat europeiskt samarbete på försvarsmaterielområdet. Det är någonting som Kristdemokraterna välkomnar. Sverige bör vara drivande i att utveckla samarbetet där man ser att det finns bra möjligheter för samarbete och effektivitetsvinster för att höja såväl enskilda försvarsförmågor som gemensamma försvarsförmågor.

Samtidigt är vi inte inne på, som flera har sagt, att göra någon gemensam EU-armé. Det handlar i stället om att fördjupa samarbetet, underrättelsearbetet och cybersäkerheten, vilket är någonting som jag personligen är väldigt engagerad i. Det handlar om att på olika sätt stärka den bristande cybersäkerhet som finns i vårt land och runt om i Europa. Där är vi väldigt sårbara mot attacker. Det är något som vi alla har varit varse senaste tiden. Vi behöver öka och stärka vår förmåga såväl nationellt som inom EU där vi kan samarbeta.

När det gäller frågan om Europeiska försvarsfonden anser vi i likhet med majoriteten i utskottet att EU:s medel ska ge likvärdiga möjligheter till industrin i alla europeiska länder. Det är också viktigt, som vi påpekar, att det inte på något sätt ska dubblera sådant som Nato redan gör. Det är någonting som man kom överens om på Natotoppmötet i Warszawa 2016. Det finns en gemensam deklaration från Nato och EU hur de två organisationerna ömsesidigt ska stärka sina strategiska partnerskap och inte dubbelarbeta på något sätt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under § 15.)

§ 14 Förlängd övergångsperiod för understödsföreningar

Finansutskottets betänkande 2017/18:FiU14
Förlängd övergångsperiod för understödsföreningar (prop. 2017/18:3)
föredrogs.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under § 15.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 15.00 på förslag av förste vice talmannen att ajournera sammanträdet till kl. 16.00, då votering skulle äga rum.

Sammanträdet återupptogs kl. 16.00.

-----

§ 15 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

JuU2 Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU3 En utvidgad möjlighet till uteslutning av advokater

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU4 Nya regler om bevisinhämtning inom EU

Här hade endast yrkats bifall till utskottets förslag till beslut. Förslaget innebär dock att en förvaltningsuppgift som innefattade myndighetsutövning skulle få överlåtas till en annan stat. Riksdagens beslut skulle därför fattas i den ordning som föreskrivits i 10 kap. 6 § andra stycket regeringsformen. Det innebär att beslutet skulle fattas antingen genom att *minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter* röstade ja eller i den ordning som gällde för stiftande av grundlag. Utskottet hade föreslagit att lagförslaget skulle antas direkt med ett enda beslut genom kvalificerad majoritet.

Beslutet skulle enligt riksdagsordningen fattas genom votering.

Votering:

301 för utskottet

48 frånvarande

Talmannen konstaterade att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter hade röstat ja, och kammaren hade således bifallit utskottets förslag till beslut.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 100 S, 74 M, 38 SD, 23 MP, 17 C, 17 V, 16 L, 14 KD, 2 -

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

AU3 Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet

Punkt 1 (Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet)

1. utskottet

2. res. 1 (M, C)

3. res. 2 (SD)

Förberedande votering:

91 för res. 1

40 för res. 2

169 avstod

49 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Helena Bonnier (M) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Prot. 2017/18:27
8 november

Huvudvotering:
170 för utskottet
91 för res. 1
40 avstod
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 100 S, 23 MP, 17 V, 16 L, 14 KD
För res. 1: 74 M, 17 C
Avstod: 38 SD, 2 -
Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

Punkt 2

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 3 (Varaktighetsrekvisitet i skälighetsbedömningen)

1. utskottet
2. res. 3 (SD)
Votering:
246 för utskottet
40 för res. 3
15 avstod
48 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 100 S, 74 M, 23 MP, 17 C, 2 V, 16 L, 14 KD
För res. 3: 38 SD, 2 -
Avstod: 15 V
Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -
Rossana Dinamarca och Håkan Svenneling (båda V) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

SoU6 Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2016

1. utskottet
2. res. (SD)
Votering:
259 för utskottet
41 för res.
49 frånvarande
Kammaren biföll utskottets förslag.
Partivis fördelning av rösterna:
För utskottet: 99 S, 73 M, 23 MP, 17 C, 17 V, 16 L, 14 KD
För res.: 1 M, 38 SD, 2 -
Frånvarande: 14 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -
Dag Klackenborg (M) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

MJU6 Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet – ILUC

Punkt 1

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 2 (Analys av konsekvenser)

1. utskottet
2. res. 1 (S, MP, V)

Votering:

161 för utskottet

140 för res. 1

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 M, 38 SD, 17 C, 16 L, 14 KD, 2 -

För res. 1: 100 S, 23 MP, 17 V

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

Punkt 3 (Långsiktiga villkor för biodrivmedel)

1. utskottet
2. res. 2 (S, MP, V)

Votering:

161 för utskottet

140 för res. 2

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 74 M, 38 SD, 17 C, 16 L, 14 KD, 2 -

För res. 2: 100 S, 23 MP, 17 V

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

Punkt 4 (Tillgång till hållbara drivmedel)

1. utskottet
2. res. 3 (M, C, L, KD)

Votering:

179 för utskottet

122 för res. 3

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 99 S, 38 SD, 23 MP, 17 V, 2 -

För res. 3: 1 S, 74 M, 17 C, 16 L, 14 KD

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

UbU4 Fortsatt giltighet av lagen om vissa register för forskning om vad arv och miljö betyder för människors hälsa

Kammaren biföll utskottets förslag.

CU4 Påminnelse vid utebliven betalning av årlig avgift enligt fastighetsmäklarlagen

Punkt 1

Kammaren biföll utskottets förslag.

Punkt 2 (Återkallelse av registrering)

1. utskottet
2. res. (M, C, L, KD)

Votering:

179 för utskottet

122 för res.

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 99 S, 38 SD, 23 MP, 17 V, 2 -

För res.: 1 S, 74 M, 17 C, 16 L, 14 KD

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

CU2 Sjöfylleri

Kammaren biföll utskottets förslag.

UU5 Diskussionsunderlag om det europeiska försvarets framtid

Utskottets förslag till beslut med godkännande av

1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. 1 (M, C, L, KD)
3. motiveringen i res. 2 (SD)

Förberedande votering:

121 för res. 1

39 för res. 2

140 avstod

49 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:

140 för utskottet

120 för res. 1

41 avstod

48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag till beslut med godkännande av utskottets motivering.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 100 S, 23 MP, 17 V

För res. 1: 74 M, 17 C, 15 L, 14 KD

Avstod: 38 SD, 1 L, 2 -

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

FöU10 Start för Europeiska försvarsfonden

Utskottets förslag till beslut med godkännande av

1. utskottets motivering
2. motiveringen i res. 1 (SD)
3. motiveringen i res. 2 (V)

Förberedande votering:

40 för res. 1

17 för res. 2

243 avstod

49 frånvarande

Kammaren biträdde res. 1.

Huvudvotering:
244 för utskottet
40 för res. 1
17 avstod
48 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag till beslut med godkännande av utskottets motivering.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 100 S, 74 M, 23 MP, 17 C, 16 L, 14 KD

För res. 1: 38 SD, 2 -

Avstod: 17 V

Frånvarande: 13 S, 9 M, 8 SD, 2 MP, 5 C, 4 V, 3 L, 2 KD, 2 -

Prot. 2017/18:27
8 november

FiU14 Förlängd övergångsperiod för understödsföreningar

Kammaren biföll utskottets förslag.

§ 16 Anmälan om interpellationer

Följande interpellationer hade framställts:

den 7 november

2017/18:107 Säkerhetsklassad information på Transportstyrelsen

av *Jessica Rosencrantz* (M)

till statsrådet Tomas Eneroth (S)

2017/18:108 Långa sjukskrivningar

av *Johan Forssell* (M)

till socialminister Annika Strandhäll (S)

2017/18:109 Övergrepp inom idrotten

av *Saila Quicklund* (M)

till socialminister Annika Strandhäll (S)

2017/18:110 Torskkvoterna i Östersjön

av *Isabella Hökmark* (M)

till statsrådet Sven-Erik Bucht (S)

2017/18:111 Riktade statsbidrag

av *Anette Åkesson* (M)

till finansminister Magdalena Andersson (S)

§ 17 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 7 november

2017/18:221 Vattenläcka i Göteborg utan att varnings-sms skickades ut

av *Robert Hannah* (L)

till justitie- och inrikesminister Morgan Johansson (S)

2017/18:222 Svenske medborgaren Gui Minhais frisläppande från Kina

av *Robert Hannah* (L)
till utrikesminister Margot Wallström (S)

2017/18:223 Förmyndarskap i Saudiarabien

av *Christina Örnebjär* (L)
till utrikesminister Margot Wallström (S)

2017/18:224 Nationell strategi för att eliminera hepatit C

av *Jenny Petersson* (M)
till socialminister Annika Strandhäll (S)

2017/18:225 Internationella kriminella nätverk i Sverige

av *Lars-Arne Staxäng* (M)
till justitie- och inrikesminister Morgan Johansson (S)

2017/18:226 Likvärdig undervisningstid för alla elever

av *Anette Åkesson* (M)
till utbildningsminister Gustav Fridolin (MP)

2017/18:227 Den ekonomiska politikens påverkan på Värmland

av *Pål Jonson* (M)
till finansminister Magdalena Andersson (S)

2017/18:228 Sär läkemedel

av *Robert Hannah* (L)
till socialminister Annika Strandhäll (S)

2017/18:229 Donation och transplantation av organ

av *Barbro Westerholm* (L)
till socialminister Annika Strandhäll (S)

2017/18:230 Restriktionerna för transport av farligt gods genom Öresundstunneln

av *Boriana Åberg* (M)
till statsrådet Tomas Eneroth (S)

2017/18:231 Sjöfartsforskning

av *Boriana Åberg* (M)
till statsrådet Helene Hellmark Knutsson (S)

2017/18:232 Väntan på organdonation

av *Karin Rågsjö* (V)
till socialminister Annika Strandhäll (S)

2017/18:233 Arbetsförmedlingens flytt

av *Erik Andersson* (M)
till arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson (S)

§ 18 Anmälan om skriftliga svar på frågor

Skriftliga svar på följande frågor hade kommit in:

den 7 november

2017/18:163 Bristen på teckenspråkstolkar

av *Robert Hannah* (L)
till arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson (S)

2017/18:175 Djurskydd

av *Elin Lundgren* (S)
till statsrådet Sven-Erik Bucht (S)

2017/18:178 Sverige tillsammans

av *Jesper Skalberg Karlsson* (M)
till arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson (S)

2017/18:186 Höjning av ombudersättningarna till lanthandlarna

av *Laila Naraghi* (S)
till statsrådet Sven-Erik Bucht (S)

2017/18:182 Nordens Folkhögskola

av *Cassandra Sundin* (SD)
till kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke (MP)

2017/18:184 Belysning på landsbygden

av *Jesper Skalberg Karlsson* (M)
till statsrådet Tomas Eneroth (S)

2017/18:191 Vilda djur på cirkus

av *Birgitta Ohlsson* (L)
till statsrådet Sven-Erik Bucht (S)

2017/18:201 ICAO och skatt på flygbränsle

av *Jens Holm* (V)
till statsrådet Tomas Eneroth (S)

2017/18:203 Vinterdäckskrav på samtliga axlar

av *Jessica Rosencrantz* (M)
till statsrådet Tomas Eneroth (S)

2017/18:204 Ålfiskestopp i alla EU-vatten

av *Jens Holm* (V)
till statsrådet Sven-Erik Bucht (S)

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 16.12.

Sammanträdet leddes

av talmannen från dess början till och med § 8 anf. 43 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter till och med § 11 anf. 78 (delvis),
av förste vice talmannen därefter till ajourneringen kl. 15.00 och
av talmannen därefter till dess slut.

Vid protokollet

ANN LARSSON

/Olof Pilo

Innehållsförteckning

§ 1 Anmälan om fördröjda svar på interpellationer	1
§ 2 Ärenden för hänvisning till utskott	2
§ 3 Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte	2
Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU2.....	2
Anf. 1 GUSTAF LANTZ (S)	2
Anf. 2 ELLEN JUNTTI (M)	3
Anf. 3 ADAM MARTTINEN (SD)	4
(Beslut fattades under § 15.)	5
§ 4 En utvidgad möjlighet till uteslutning av advokater	5
Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU3.....	5
(Beslut fattades under § 15.)	5
§ 5 Nya regler om bevisinhämtning inom EU	5
Justitieutskottets betänkande 2017/18:JuU4.....	5
(Beslut fattades under § 15.)	5
§ 6 Utvidgat skydd mot diskriminering i form av bristande tillgänglighet.....	6
Arbetsmarknadsutskottets betänkande 2017/18:AU3	6
Anf. 4 ERIK ANDERSSON (M)	6
Anf. 5 PAULA BIELER (SD).....	7
Anf. 6 ANNIKA QARLSSON (C).....	8
Anf. 7 EVA-LENA JANSSON (S)	10
Anf. 8 ANNIKA QARLSSON (C) replik	11
Anf. 9 EVA-LENA JANSSON (S) replik	12
Anf. 10 ANNIKA QARLSSON (C) replik	12
Anf. 11 EVA-LENA JANSSON (S) replik	12
Anf. 12 ERIK ANDERSSON (M) replik	13
Anf. 13 EVA-LENA JANSSON (S) replik	13
Anf. 14 ERIK ANDERSSON (M) replik	13
Anf. 15 EVA-LENA JANSSON (S) replik	14
Anf. 16 ALI ESBATI (V)	14
Anf. 17 PAULA BIELER (SD) replik	16
Anf. 18 ALI ESBATI (V) replik	16
Anf. 19 PAULA BIELER (SD) replik	17
Anf. 20 ALI ESBATI (V) replik	17
Anf. 21 FREDRIK MALM (L)	18
Anf. 22 PAULA BIELER (SD) replik	18
Anf. 23 FREDRIK MALM (L) replik	19
Anf. 24 PAULA BIELER (SD) replik	19
Anf. 25 FREDRIK MALM (L) replik	20
Anf. 26 DÉSIRÉE PETHRUS (KD)	20
Anf. 27 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNKE (MP)	21
Anf. 28 ERIK ANDERSSON (M) replik	23
Anf. 29 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNKE (MP) replik	24
Anf. 30 ERIK ANDERSSON (M) replik	24

Anf. 31 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNIKE (MP) replik	25
Anf. 32 PAULA BIELER (SD) replik.....	25
Anf. 33 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNIKE (MP) replik	26
Anf. 34 PAULA BIELER (SD) replik.....	26
Anf. 35 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNIKE (MP) replik	27
Anf. 36 ANNIKA QARLSSON (C) replik.....	27
Anf. 37 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNIKE (MP) replik	28
Anf. 38 ANNIKA QARLSSON (C) replik.....	28
Anf. 39 Kultur- och demokratiminister ALICE BAH KUHNIKE (MP) replik	29
(Beslut fattades under § 15.).....	29

§ 7 Redovisning av fördelning av medel från Allmänna

arvsfonden under budgetåret 2016.....	29
Socialutskottets betänkande 2017/18:SoU6	29
Anf. 40 CHRISTINA ÖSTBERG (SD).....	29
Anf. 41 CATHARINA BRÅKENHIELM (S).....	30
(Beslut fattades under § 15.).....	31

§ 8 Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet – ILUC 31

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2017/18:MJU6	31
Anf. 42 JOHAN BÜSER (S).....	31
Anf. 43 MARIA MALMER STENERGARD (M).....	33
Anf. 44 JOHAN BÜSER (S) replik.....	35
Anf. 45 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	36
Anf. 46 JOHAN BÜSER (S) replik.....	36
Anf. 47 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	36
Anf. 48 STINA BERGSTRÖM (MP)	36
Anf. 49 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	39
Anf. 50 STINA BERGSTRÖM (MP) replik	39
Anf. 51 MARIA MALMER STENERGARD (M) replik	40
Anf. 52 STINA BERGSTRÖM (MP) replik	40
Anf. 53 RICKARD NORDIN (C).....	40
Anf. 54 STINA BERGSTRÖM (MP) replik	43
Anf. 55 RICKARD NORDIN (C) replik.....	43
Anf. 56 STINA BERGSTRÖM (MP) replik	44
Anf. 57 RICKARD NORDIN (C) replik.....	44
Anf. 58 JENS HOLM (V)	45
Anf. 59 RICKARD NORDIN (C) replik	46
Anf. 60 JENS HOLM (V) replik	47
Anf. 61 RICKARD NORDIN (C) replik	47
Anf. 62 JENS HOLM (V) replik	47
Anf. 63 LARS TYSKLIND (L).....	48
Anf. 64 LARS-AXEL NORDELL (KD).....	49
Anf. 65 MARTIN KINNUNEN (SD)	51
Anf. 66 JENS HOLM (V) replik	53
Anf. 67 MARTIN KINNUNEN (SD) replik	54
Anf. 68 JENS HOLM (V) replik	54

Anf. 69 MARTIN KINNUNEN (SD) replik.....	55
(Beslut fattades under § 15.)	55
§ 9 Fortsatt giltighet av lagen om vissa register för forskning	
om vad arv och miljö betyder för människors hälsa	55
Utbildningsutskottets betänkande 2017/18:UbU4.....	55
(Beslut fattades under § 15.)	55
§ 10 Påminnelse vid utebliven betalning av årlig avgift enligt	
fastighetsmäklarlagen.....	56
Civilutskottets betänkande 2017/18:CU4.....	56
Anf. 70 CARL-OSKAR BOHLIN (M).....	56
Anf. 71 OLA JOHANSSON (C).....	56
Anf. 72 LEIF NYSMED (S)	58
(Beslut fattades under § 15.)	59
§ 11 Sjöfylleri.....	59
Civilutskottets betänkande 2017/18:CU2.....	59
Anf. 73 CAROLINE SZYBER (KD).....	59
Anf. 74 JOHAN LÖFSTRAND (S).....	60
Anf. 75 LARS BECKMAN (M)	61
Anf. 76 MIKAEL ESKILANDERSSON (SD)	63
Anf. 77 OLA JOHANSSON (C).....	64
Anf. 78 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V)	64
(Beslut fattades under § 15.)	65
§ 12 Diskussionsunderlag om det europeiska försvarets	
framtid	65
Utrikesutskottets utlåtande 2017/18:UU5	65
Anf. 79 KARIN ENSTRÖM (M).....	65
Anf. 80 ROGER RICHTOFF (SD)	67
Anf. 81 KARIN ENSTRÖM (M) replik	68
Anf. 82 ROGER RICHTOFF (SD) replik.....	69
Anf. 83 KARIN ENSTRÖM (M) replik	69
Anf. 84 ROGER RICHTOFF (SD) replik.....	70
Anf. 85 KERSTIN LUNDGREN (C).....	70
Anf. 86 ALLAN WIDMAN (L).....	71
Anf. 87 SOFIA DAMM (KD).....	72
Anf. 88 KENNETH G FORSLUND (S).....	74
Anf. 89 KARIN ENSTRÖM (M) replik	75
Anf. 90 KENNETH G FORSLUND (S) replik.....	75
Anf. 91 KARIN ENSTRÖM (M) replik	76
Anf. 92 KENNETH G FORSLUND (S) replik.....	76
Anf. 93 PERNILLA STÅLHAMMAR (MP).....	76
Anf. 94 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V)	78
Anf. 95 KERSTIN LUNDGREN (C) replik	80
Anf. 96 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V) replik	80
Anf. 97 KERSTIN LUNDGREN (C) replik	81
Anf. 98 LOTTA JOHNSSON FORNARVE (V) replik	81
(Beslut fattades under § 15.)	82
§ 13 Start för Europeiska försvarsfonden	82
Försvarsutskottets utlåtande 2017/18:FöU10.....	82
Anf. 99 ROGER RICHTOFF (SD)	82
Anf. 100 HÅKAN SVENNELING (V)	83

Anf. 101 ALLAN WIDMAN (L)	84	Prot. 2017/18:27
Anf. 102 ALEXANDRA VÖLKER (S)	85	8 november
Anf. 103 HANS WALLMARK (M)	86	-----
Anf. 104 ANDERS SCHRÖDER (MP)	87	
Anf. 105 DANIEL BÄCKSTRÖM (C)	88	
Anf. 106 ROGER RICHTOFF (SD) replik	90	
Anf. 107 DANIEL BÄCKSTRÖM (C) replik.....	90	
Anf. 108 ROGER RICHTOFF (SD) replik	90	
Anf. 109 DANIEL BÄCKSTRÖM (C) replik.....	91	
Anf. 110 MIKAEL OSCARSSON (KD).....	91	
(Beslut fattades under § 15.).....	92	
§ 14 Förlängd övergångsperiod för understödsföreningar	92	
Finansutskottets betänkande 2017/18:FiU14.....	92	
(Beslut fattades under § 15.).....	92	
Ajournering.....	92	
Återupptaget sammanträde.....	93	
§ 15 Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens		
   sammanträde.....	93	
JuU2 Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med		
barn i sexuellt syfte.....	93	
JuU3 En utvidgad möjlighet till uteslutning av advokater.....	93	
JuU4 Nya regler om bevisinhämtning inom EU.....	93	
AU3 Utvidgat skydd mot diskriminering i form av		
bristande tillgänglighet	93	
SoU6 Redovisning av fördelning av medel från Allmänna		
arvsfonden under budgetåret 2016	94	
MJU6 Genomförande av ändringar i förnybartdirektivet –		
ILUC.....	94	
UbU4 Fortsatt giltighet av lagen om vissa register för		
forskning om vad arv och miljö betyder för människors		
hälsa.....	95	
CU4 Påminnelse vid utebliven betalning av årlig avgift		
enligt fastighetsmäklarlagen	95	
CU2 Sjöfylleri	96	
UU5 Diskussionsunderlag om det europeiska försvarets		
framtid	96	
FöU10 Start för Europeiska försvarsfonden	96	
FiU14 Förlängd övergångsperiod för understödsföreningar.....	97	
§ 16 Anmälan om interpellationer	97	
§ 17 Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	97	
§ 18 Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	98	
§ 19 Kammaren åtskildes kl. 16.12.....	99	